MARCI

HIERONYMI

VIDAE CREMONENSIS,

ALBAE EPISCOPI,

OPERA.

VOLUMEN I.

NEAPOLI

EX TYPOGRAPHIA AZZOLINO, ET SOC:

MDCCCXXXIII.

MARCI HIERONYMI

VIDAE CREMONENSIS

CHRISTIADOS

LIBER PRIMUS.

Qui mare, qui terras, qui cœlum numine comples
Spiritus alme, tuo liceat mihi munere regem
Bis genitum canere, e superi qui sede parentis
Virginis intactae gravidam descendit in alvum,
Mortalesque auras hausit puer, ut genus ultus
Humanum eriperet tenebris, et carcere iniquo
Morte sua, manesque pios inferret Olympo.
Illum sponte hominum morientem ob crimina tellus
Aegra tulit, puduitque poli de vertice Solem
Aspicere, et tenebris insuetis terruit orbem.
Fas mihi te duce mortali immortalia digno
Ore loqui, interdumque oculos attollere cœlo,
Et lucem accipere aethercam, summique parentis
Consilia, atque necis tam dirae evolvere causas.
Iam prope mortis erant metae, finisque laborum
CHRISTO aderat; Solymumque ideo haud ignarus ad urbem

Phoenicum extremis remeans de finibus ibat.
Illum ingens comitum numerus invenesque senesque
Sponte sequebantur, rerum quos fama trahebat
Undique collectos, nam magnas sive per urbes
Ferret iter, seu desertis in montibus iret,
Olli se innumeri jungebant usque parati
Iussa sequi, vellet quascumque abducere in oras:
Atquę novos erat hîc semper fas cernere coetus.
Pinifero veluti Vesuli de vertice primum
It Padus exiguo sulcans sata pinguia rivo,
Hinc magis, atque magis labendo viribus auctus
Surgit, latifluoque sonans se gurgite pandit
Victor opes amnes varii auxiliaribus undis
Hinc addunt, atque inde, suo nec se capit alveo
Turbidus, haud uno dum rumpat in aequora cornu.
Tum vero numero socios se junxit ab omni
Bissenos, sibi quos olim delegit, ut essent
Tantorum memores operum, testesque laborum.
Atque ubi segretos nemora in seclusa vocavit,
Procera innitens cedro moestissimus ore,
E que imo rumpens suspiria pectore fatur.
Ventum ad supremum socii: data tempora vitae
Exegi in terris: lux nunc infanda propinquat,
Meque pii manes expectant, illius ergo
En ultro infensam Solymorum ascendimus urbem.
Illic informis leti mihi dira parantur
Supplicia, immeritum me nunc conjurat in unum
Saeva sacerdotum manus: ut non inscius ipse
Praedixi toties, ac vobis cuncta retexi.
Ibo: morte mea veterum scelus omne piabo.
His me prime malis oneras pater; ipse tulisti
Dulcia poma: mihi sed nunc tua furta luendum.

Cum tamen expulerit tenebras lux tertia rebus,
Aereas caede abluta revocabor in auras.
Vos etiam, quos non pertaesum denique nostri,
Funera acerba manent: audete, et lucis amori
Istius aeternum vitae immortalis honorem
Mecum omnes praeferte, domus non haec data, non hae
Sunt vobis propriae sedes, vos aetheris alti
Lucida templa vocant, stellis florentia regna,
Pax ubi secura, ac requies optata laborum.
Hîc domus, hîc patria: huc omnes contendite laeti
Angustum per iter: vestras hîc figite sedes.
Dixerat, at socii defixi lumina mœstis
Haerebant animis, ac tristia multa putabant.
Tunc senior Petrus haud linguae, vocique pepercit,
Et tali Divum affatus sermone precatur.
Nate deo, quae tanta deum te denique coeli
Vis agit, ut libeat letum crudele pacisci
Pro quoquam, aut certis ultro te offerre periclis?
Quin age te incolumi potius (potes omnia quando,
Nec tibi nequicquam pater est, qui sidera torquet)
Perficias, quodcumque tibi nunc instat agendum,
Non adeo exosus lucem, ingratusque salutis.
Hos animos, hanc confestim precor exue mentem.
Ipse tui miserere, tuûm miserere: nec ultro
Projice nos, qui te, tendis quocunque, sequemur.
Sic ille, increpuit dictis quem talibus heros.
Non pudet o nunquam sapiens mortalia semper
Volvere nube oculos pressum, coelestium inanem?
Nec potis es vanis unquam desuescere curis?
Haecne tibi consulta mei suasere labores?
Non hoc consiliis, non hoc auctoribus istis
Tempus eget: genitor jussis haud mollibus urget.

At vos o, rebus sprelis mortalibus omnes,
Ferte viri, et duros animo tolerate labores,
Oblitique hominem coelo altas tollite mentes.
Et cum mortales linguas in jurgia solvent
Vos contra, falsis onerantes nomina vestra
Criminibus, gaudete, ac firmo pectore ferte,
Indignamque ignominiam contemnite laeti.
Hinc fortunatos vos dicite, praemia qnando
Certa manent, oriturque ingens hinc gloria vestra.
Haec fatus, montes aditum fert tristis in altos.
Incedunt una socii, cum rege parati
Cuncta pati, et juvenis sortem indignantur iniquam.
Et jam palmosae subit Hierichuntis ad urbem:
Zacchaei excipitur tecto, mensisque paratis,
Cui quondam componere opes per fasqne nefasque
Immensus amor acer erat: sed luce recepta
Hospitis adventu, coepit male parta luendo
Reddere cuique suum, partiri caetera egenis,
Tot facti, infectique auri congesta talenta.
Hic subito non laeta ferens gravis impulit aures
Nuntius, atque animum rumore momordit amaro.
Lazarus haud procul hinc Bethanes regna tenebat
Dives opum, clarus genus alto a sanguine regum:
Nam pater ingentes Syriae fraenaverat oras,
Vique sibi captas quondam subjecerat urbes.
Nemo illo hospitibus facilis magis: omnibus illa
Noctes atque dies domus ultro oblata patebat.
Huc etiam persaepe ipsum succedere CHRISTUM
Haud piguit, creberque domus indulsit amicae
Hospitio, atque deum posita se nube retexit.
Hunc igitur postquam morientem accepit, et acri
Vix, morbo correptum, auras haurire supremas,

Et quasi jam leti portas luctarier ante,
Demisit lacrymas, sociisque haec edidit ore.
Cedamus: leto actutum revocandus amicus
In lucem, modo me summus pater audiat ipse,
Atque suas velit hic, ut saepe, ostendere vires.
Haec ait, et gressum Bethanae tendit ad urbem.
Prosequitur comitum manus ingens, atque videndi
Innumeri studio socios se protinus addunt.
Interea longe mundi regnator opacī,
Infelix monstrum, penitus non inscius illam
Iam prope adesse diem, superi qua maximus ultor
Imperio patris infernis succederet oris
Manibus auxilio, ac sedes vastaret opertas,
Sollicitus partes animum versabat in omnes,
Siqua forte potis regno hanc avertere cladem,
Molirique deo letum meditatur ea una
Denique cura animo sedet, haec saepe una resurgit.
Demens, qui id propter tantum non viderat ipsum
Demissum coelo juvenem, quo sponte piaret
Morte obita veterum culpam, et scelus omne parentum.
Protinus acciri diros ad regia fratres
Limina, concilium horrendum, et genus omne suorum
Imperat, ecce igitur dedit ingens buccina signum.
Quo subito intonuit caecis domus alta cavernis
Undique opaca, ingens, antra intonuere profunda,
Atque procul gravido tremefacta est corpore tellus.
Continuo ruit ad portas gens omnis: et adsunt
Lucifugi coetus, varia, atque bicorpora monstra,
Pubetenus hominum facies, verum hispida in anguem
Desinit ingenti sinuata volumine cauda.
Gorgonas hi, Sphyngasque obsceno corpore reddunt,

Centaurosque, Hydrasque illi, ignivomasque Chimæras
Centum alii Scyllas, ac fœdificas Harpyas,
Et quae multa homines simulacra horrentia fingunt.
At centumgeminus flammanti vertice supra est
Arbiter ipse Erebi, centenaque brachia jactat
Centimanus, totidemque eructat faucibus aestus.
Omnes luctificum fumumque, atrosque procaci
Ore, oculisque ignes, et vastis naribus efflant.
Omnibus intorti pendent pro crinibus angues
Nexantes nodis sese, ac per colla plicantes:
In manibus rutilæque faces, uncique tridentes,
Queis sontes animas subigunt, atque ignibus urgent.
Nec minus illi etiam diversis partibus orbis
Conveniunt properi, qui terris omnibus errant
Hortantes scelera, ac variis mortalia ludunt
Pectora imaginibus, rectique oblivia suadent:
Necnon ventorum, tempestatumque potentes,
Nubivagum genus, haud certa regione locati,
Nimborum in media consueti nocte vagari.
Ergo animis prompti, atque opibus coiere parati
Una omnes, fremitu vario sonat intus opaca
Regia, rex donec nigram igne tricuspide dextram
Armatus cœtu in medio sic farier orsus.
Tartarei proceres, cœlo gens orta sereno,
Quos olim huc superi mecum inclementia regis
Aethere dejectos flagranti fulmine adegit,
Dum regno cavet, ac sceptris multa invidus ille
Permetuit refugitque parem, quae prælia toto
Egerimus cœlo, quibus olim denique utrinque
Sit certatum odiis, notum, et meminisse necesse est.
Ille astris potitur, parte et plus occupat æqua
Aetheris, ac pœnas inimica e gente recepit

Crudeles, pro sideribus, pro luce serena
Nobis senta situ loca, sole carentia tecta
Reddidit, ac tenebris jussit torquere sub imis
Immites animas hominum: illætabile regnum,
Haud superæ aspirare poli datur amplius aulæ,
Ingens ingenti claudit nos obice tellus,
In partemque homini nostri data regia cœli est.
Nec satis: arma iterum molitur, et altera nobis
Bella ciet, regnisque etiam nos pellit ab imis.
Id propter juvenem æther.ea demisit ab arce
Seu natum, sive alitibus de fratribus unum.
Iamque aderit, fretusque armis cœlestibus ille
Sedibus exitium vehet his, et regna recludet
Infera, concessasque animas nostro eximet orbe.
Fors quoque nos, nisi non segnes occurrimus, ipsos
Arcta in vincla dabit: vinctosque inducet Olympo
Victor, ovans, superi illudent toto æthere captis.
Iste autem quamvis mortalia membra caducus
Induerit, tamen est nostris imperditus armis.
Nempe ego sæpe adii, coramque interritus urgens
Tentavi insidiis nequicquam (non ea me res
Falsum habuit, neque enim nunc primum talia cerno)
Quas non in facies, quae non mutatus in ora
Accessi incassum? semper me reppulit ipse
Non armis ullis fretus, non viribus usus:
Sed tantum veterum repetito carmine vatum
Irrita tentamenta, dolos, et vim exiit omnem.
Ergo quae mihi nunc surgit sententia pandam.
Ille iter antiquas Solymorum instaurat ad arces,
Sit licet invisus magnæ primoribus urbis:
Quippe sacerdotes odiis ingentibus illi
Infensi insidias, ut cuique est copia, tendunt,

Solliciti veterum pro relligione parentum,
Ut ferro incautum superent, et funere mulctent,
Quando quidem ille novos ritus, nova sacra per urbes
Instituit, priscasque audet rescindere leges.
Hic opibus vestris opus: en nunc confieri rem
Tempus adest: in eum cuncti majoribus illos
Inflammata odiis, et vera, et prava canentes,
Pestiferumque animis furtim inspirate venenum,
Ne victi, oblitique iras corda aspera ponant:
Sed saevi magis, atque magis, stimulisque subacti
Acribus obsistant nunquam, nisi caede peracta.
Si vero, siquis sociis ex ipsius unum
Bis senis capere, atque dolis pervertere possit,
Res confecta, metus penitus sublatus et omnis.
Praecipitate moras: fluxis succurrite rebus:
Nunc tectis opus insidiis, nunc viribus usus.
Vix ea fatus: ubique ruentes jussa facessunt
Auctores scelerum, portisque ex omnibus alte
Diversi rumpunt: tremit abdita murmure tellus.
Incubuere auris: crinitas anguibus alas
Obscurum per inane movent, terrasque capessunt.
Non tam olim densa sublimes nube per auras
Florilegae glomerantur apes aestate serena
Nubifugo Borea, et madidis cessantibus Austris,
Siquando exorta est inter discordia reges,
Saevaque collatis invadunt praelia signis,
Veh quibus institerint terris, quibus orbis in oris
Dira cohors: quantas populis feret illa ruinas?
Iamque emensus iter multis comitantibus heros
Vera dei soboles Bethanes moenibus instat.
Cernit ibi moestas crinem laniare sorores
Munera fraterno tumulo suprema ferentes

Expertem thalami Marthan, atque urbis avitæ
Magdali dictam de nomine Magdalenam.
Progreditur, bustumque petit mœstissima Martha
Hunc simul ac vidit, comites, fratriisque sepulcrum
Deserit, ac multo venienti occurrit honore.
Insequitur soror inde, oculos ambæ imbre madentes,
Fœmineis ambæ plangoribus indulgentes.
Ut te post cari germani funera tandem
Accipimus venientem? ut te sæpe ille vocabat,
Magne hospes, gelidi perfusus frigore leti?
Atque equidem credo, tunc sors te siqua dedisset
Nobis, nunc etiam vitales duceret auras.
Nunc quoque (nil quando clari tibi rector Olympi
Abnuit) haud penitus nobis spes omnis adempta est.
Talibus orabant: comites simul omnia luctu
Miscebant: mœstis resonabant cuncta querelis.
Ast heros tristes dictis solatus amicis
Spondet opem, superas rediturum ad luminis auras
Actutum fratrem incolumem, quem faucibus haustum
Telluris quarto jam Sol non viderat ortu.
Diditur haec totam confestim fama per urbem,
Quae cunctis incredibilisque, et mira videri.
Vicinis populi passim de montibus omnes
Concurrunt studio visendi, atque omnia complent.
Ventum erat ad tumulum: stat circumfusa juventus,
Ipse autem in medio duplices ad sidera palmas
Iamdudum tendens, oculosque immobilis heros
Orabat; tacitusque parentem in vota vocabat.
Orantem observant taciti, intentique tuentur.
Quid jubeat, quæ signa ferat, quo deinde cadat res.
Bis toto color ore abiit: bis pectore anhelo
Infremuit, nutuque caput concussit honestum.

Ecce autem tumuli tremere ostia visa repente.
Omnibus extemplo subita formidine sanguis
Diriguit, penitusque invasit pectora frigus:
Cum tandem deus has effudit ad æthera voces.
Summe parens quamvis precibus nil abnuis unquam
Ipse meis, quæcunque petam, tamen hoc tibi grates
Munere semper agam: tua quanta potentia, vidit
Circumfusa manus; populi videre frequentes.
Vos autem famuli properate, recludite marmor,
Saxum ingens aufeıte, viroque exolvite vittas.
Nec mora praeceptis, patuerunt claustra sepulcri.
Concursu accedunt magno, attonitique pavore
Inspectantque, videntque intus deforme cadaver,
Vixque sibi credunt, nullo cogente moveri.
Nec mora, clamantis ter voce vocatus amici
Erigitur, loquiturque, et cœli vescitur auris.
Obstupuere omnes: nec sat vidisse loquentem,
Aut audisse semel, dum cuncta ex ordine narrat
Conventu in medio, quæ funere passus in ipso est,
Quanto anima instantis vi leti exclusa dolore,
Terrenosque diu eluctata reliquerit artus,
Quas facies moriens, quam obscena aspexerit ora
Terrentum juxta furiarum, irasque, minasque,
Ut vix siderea volucres missi arce ministri
Auxilio possent avidas inhibere rapinas.
His addit scelerum pœnas, ac laeta piorum
Præmia, quæve animas miseras subiisse necesse est
Arbitria, æternosque nigris fornacibus ignes.
His actis, deus orantis vicina Simonis
Tecta subit, quem tota olim lacerum ulcere membra
Eripuit morbo; atque in pristina reddidit ipse.
Dum vero mensas grati dignatus amici

Accubat in medio procerum urbis, protinus ecce
Ingreditur forma insignis, cultuque puella
Picta peregrinas tunicasque sinusque crepanti
Argento saturos, atque auro intertexto,
Cui caput implicitum gemmis: it flexile collo
Aurum ingens mixtis onerosa monilia baccis,
Propexique nitent electro molle capilli,
Nexilibus quos in nodos collegerat hamis,
Aureaque ex humero demissam fibula vestem
Eois opibus gravidam, et Gangetide gaza
Subnectit: media micat ardens fronte pyropus,
Crebraque consertis pendent redimicula gemmis:
Qualis læta sinus cum tellus veris honorem
Pandit, opesque suas gremio explicat alma virenti.
Haec olim amissis utrisque parentibus orba
Restitit, et proles in opes successit avitas
Unica, quas pater immensas prædives habebat.
Dumque ætas rudis, una illi super omnia cordi
Relligio fuit, et servandi cura pudoris.
Mox autem paulatim annis fervente juventa
Sensibus illapsa est Veneris malesuada cupido,
Quæ mentem immutans furiis subjecit iniquis.
Ah miseram, abjecto non obstat cura pudori,
Non species, non fama movet: cessit timor omnis,
Relligioque oblita: domo jam nubilis exit:
Iam convivia, jam spectacula læta frequentat,
Vinclaque contemptis rectoribus omnia rumpit:
Ac veluti ratis Aegæo sine remige in alto,
Sublatos simul ac fluctus inflaverit aura,
Nunc huc incerto, deinde illuc fluctuat æstu,
Quo ventique undæque urgent spoliata magistro.
Et jam freta opibus prædulces ambit amores
Florentum juvenum, siquis spectabilis ore

Egregio, formaque alios superemninet omnes.
Ergo læta virum præstanti corpore postquam
Accepit venisse, deum quem fama ferebat,
Nullam passa moram studio correpta videndi
Venerat, ast ubi conspicuos deperdita vultus
Hausit, et egregiæ divinum frontis honorem,
Divinosque oculos ardentis pabula amoris,
Diriguit, penitusque animo sententia versa est,
Atque alias longe concepit pectore flammas.
Ecce autem subito visæ spirantis ab ore
Septem adeo circum offusa caligine, et atra
Nube exire faces: veluti cum torris obusti
Ultima sursum flamma fugit, fumumque relinquit.
Haec deus, haec, inquit, capitum fœdissima septem
Correptam miseræ mentem vexabat Erinnys.
Tum Maria (hoc illi nomen) mutata, nec illa,
Argento quæ illusa sinus modo venerat aureos,
Iam capiti crinale aurum, colloque monile
Detrahit, et tunicas squalentes exuit auro:
Iamque sui piget, et curis mordetur honestis:
Inde deum orabat veniam, genibusque volutans,
Ut canis ad mensam procumbere suetus herilem,
Lambebatque pedes nudos, lacrymisque rigabat
Veste fovens, alios tulerat quam nuper in usus.
Tum de marmoreis varios deprompsit odores
Thesauris: Casias, et Nardi mollis aristas,
Aut thuris lacrymam, atque auram fragrantis amomi,
Pronaque permulsit nudas liquido unguine plantas,
Suavis in aereas diffugit spiritus auras,
Cuncta deus placida quæ mente accepit, et illam
Dignatus venia monitis implevit amicis.
Interea circumpositis ex urbibus ægrum

Cernere vulgus erat conventu accedere magno.
Multi ibant oculis clausis, multi auribus orti
Indociles, fandi ignari, quique ægra trahebant
Membra, ferebant quosve exagitabat Erinnys
Captos mente, sui immemores, deus ipse juvabat
Auxilio, validique omnes, lætique redibant.
Tandem hinc digrediens Solymorum tendit ad arces,
Hanc fundasse Semes soboles tua dicitur urbem
Vitisator pater, exactis simul imbribus ingens
Cessavit vastis stagnare paludibus orbis,
Plurimaque immensi compressa licentia ponti.
Tum venêre, suo bellis qui gente subacta
Urbem appellarunt de nomine Iebusæi.
Protinus hinc reges, a prisco sanguis Iuda,
Finitimis late dominam coluere subactis.
Hîc templum Solomon per terras omnibus aris
Eversis ope barbarica rex condidit olim,
Templum opulentum, ingens, eductam ad sidera
molem.
Huc mensas, arasque sacras, et ahenea labra
Transtulit, et veteris vestes, ac munera templi,
Ostro perfusas vestes, auroque rigentes:
Tum lychnos, lancesque, cavasque invexit acerras,
Cymbiaque, et tripodas, fulvoque ex ære lebetas,
Inclusasque sacro leges, ac fœdera ligno,
Quæ gemina in silice omnipotens pater ipse notarat.
Hîc gentis rex, atque omni cum gente sacerdos
Sacra ferens pecudum fundebat rite cruorem.
Victima non alias maculabat sanguine sedes:
Undique mos erat huc populos ter adire quotannis,
Et proprios genus Isacidum instaurabat honores.
Ipse etiam huc heros crebro se ferre solebat:

Iamque viis plenis multis cum millibus ibat,
Unde urbis poterant turres, atque alta videri
Culmina: læti omnes ramos viridantis Olivæ;
Quasque manu gestent, palmas a stirpe refringunt.
Præcedit peditum late manus omnis: it ingens
Pone equitum globus: in medio pulcherrimus heros
Haud acri provectus equo, phalerisque superbo
Eminet: at sibi pauperiem ut placuisse beatam
Admoneat socios, rex quadrupedantis Aselli
Terga premit, vates quondam ut cecinere futurum.
Nudus erat vertex: humeris demissa fluebat
Ad talos vestis, quam festinaverat olim
Ipsa parens, pueroque dedit gestare: nec illa est
Ullo attrita usu, nulla comsumpta senecta.
Taurea nudatis circundat tegmina plantis,
Talis iter tendit, recipitque ad mœnia gressum:
Ante urbem pueri occurrunt, mixtæque puellæ
Floribus, ac variis ornatæ tempora sertis:
Omnibus in manibus palmæ, omnes carmina læti
Læta canunt, tonsis et inumbrant ora coronis,
Certatimque dei gaudent placida ora tueri.
Tum demum portis urbem ingrediuntur apertis,
Et propius regem, servatoremque salutant,
Prætenduntque manu thyrsos, oleasque coruscant
Frondentes: superas ingens it clamor ad auras.
Spargitur hic rumor subito, ac tota urbe vagatur.
Consurgunt gentis primi: procul ecce per auras
Pulveream cernunt tolli super æthera nubem,
Ignari penitus rerum, causasque requirunt
Tam subiti motus: quemnam tam multa sequantur
Millia ductorem: quis tantus clamor ovantum.
Ast illi, quibus est Divi haud incognita fama,

Occurrunt alacres regi, plausumque sequentes
Ingeminant: quaque ingreditur, passim ecce rubenti
Insternunt ostro sola, barbaricisque tapetis,
Intenduntque vias sertis, et floribus augent,
Vix ingressus erat, cum densam respicit ecce
In bivio turbam, clamoremque auribus haurit
Ingentem; et secum admirans vestigia pressit.
Vallis erat circum frondosis undique septa
Collibus: in medio rivis, atque imbribus humor
Collectus semper stabat, laticesque perennes,
Quo solitæ innuptæ prædivitis urbis aquari,
Et potum pariter pecudes compellere prisci
Pastores, lymphaque gregem curare salubri,
Unde lacum fama est olim dixisse minores.
Huc concursus erat certis de more diebus,
Turbaque adibat inops variis exercita morbis.
Namque videbatur magno quandoque moveri
Cum sonitu, medio unda lacu, et perculsa repente
Sublato ad cœlum spumabant cærula fluctu.
Sed vulgo subiti quæ motus causa latebat.
Impubes pueri tantum, innuptæque puellæ
Signa prius manifesta dabant, seseque canebant
Cernere pennatum puerum, fulgere per auras
Undanti chlamyde; atque auro radiantibus alis,
Delapsumque polo tranquilla impellere utraque
Stagna manu, lateque viam signare cadentem.
Qualis stella, pater superûm quam misit Olympo
Aut nautis signum, aut populis in castra coactis;
Præcipitat flammis longe, lateque coruscis
Scintillans: corda ignaris mortalibus horrent.
Ergo expectabant denso miseri agmine circum
E cœlo signum intenti, laticesque quietos

Servabant oculis, atque omnes auribus auras,
Auditum ad signum subito ut se primus in undas
Quisque daret, stagnoque sonanti immergeret artus.
Quippe erat inde salus semper, non pluribus, uni,
Qui subito impulsum prior exilisset in æquor.
Sicut ubi vacui tendunt medio æquore campi
Viribus, et rapido juvenes decernere cursu,
Arrexere animos cuncti, signumque parati
Expectant pulsat pavor intus pectora anhelus
Omnibus, atque locum spondet sibi quisque priorem.
Hos inter longo detentus brachia morbo,
Brachiaque, et plantas, omnes et inutilis artus
Ietrus erat, cui quondam et opes, et avita fuere
Prædia opima, sed, ut juvenili e corpore morbum
Pelleret, heu nimium mendaci credidit arti,
Dumque vias omnes, medicæque explorat opis vim,
Pauperiem morbo adjecit miserandus iniquam,
Ossibus ad vivum qui jam persederat imis.
Iamque fere demum in luctu quater egerat annum
Innumeris circunventus morbisque fameque:
Quem postquam aspexit propius stellantis Olympi
Rege satus, sic est ultro placido ore locutus.
Infelix, quæ te segnis mora detinet unum
Servantem has frustra ripas, et tristibus undam
Præsentem morbis, alii cum scilicet omnes
Protinus hinc abeant læti, oblitique laborum
Accipiant solitas reparato in corpore vires?
Ille sub hæc, largoque genas simul imbre rigabat.
Non hoc crimen aquæ: non vis mihi fontis iniqua est:
Verum ego dum motum opperior salientis aquai,
Præcipites dant saltu alii se in stagna priores
Ad sonitum: invalidis nequeo ipse insistere plantis,

Nec me tunc opis externæ dignatur egentem
In stagno quisquam ante alios mersare salubri.
Talia narrantem placido deus ore tuetur,
Atque ait: ipse tuis pedibus subsiste, valensque
Carpe viam, nec cuncta undis debere necesse est.
Vix ea: cum subito cernentibus omnibus ecce
Erigitur, stratumpue humeris, mirabile visu,
Ipse suis referens pedes omnes passibus æquat,
Atque suo solidæ respondent robore vires.
Sicut ubi in sylvis dum ramos colligit, anguem
Frigore sopitum pastor, brumaque rigentem
Frondibus implicuit, admovitque inscius igni:
Nulla mora est, propius flammas vix pertulit, et jam
Attolitque caput, jamque ignea lumina torquet,
Perque domum serpens micat arduus ore trilingui.
Parte alia ante fores templi, mediaque ministri
Ingenti strepitu testudine dona sedentes
Vendebant, quæ plebs æratæ imponeret aræ,
Lanigeras pecudes, taurosque, paresque columbas,
Voti ut quisque reus rerumque ut copia cuique.
Quos simul atque heros ingressus vidit, et omnem
Discursu, et clamore locum resonare profano,
Haud tulit, et verbis graviter commotus acerbis
Reppulit, intortum vibrans per terga flagellum,
Verberaque insonuit, sacroque a limine abegit.
Qualis ubi Arctois Boreas erupit ab antris,
Aereos rapido perverrens turbine campos,
It cælo ferus, et piceas toto æthere nubes
Insequitur: dant victa locum, et cava nubila cedunt.
Sacra deo domus hæc, iniquit, hæc numinis ædes:
Vos autem versam indignos scelerastis in usus.
Sanguine respersum est aras, animaque litatum

Hactenus antiquis concesso more sacrorum:
Indultum satis, atque ovium iam cædis abunde est:
Nunc pater omnipotens pecudum, volucrumque cruori
Parcere vos posthac jubet, ac fumantibus extis:
Vos diversa manent mutatis orgia sacris:
Discite justitiam tantum, puraque litate
Mente, deumque piis precibus placate volentem:
Hi vestri ritus, ea deinde piacula sunto.
Sic ait, et supplex demisso poplite ad aram
Cernuus arcana prece patris numen adorat,
Iamque sacerdotum primis exarserat ingens
Tristi in corde dolor; flammæque, iræque coquebant:
Nec novus hic primum furor, hæc odia aspera surgunt:
Antiquæ irarum caussæ, antiquique dolores
Haudquaquam exciderant animis, fixique manebant.
Non tamen hic ausi sunt illum surgere contra,
Sed veriti ultricem plebem, turbamque sequentum,
Excessere adytis nequicquam indigna minati:
Quales nocte lupi stabulis cum forte reclusis
Appetiere gregem: verum custodia pernox
Obstitit, et canibus vocalibus inde revulsit:
Olli (dira fames stimulis agit intus) abacti
Cedunt, et montes nequicquam ululatibus implent.
Dum vero affatur genitorem Divus ad aram,
Mirantes socii templum per singula lustrant,
Suspectu molem vasto, artificumque laborem,
Cautibus excisas centum, centum ære columnas
Omnes e solido, omnes altis montibus æquas,
Tignaque, et æterna ex cedro laquearia, ahenoque
Aeratas porro stridentes cardine portas,

Sectilibusque minutatim sola levia saxis :
Tum puro ex auro postes, mensasque metallo
E simili, et fixos alta ad donaria currus
Distinctos hebeno, et candenti elephanto.
Quæ dum cuncta legunt, perfectis ordine votis
Improvisus adest, tacitusque supervenit heros
Atque ait : Hæc moles adeo hæc immania templa,
Protinus ut vento radicitus eruta pinus,
Versa repente dabunt labem, ingentemque ruinam,
Et tibi digna tui Solyma instant præmia factis,
Quæ vates ad te missos divinitns ausa es
Tot ferro petere, aut duris detrudere saxis.
Ipse tuos quoties, præsens ut vera monerem,
Tentavi cives incassum cogere in unum,
Seu cristata suos dispersa examina fœtus
Singultu volucris vocat, et plaudentibus alis ?
Ferro excisa cades : jam jam labentia regna
Protinus arma ruent tua, vindexque hauriet ignis,
Et passim hæc largo sudabit sanguine tellus.
Nonne vides, jam ut nunc res procubet inclinata ?
Et tibi jam votis non prosit nectere vota?
Longe alias pater omnipotens sacra transtulit oras:
Longa alia vult ipse coli, et placarier urbe,
Atque adeo huic alte depactus terminus esto.
Sic fatus monstrat miras in marmore formas,
Argumentum ingens, senum monimenta dierum,
Magna quibus magni compacta est machina mundi,
Et veterum eventus, et prisca ex ordine avorum
Facta, haud humanis opus enarrabile verbis.
Non illic hominum effigies, simulacraque divum
Arcanis sed cuncta notis, signumque notavit
Obscuris manus artificis, non hactenus ulli

Cognita, non potuere ipsi deprendere vates.
Hic superûm sator informem speculatus acervum,
Aeternam noctemque, indigestumque profundum
Prima videbatur moliri exordia rerum
Ipse micans radiis, ac multa luce coruscus.
Iamque videbatur fulva de nube creare
Stelligeri convexa poli, terrasque, fretumque,
Et lucem simul undivagam, mox unde micantes
Et Solis radios, et cœli accenderet ignes.
Ipsi jam denso crepitare examine circum
Auctoremque, ducemque suum, plaususque sonare
Aligeri fratres supera arce volatile vulgus,
Lucis opus primæ necdum tamen æthera ab imis
Flammiferum terris, terras discreverat undis.
Sed tantum confusa jacebat semina rerum.
Nec mora: vix cœli extuderat septemplicis orbem,
Ordine cui vario rutilos affigeret ignes.
Et jam cuncta novam incipiebant sumere formam
Paulatim, cœlumque sua compage teneri.
Cernere erat sicca in medio tam mole relicta
Litoribus curvis circum maria humida fundi,
Illisosque vadis spumare ad sidera fluctus.
Nondum pontivagæ curvabant ampla carinæ
Carbasa, nec liquido lentari in marmore remi,
Lata sed innocui verrebant æquora Cauri.
Ecce autem jam fagiferi capita ardua montes
Attollunt, infraque jacent humiles convalles.
Continuo tellus summittens Dædala germen
Flore renidescit, et frondes explicat arbos.
Iam videas viridi vestiri gramine campos,
Iam colles densis frondere cacumina sylvis,
Ilicibusque, oleisque, et coniferis cyparissis.

Nec mora : cæruleo flammis duo lumina cœlo
Incipiunt teneris primum lucescere rebus,
Et sibi, ceu mundi vigiles statione vicissim
Succedunt, certoque suum dant fœdere lumen.
Nam lucis fons dimensum Sol ambit Olympum
Ipse die, terrasque novo splendore colorat.
Nocte suas vultu pallenti servat in umbris
Luna vices fundens auratis cornibus ignem,
Lucidaque exornant nocturnis æthera gemmis
Sidera, perpetuo circumlabentia motu.
Tum bifidis passim verrebant marmora caudis
Squamigerum mutæ pecudes, pelagoque natabant.
At pictæ volucres librare per aera pennis
Corpora, et inter se curvis decernere rostris.
Nec procul hinc errant latos armenta per agros,
Lanigerique greges persultant pabula læta,
Iam latebras videas meditari dira ferarum
Semina, iam longas per humum reptare chelydros.
Desuper hortari clara de nube putares
Cœlicolûm regem, lætasque expromere voces.
Crescite; propagate genus mea semina vestrum,
Saeclaque perpetuis generatim jungite saeclis.
Tandem nudus homo emicuit tellure creatus,
Quem superûm sator affarique, et edicere leges
Ore videbatur coram, ac præponere regnis,
Qui terras immortalis ditione teneret:
Mansisset dictis, servasset fœdera pacta.
At campum arboribus juxta, ac viridantibus herbis
Lucentem aspicias, stellantia floribus arva,
Poma ubi cæruleo multum vigilata dracone;
In medio fons perspicuis argenteus undis
Quattuor adversis volvens regionibus amnes,

Qui terræ gremio infusi late arva rigarent,
Atque hic cernere erat malesuadi fraude draconis
Deceptum juvenem vetitos ex arbore fœtus
Gustare edicti immemorem, legisque severæ.
Et jam (vix pomum infelix admoverat ori)
Pœnituisse putes se frontibus involentem,
Nec jam cœlituum regis gravia ora ferentem.
Namque videbatur fulvæ inter vellera nubis
Horribili super impendens mortalibus ore
Dura redarguere, et sævas indicere pœnas
Pro meritis, quas ille olim, quas omnis ab illo
Progenies lueret lucis ventura sub auras.
Interea conjux, quæ capta libidine dira
Iura prior, legesque datas, ac fœdera solvit,
Infelix fruticum frustra per densa latebat.
At victor, factusque potens jam fraudis, ahena
Effulget squama, teritique volumine serpens
Ter superans stirpem, spirisque ingentibus ambit
Tortilis, et motis insultat desuper alis
Virgineo irridens deceptos improbus ore.
Nec procul hinc ideo videas late infera circum
Regna, subobscuras sedes, lucemque malignam
Solis, ubi casti manes, animaeque piorum
Sedibus exclusæ quondam debentis Olympi
Unius ob scelus expectabant ordine longo.
Stabant hic cani proceres, vittataque vatum
Agmina; tendebantque manus ad sidera passas,
Quos omnes humeris pater alte extantibus Abras
Amplificam pandens chlamydem, portentaque late
Brachia subnixus, dextra, lævaque tegebat.
Orantes illos credas, superûmque parentem
Supplicibus dictis affari, parceret iræ,

Parceret unius noxa omnes perdere gentes.
Substitit hic imo suspirans pectore Divus,
Atque ait. En nostrum deposcunt ista laborem:
In me nulla mora est: ego tantæ debitus iræ
Morte mea eripiam hos tenebris, et claustra refringam.
Quin ea, quæ subito paucis deprensa sequuntur,
Sublegite infandum mihi portendentia letum.
Omnibus hic pauci extinctis mortalibus ibant
Inclusi ligno summas impune per undas.
Ingens lativago fluitabat machina ponto,
Et vix extabant immani corpore montes,
Quos procul abruptus collisis nubibus ignis
Ingeminans creber cœlo rutilante petebat.
Hic natum senior nudo Isacon ense petebat
Infelix pater, exequitur dum tristia jussa.
Aspiceres illum toto jam corpore niti
Dextram attollentem nondum respexerat, et jam
Nuntius ecce aderat, cœli demissus ab arce,
Jussa ferens primis contraria, victima juxta
Pascebat pueri ignari pro cæde parata,
Candidus, et villis aries argenteus albis.
Hinc fratrem invisum narrata ob somnia fratres
Vendebant, misero mentiti dira parenti
Funera discerptumque feris: pater ipse cruentam
Versabat gnati tunicam, lacrymisque rigabat.
Hic etiam, Phariis dum cives ducit ab oris,
Post longa exilia in patriam, promissaque regna
Legifer auxiliis fretus cœlestibus heros,
Orta lues populum errantem miseranda repente
Serpentum afflatu leto dabat, atque jacebant
Corpora tabifico passim morientia morsu.

Dux vero in medio campi suspendit ahenum
Ingenti e malo colubrum, stratosque jubebat
Dirigere huc aciem intentos, lignumque tueri
Quæ miseris erat haud dubie via sola salutis.
Parte alia rostro terebrans sibi viscera acuto
Foeta avis implumas pascebat vulnere natos.
Stant olli circum materno sanguine læti,
Et pectus certatim omnes rimantur apertum.
His animadversis portis bipatentibus ibat
Multa putans, necdum gradibus descenderat heros
Omnibus, et magno jam longe urgente tumultu
Ecce trahebatur passis per terga capillis
Pallida longævi conjux Susanna Manassei,
Quoi pater egregiam forma, et florentibus annis
Haud placidis tædis invitam, ægramqne jugerat.
Namque fidem ob thalami fœdatam ad justa vocabant
Supplicia, ingenti juvenum spectante caterna.
Et jam saxa manu pueri, vulgusque tenebant.
Ipse sed antevolans prohibebat tela sacerdos,
Donec porticibus CHRISTUM conspexit in amplis,
Ad quem ubi concessit, miseramque ad limina traxit,
Ingressus versare dolos: Hæc prodidit, inquit,
Conjugium, thalamique fidem deprensa fefellit.
Sontem jura neci tali pro crimine dedi
Nostra jubent duris (sed quæ inclementia?) saxis.
Teque ideo vatum interpres mitissime adimus,
Et tua quænam sit sententia quærimus omnes.
Dixerat, atque animo jam spes pascebat inanes
His captum, implicitumque putans sermonibus hostem.
Præclusos abitus, non effugia ulla relicta:
Illam quippe neci si solveret interceptam

Miti animo miseratus, eum turba omnis in ipsum
Saxaque et ultrices raptim converteret iras,
Quod sanctas gentis leges everteret illex.
Si vero ad pœnam jusset pro crimine duci,
Sese odiis vulgi objiceret crudelis acerbis.
Hæc agitans jam victorem se mente ferebat,
Pectora lætitia multum tumefactus inani.
Ac veluti in somnis olim sibi visus arator,
Dum terræ attrito suspendit vomere terga,
Auri ingens pondus campo effodisse subacto,
Gaudia vana fovet: cernet somno ille relictus
Pauperiem, duros et adhuc sibi adesse labores,
Somnia, fortunamque animo execratus inanem.
Ipse viam deus invenit (fallacia numen
Nulla humana valet contra) qua legibus illi
Parceret, illæsis nempe, ut defixa tenebat
Ora solo, tandem attollens, turbamque paratam
Aspectans ait. Haud dubium, quin crimine letum
Sit merita: id prisci quondam sanxere parentes.
Ergo agite o vestrum quicunque est criminis expers,
Saxa manu primus rapiat feriatque merentem.
Equis erit tanto e numero, qui vulnera prima
Dirigat; et sceleris purum se proferat ultro?
Sic memorans omnis servabat lumine pronus
Obliquo, horrendumque tuens, illumque paratus
Inscripsisse solo, cui mens interrita nullum
Esset ob admissum fœde, securaque culpæ.
Stabat conspectu in medio tremebunda puella,
Jam suffusa oculos mortis nigrore propinquæ,
Et positis terram genibus submissa petebat,
Non minus exanimata metu, quam in retia cerva
Acta canum latratu, et longo exercita cursu,

Cum jam consumptæ vires, cum se undique cinctam
Hoste videt, mortemque instantem certa moratur.
His autem auditis responsis, omnibus ingens
Confestim cecidit furor, et vis fracta quievit.
Quisque suam tacite versant in pectore vitam,
Inque vicem spectant sese, atque adversa tuentur,
Nec quisquam turba in tanta se prodidit ultro.
Saxa cadunt manibus furtim labentia, et omnes,
Quisque sui, memores abeunt, templumque relinquunt,
Ut vero deus aspexit vacua atria circum
Linea detraxit pavitanti vincla puellæ,
Atque illam verbis monitam dimittit amicis.
I melior, veterum famam jam extingue malorum.
Talia dein socios fatur conversus ad ipsos:
Heu durum genus: haud possunt desistere victi:
Nil linquunt intentatum, nihil prorsus inausum:
Nempe ego nunc festis fas contra, et jura diebus
Affero opem invalidis, ægrosque in pristina reddo.
Nunc sontes, et sponte sua commissa fatentes
Accipio, noxaque animos, et crimine solvo.
Nunc socii fruges tractant, et vina prius, quam
Dent manibus lymphas, cum victu corpora curant,
Nec dapibus parcunt, et quæ in vos plurima jactant.
Quinetiam me fraude petunt furta irrita adorti.
Vel cum Romanis astu me opponere tentant
Incautum, quæruntque dolo, an fas pendere regi
Per capita argentum, edicto quod quisque jubetur.
Nec cæcos mea facta movent ingentia, quæ non
Humanis fierent opibus, non artibus ullis,
Nec qua vi hæc agitem spoliati lumine cernunt,
Consiliisque audent supremi obstare parentis.
Nec priscos tollo ritus, legesve refigo.

Quippe alia arcanis longe sententia dictis
Indeprensa latet, longe altera sacra teguntur
Nube sub obscura verborum, ut cætera mittam,
Quid suis horretis vetitis imponere mensis
Viscera? non animis labem sublimibus affert
Aut his, aut illis jejunia solvere rebus:
Vobis intus obest, mens ipsa, et dira cupido.
Sed quoniam gaudet cœno, immundaque palude
Setigerum genus, et pecori huic innata libido est
In sue adumbrantur Veneris mala gaudia fœdæ.
Quinetiam, ut jussis animos cœlestibus auctor
Paulatim assuescens posset mollire colendo,
Nec nulla inciperet sub relligione tenere;
Indociles primum populos, obtusaque gentis
Pectora, jussit oves jugulare, et sanguine terram
Imbuere, immeritosque aris mactare juvencos:
Quæ tamen omnia erant, si cui mens alta vigebat,
Venturæ speculum mox relligiouis, et umbra.
His actis, jam devexum cum vesper Olympum
Clauderet, egrediens malefida cessit ab urbe.
Tum genitorem obitus affarier ante propinquos
Exoptans, coramque arcanas promere voces,
Ignaros socios Tahuri ima in valle reliquit.
Ipse autem ascensu superans capita ardua montis
Constitit, æreæ feriunt ubi sidera cedri.
Addiderant comites se tantum ex omnibus illi
Fidus Joannes cum fratre, Petrusque vocati.
Stabant orantes taciti, pariterque supinas
Tendebant sine voce manus, ac lumina cœlo.
Ipse autem his magno genitorem affatur amore:
O pater, en insons nunc dira ad funera pergo
Progenies tua, nec tot ferre indigna recuso,

Quando certa tibi mens, atque haec fixa voluntas,
Et tanti mortale genus: nil demoror, adsum.
Hos saltem, qui me patriaque, suisque relictis,
Per varios casus laetissima corda sequuntur,
Aspice, et immeritos caecis averte periclis.
Haud vereor, quod se his homines, gens impia passim
Opponunt: nil facta hominum mortalia terrent.
Ipsi etiam (nihil hoc moveor) moriantur ad unum,
Aut potius saevo, si vis, tu fulmine perde
Correptos igni; et penitus res attere fractas
Tu genitor, tanto finemque impone labori,
Si tantae est genus humanum cœlo addere molis,
Saeclaque mutatis in pristina reddere rebus.
Tantum oro (scelus) inferno summissa barathro
Gens pestem meditata viris nil improba furtis
Officiat: non infando praevertat amore
Insidiis captos, nec corda improvida fallat,
Dum scelera hortatur, nostrique oblivia suadet.
Iam jam aderunt infandi hostes, armata dolis gens,
Nondum animos satiata, graves nondum ulta dolores.
Hasfraudes, jamque has fraudes, artesque movebunt.
Quas non mentiti simulato corpore formas,
Ut capiant genus innocuum, vertantqne venenis
Pestiferis? tu frange dolos, ferque irrita in auras
Cuncta pater: tandem victis edice quiescant.
Sint, qui per terras gentes post funera nostra
Justitiam erudiant, et relligionis amorem;
Hanc veniam concede: id gnati cedat amori.
Filius haec, genitor contra cui talia reddit.
Nate patris virtus, nostrique simillima imago,
Nulla tuis fraus (solve metum) nullaeve nocebunt
Insidiae, quas nunc regni molitur operti

Arbiter : incepti frustra irritus omnia tentat.
Induat in facies centum, centum ille figuras
Ipse adero, retegamque dolos, fœcundaque fraudis
Agmina disjiciam, et magna virtute resistam.
Unus erit tantum, cui mentem insania vertet,
Infelix, jam nunc devoto pectore versat
Infandum scelus, atque tui jam pœnitet aegrum,
Secum indignantem, tua quod praecepta sequutus
Exuerit blandum vitae mortalis amorem,
Malueritque graves sub te tolerare labores,
Omnia quae mecum mundi ante exordia nosti.
Hunc tamen indignum numero, cœtuque piorum
Addidimus memores vatum, qui talia quondam
Praedixere, tuis exemplum insigne futurum.
Evadent alii insidias meliora sequuti.
Omnes te propter contempto lucis amore
Haud mortem horrescent, pergentque in funera laeti,
Innumeramque suo parient tibi sanguine gentem
Projectu vitae, et mortis amore superbi.
Efficiam coelo dignos post aspera tandem
Funera, deserti magnum aetheris incrementum.
Quos tu olim aspicies hac relligione nepotes
Surgere nate tibi? quam pectora certa videbis?
Tu modo tu perge, et cœptum decurre laborem.
Hi quos cernis enim vix nunc tua jussa sequutos
Indociles, fandi ignaros (mora non erit) altos
Pectore concipient sensus, doctoque verendas
Ore canent leges afflati numine nostro,
Et vastum in melius referent hortatibus orbem.
Succedent aliis alii, sacrique nepotes
Victores tua signa ferent trans ultima claustra
Oceani latas undis cohibentia terras,

Clarescetque tuum passim per saecula nomen.
Sponte sua invicti reges tibi sceptra, tibi arma
Subjicient sua per terras, arasque sacrabunt.
Atque adeo gravida imperiis Roma illa superba,
Appenninivagi quae propter Tybridis undam
Ingentes populo fraenat pulcherrima rerum,
Summittet fasces, et, quas regit, orbis habenas.
Illic relligio, centum illic maxima templa,
Centum arae tibi fumantes, centumque ministri,
Quique viris late, atque ipsis det jura sacerdos
Regibus, et summo te in terris reddat honore.
Siqua tamen paulatim annis labentibus aetas
Decolor inficiet mores, versisque nepotes
Degeneres surgent studiis, per dura laboresque
Exercens lapsam revocabo in pristina gentem.
Illa malis semper melior se tollet ad astra.
Saepe solo velut eversam, excisamque videbis,
Quam modo praedixi, populorum incursibus urbem.
Verum quo magis illa malis exercita, semper
Altius hoc surgens celsum caput inseret astris,
Mœniaque in melius semper recidiva reponet.
Nec nisi subjecto passim sibi desinet orbe.
Sic placitum: nostri sedes ea numinis esto.
Hæc ait, et natum dextra complexus inhaesit.
Ecce autem subito rubra vibratus ab aethra
Cum sonitu fulgor micat, et polus intonat ingens.
Nam pater omnipotens manifestus ab aethere nubem
Ostendit radiis illustrem lucis, et igni.
Omnia collucent late loca, turbine CHRISTUS
Corripitur rapido, mediaque in nube refulsit,
Verus et aspectu patuit deus, atque per auras
Divinum toto spiravit vertice odorem

Luminis aetherei specimen, genitoris imago.
Nec secus emicuit roseo pulcherrimus ore
Insolita circum perfundens omnia luce,
Quam cum mane recens lucis fons aureus ingens
Lumine Sol cœlum exoriens rigat omne profuso,
Oceani in speculo longe resplendet imago,
Et croceae effulgent aurata cacumina sylvae.
Talem se sociis mirantibus obtulit heros
Amborum in medio vatum, quorum alter adivit
Flammifero quondam invectus cœli ardua curru,
Et tranavit equis insultans aeris auras:
Isacidum Phariis genus alter duxit ab oris
Dux profugûm, legesque dedit, moremque sacrorum.
Nec non cœlicolûm propius tum maxima pandi
Visa domus, cœlique ingens apparuit aula.
Tum genitor nubis fulgens candentis amictu
Oscula libavit nato, et vox lapsa per auras.
Hic mea progenies: hic est mea magna voluptas:
Uni huic mortales omnes parete volentes.
Nec plura his: toto assonuit chorus omnis Olympo
Cœlestum cantu vario, plausumque dedere.
Tum demum in faciem consuetam redditus heros
Attonitos socios monstrisque, metuque sepultos
Excitat, atque hominis mortali apparuit ore.

MARCI HIERONYMI

VIDAE CHRISTIADOS

LIBER SECUNDUS.

At Solymi trepidi rerum, et formidine caeci
Nocte illam patrum primi, templique ministri
Insomnem duxere: animis adeo addita cura
Incubat, ac nullam attonitis dat dira quietem
Omnibus ante oculos urbem ingredientis imago
Laeta dei, festique manus impubis honores,
Illiusque vident late increbrescere nomen.
Fama volat, passimque canit miracula rerum.
Quid faciant? magis, atque magis jam vera patescunt,
Quae quondam prisci vates cecinere futura,
Terras cœlesti regem de stirpe manere,
Cujus in adventu templum, Judaeaque tandem
Regna ruant, Solymeque eversis desinat aris
Antiquo de more sacros imponere honores.
Ergo infracti animis omnes, terrore subacti,
Tectis, quisque suo, septi, clausique manebant.

Quales quae solitae florentia rura volantes
Carpere apes, ubi saevit hyems, cœlumque profusos
Solvitur in nimbos, et aquosus regnat Orion,
Otia lenta terunt; clausisque alvearibus aegrae
Cunctantur; circumque fores, ac limina mussant.
Tempus erat per membra qnies cum grata soporem
Irrigat, ac positis affert oblivia curis:
Et jam noctipotens manus imo emissa barathro
Horribiles visu formae furialibus omnem
Cœtibus obsedere urbem: pars turribus instant:
Pars apicem templi, et fastigia summa coronant:
Caetera, perque vias legio, perque alta domorum
Tecta volant, tractimque haerent per culmina tignis.
Haud secus Italiam repetunt ubi vere tepenti
Caerula aves longo fessae super aequora cursu,
Quae prior occurrit tellus, hanc agmine denso
Certatim arripiunt, procurvaque litora complent.
Principio spargunt occultum in pectora virus,
Vipereamque viris animam, caecumque furorem
Inspirant, odiumque animis, et crimina linquunt.
Multi etiam in facies hominum vertuntur, et omnem
Protinus incedunt variis rumoribus urbem:
Irrepunt tectis alii, somnoque solutis
Somnia dira ferunt varia sub imagine rerum,
Atque hominum falsis simulacris pectora ludunt.
Jamque hujus subeunt, jamque illius alta potentum
Limina, et attonitos dictis hortantur in hostem,
Terrificantque animos facta, atque infecta canentes,
CHRISTUM inferre faces, arisque instare bipenni
Armatum aerata, atque adytis extrema minari,
Et jam semusto in templo dominarier ignem.
Quin ipsos templi mentiti veste ministros

Singula tecta adeunt, patresque ad limina sacra;
Conciliumque vocant: nigri dux agminis ipse
Impulit aerisono stridentes cardine portas.
Hinc atque hinc delubra petunt: concurritur ultro
Undique: nec tenebris nox obstat euntibus atra.
Non aliter captam si rumor nuntiet urbem
Nocte dolis intempesta, atque latentibus armis
Hostem inferre acies, et jam summa arce receptum,
Culminibusque immissa voret fax atra penates,
Plenis cuncta viis fervent, trepidoque tumultu
Huc atque huc itur, nec sat rationis eundi est.
Præcedunt diræ facies, facibusque nefandis
Sufficiunt lucem, et summo dant vertice lumen
Terrificas capitum quatientes undique flammas.
Nec miseri tamen agnoscunt: furor omnibus intus
Eripuit mentem, lapsumque in viscera virus.
Nec minus interea bis seni ex agmine missi
Bis senos CHRISTI ad socios, evertere si quem
Possent, et furiis deceptum incendere iniquis.
Illi autem pleni monitis ducis (ante futura
Praescius ista suis praedixerat omnia) servant
Invictos animos, inapertaque pectora fraudi;
Quanquam hostis species sese transformet in omnes
Nequicquàm expertus, mentesque indagine captet.
Unus non valuit sese his subducere vinclis
Iscarius pesti infandae devotus Judas;
Lectorum procerum labes, et pestis Judas,
Hic se olim addiderat socium vestigia Divi
Ingressus, patria, atque opibus, carisque relictis
Incerta exilia, incertas quacunque paratus
Ire vias, talique necem pro rege pacisci.
At mox cœptorum piguit, durique laboris
Paulatim pertaesum, animo tum volvere secum

Noctes atque dies tacitus, siqua potis arctis
Legibus exolvi, et priscae se reddere vitae,
Indignans longum incassum cecidisse laborem.
Hos abitus, jamque hos abitùs, et furta parabat
Impatiens operum, rebus non laetus egenis.
Talibus undantem curis, animoque labantem
Jampridem, nigrae reperit dux ipse cohortis
Haud minus exultans animis, quam monte sub alto
Cum procul aspexit tendentem in pascua cervum
Getulus leo, quem siccis exercet hiantem
Faucibus ex longo collecta insania edendi.
Ac prius in faciem Galileai versus Jorae,
Ipsi qui fuerat conjunctus sanguine Judae,
Insomnem aggreditur verbis: Tu nocte silenti
Montibus in solis erras insane, potesque
Ultro saeva pati sub nudo frigora coelo,
Atque tibi alterius sub nutu degitur aetas,
Dum sequeris (quis te tantus furor incitat?) istum
Elatumque animis, eversoremque sacrorum,
Quem tantum illuvies adeunt teterrima gentis
Fœminei cœtus, et semiviri comitatus?
Primi omnes infensi odiis concordibus ardent,
Sacrilegoque necem intentant: jamque ille furorem
Vesanum expendet, cedet fiducia tanta.
Non illi auxilio magnarum gloria rerum,
Quas mentitur, erit: nil contra obtendere densa
Nubila, nil solidas accingi proderit artes.
Rumpe moras: eja instanti te surripe cladi.
Sic ait, ardentemque odiis instigat acerbis.
Tum mutata acri percussit pectora thyrso,
Et subito nocti ablatus se immiscuit atrae.
Hinc miserum invadens praecordia ad intima sese

Ingerit, atque imis dirum implicat ossibus ignem.
Olim, etiam in mentem veniunt, quaecunque sub illo
Jussus dura tulit, quaecunque exhausta pericla:
Et piget, atque nefas polluto volvit amore,
Immeritumque animo sedet hosti prodere regem.
Ah miser, ah male sane, deum non pectore sentis?
Non oculis numen praesens, non auribus hauris?
Quis te mutavit tantus furor? aspice quo nunc
Culmine praecipitas, quanam trahis arce ruinam.
Nec qualis sentis tibi menti insederit error.
Quid struis? aut quo te raptat tam dira cupido,
Quae nunc te male habet: mentisque, et lucis egentem?
Quam nunc amittis sortem, irreparabile donum,
Optabunt seri post seacula mille nepotes.
Atque adeo quae vota foves, quam mente secas spem
Laetitia elatos animos inflatus inani,
Omnia discerpent, rapientque per aera venti.
Excute, dum licet, infandam de pectore pestem,
Quaeque imis te nunc est addita cura medullis.
Iamque sacerdotes, totaque ex urbe senatus
Secretam in templi sedem concesserat omnis.
Ipse sacerdotum primus, cui tempora sacra
Infula cingebat, Caiphas in sede sedebat
Celsior aurata: inde alii longo ordine cives,
Quos omnis circumsiliunt, acuuntque furorem
Tartareae haud ulli visae sine corpore pestes.
Nec mora, nec requies: sublapsae in pectora cunctis
Eripiunt mentem, atque animis incendia miscent.
Multi illi inter se vario sermone serebant
Solliciti: vasto strepit ingens murmure templum.
Sunt qui ipsum jubeant utcunque absumere CHRISTUM

Seu vi, sive dolo, juvenemque invadere ferro,
Qui rursum in lucem nuper revocatus ab umbris
Venerat, et totam monstro concusserat urbem.
Ast alii plebem metuunt, vulgique furorem,
Namque sibi ingentes populos devinxerat heros,
Hos meritis, illos divino affabilis ore.
Hic Nicodemus erat pesti impenetrabilis unus
Primores inter gentis non ultimus ipsos;
Cui longe menti melior sententia, sed non
Audebat dictis contra omnes tendere solus.
Ille deo quondam sese inscius intulit hostem,
Atque dolis frustra contra stetit: inde ubi numen
Admonitus sensit, veluti de nocte profunda
In lucem revocatus, ei se junxit amore,
Clam tamen, infernae vitans odia aspera gentis.
Tum vero illius de vita, et sanguine cerni
Ut vidit, letumque insonti triste parari,
Non tulit ulterius latebras, haecque edidit ore
In medio: Non obscuram, non lucis egentem
Rem ferimus, neque enim vereor jam vera profari
Pro patria, quamvis mihi sint extrema ferenda.
Cernitis hunc omnes manifesto numine ferri,
Majoremque homine, et, nosmet nisi fallimus ipsi,
Vera dei patuit soboles, verus deus, ille
Olim quem toties afflati numine vates
Venturum cecinere, nefas quo triste piaret
Commendans genus aeterno mortale parenti.
Hoc liquet, hoc ultra non in discrimen agendum.
Hujus ope innumeri, quos nox obscura premebat
Luminibus captos, jucunda luce fruuntur.
Multi etiam voces obstructis auribus orti
Accipiunt, redduntque: aegris quot reddita venit

Insperata salus, qui lenta aut membra trahebant
Victa lue, aut subito correpti corpora morbo?
Tres etiam (nostis) obita jam a morte reduxit
Elatos idem in lucem: modo Lazarus omnem
Perculit, et monstro ingenti permiscuit urbem.
Pro laevas hominum mentes, pro pectora caeca!
Non haec Poeoniis succis, non artibus ullis
Confieri possunt: major deus intus agit rem,
Majus numen inest quoties divina loquentem
Incassum contra stetimus verbisque, dolisque
Instructi? quoties ausi vim tendere inermi
Aut ferro, aut duris nequicquam perdere saxis?
Nube cava eripuit caput, ex oculisque recedens
Aligerum se cœlesti subito agmine sepsit.
Et quisquam illius certum non numen adoret?
Quid molimur adhuc? quid nobis deinde relictum?
Quin potius, quando nobis demissus Olympo
Auxilio venit, una omnes adeamus, ab ipso
Suppliciter pacem oremus commissa fatentes.
Talia perstabat repetens: violentia cunctis
Gliscit; et accensus semper per viscera sensus
Conflatur magis, et saevos furor aggerat aestus,
Paulatimque animi turgescunt tristibus iris.
Exarsere omnes: pestis latet intus, et omnem
Eripuit miseris lucem, victisque veneno
Pestifero nebulas offudit mentibus atras.
Tum demum erumpit, quae cunctos ira coquebat.
Infremuere omnes contra, gemitumque dedere.
Qualiter aere cavo dum sulfura pascitur atra
Inclusus magis, atque magis furit acrior ignis,
Moliturque fugam, nec se capit intus anhelans,
Nulla sed angustis foribus via, nec potis extra

Rumpere, materiam donec comprenderit omnem:
Tum piceo disclusa volat glans ferrea fumo:
Fit crepitus; credas rupto ruere aethere cœlum:
Jamque illa et turres procul ecce stravit, et arces,
Corpora, et arma jacent, late et via facta per hostes,
Haud illi secus accensi meliora monentem
Excludunt adytis, atque extra mœnia trudunt.
Tum vero Caiphas, ubi facta silentia linguis,
Sic orsus, sibi quae sedeat sententia, pandit:
Haud equidem moror, o cives, quod versus ad hostes
Iste etiam infando captus perfugerit astu,
Qui toties summa pro re, pro legibus olim
Objecit patriis caput ultro, ipsumque premebat
Obnitens contra nuper sermonibus hostem.
Tanta est artificis pellacia, vis ea fandi,
Ut quoscunque velit vertat superetque venenis.
Scilicet hunc credam cœlo divinitus actum
Nobis venisse auxilio, qui se impius ortum
Patre deo canit, ac leges abolere parentum
Antiquas cupit, atque novos inducere ritus:
Seque ultro excidio templi venisse fatetur,
Quod nostri monitis olim cœlestibus acti
Impensis tantorum operum struxere parentes.
Quae novitas, aut relligio, qui denique mores?
Ille etiam, nequid sceleris sibi restet inausum,
Sacrilegus sontes, et quorum crimina nota,
Prosequitur venia haud veritus scelerata subire
Limina, nec festis parcit de more diebus.
Ergo agite, atque illi insidias, letumque merenti
Maturate viri: crescentem extinguite flammam,
Ne mox subsiliat victrix ad tecta domorum,
Degustetque trabes, perque ardua culmina regnet.

Subvertet solitis aliter totam artibus urbem
Seditione potens, populos captabit, et omnem
Subjiciet sibi prodigiis fallacibus oram,
Hinc quae tot nobis annos tam prospera cessit
Relligio, eversis actutum desinet aris.
Tum metuo, ne Romulidae non talia passi,
Quidquid adhuc juris superest, a gente reposcant:
Et profugos patria jubeant decedere terra.
Unum pro multis detur caput, unius omnes
Expiet, ac tutos mors tanto in turbine praestet.
Hoc habet, haec melior superet sententia cives.
Haec illi ob numen dona, hunc reddamus honorem.
Talia fatus erat, furiis stimulantibus intus
Experti, passimque senes eadem ore fremebaat.
Omnibus idem animus: sed qua ratione, quibusve
Id fieri occulte queat artibus, exquirebant.
Cum subito ecce suis clam se furatus Judas
Improvisus adest cunctis mirantibus, illum
Excipiunt trepidi spirantem immane, locantque
Sede inter primos, farique hortantur, et ardent,
Quid veniat, dubiis animis audire, silentque.
Ille autem torquens huc flammea lumina, et illuc,
Sic fatur. Scio vos Gallilaei facta furentis
Formidare patres, patriae qui legibus affert
Exitium: moliri ideo vos plurima cerno.
Si mihi, quae posco. promittitis, omnia solus,
Quae nunc vos frustra exercent, dispendia tollam:
Ille manus faciam in vestras hodie incidat ultro.
Dixerat: argenti laeti pepigere talenta
Ter dena, egregii pretium memorabile facti,
Dimittuntque alacres, atque extra limina ducunt.
Ille petit montes iterum, sociosque revisit.

Forte propinquabat genti solemnis, et orae
Festa dies, veterum cum relligione parentum
Immunes operum ducunt septem otia soles,
Perque domos ovium fœtus epulantur, et acri
Fermento parcunt jussi, properataque liba
Expediunt, mensasque onerant agrestibus herbis,
Laetitiae veteris memores: hac luce ferebant
Aegyptum priscos olim cœlestibus actos
Prodigiis magna cum praeda exisse parentes
Ingressos pede iter salsas impune per undas.
Ergo ingens tum sceptriferam concursus ad urbem
Undique erat, populique omnes ad sacra fluebant.
Non effusa tamen turba huc sine more ruebat,
Verum quisque ducemque suum gentemque, tribumque
Una ibant comitati etenim licet omnibus idem
Sanguis, cognataque orti sint stirpe nepotes
Omnes Isacidae, paribus sub legibus omnes,
Scindit se tamen in bis senas una tribus gens,
Atque Palaestinam late est diducta per omnem,
Libera gens olim multa munita virûm vi.
Florentesque urbes populis, opibusque vigentes.
Tunc autem patriis de finibus exturbati
Pene omnes aberant, et Caspia saxa colebant.
Vix de bis senis tribus una intacta manebat,
Alteraque, et patria sese tellure tenebant,
Beniamidum gens, a que ipso domus inclyta Juda,
Ambae tunc etiam populis, opibusque vigentes.
Tantum autem imperio adjectam, ceu caetera passim
Contuderat bello, et victricibus hauserat armis,
Hanc quoque servitio partem Roma alta premebat.
Sceptra urbi tantum, sublataque ademerat arma,

Linquens sacra viris, ac leges victor avitas.
Nunc tellus deserta jacet, tot clara fuere
Moenia tot populis pariter cum fortibus urbes,
Hae bello, hae validis quassatae viribus aevi.
Usqueadeo saevas superûm pater arsit in iras
Nimbipotens, natique necem non passus inultam est.
Non tamen indecorem tantae solatia cladis
Ipse sinam antiquam (superent modo carmina) terram.
Ne penitus saeclis obliviscentibus aetas
Deleat extinctam pariter cum nomine gentem.
Regem illis superûm prosit regionibus ortum
Vagisse, et cœlo primum reptasse sub illo.
Vos ideo aligeri cœtus gens aetheris alti,
Qui levibus magnum pedibus pulsatis Olympum,
Nam vos saepe polo missi peregrastis et oram,
Et gentis crebri hospitio indulsistis amicae,
Este duces mihi, dum tota regione vagantem
Raptat amor: longum vos mecum ferre per aevum
Nomina, quae cecidere, juvet, deletaque gentis
Oppida, et antiquas antiqui nominis arces.
Post autem vestra sublatus ad aethera penna
Carmine mortales oras, visusque relinquam.
Vos me sublimi sistetis tramite vectum
Avia per superûm loca: me juvet alite curru
Aurea nubifugo mulcentem sidera cantu
Intactas primum ire vias mortalibus aegris,
Et petere insolitam cœli alta e rupe coronam.
Haec olim audentem, ni deserat aetheris aura.
Nunc mecum populos percurrite templa petentes:
Non alias illuc aditum est majoribus unquam
Et numero, et studiis nec tantum sacra petebant,

Quantum avidos CHRISTI visendi traxerat ardor.
Otti autem a magno primi ingrediuntur Juda
Per multos ductum reges genus: haec tribus usque
Et numero, et virtute caput super extulit omnes,
Tantum alias superans, quantum leo cuncta ferarum
Semina inexhaustis animis, et viribus anteit.
Litorea innumeri Gaza venere, Sabeque;
Engada deseruere, racemiferosque recessus,
Urbis Adulaeae sedes, humilemque Raphean:
Hic Lyde, atque Selis, ventosaque Jamnia, et Hippa,
Ascalo, Azotique arces; Acharonque, Sochonque,
Quaeque fluentisonis Jope perfunditur undis,
Projectae rupes, pontoque minantia saxa.
Parte alia antiquam cives liqnere Damascum,
Primus ubi (ut perhibent) limo felice creatus
Natus homo est, cœlique novas erupit in auras.
Deseriturgue Emanus, Nepseque exhausta silescit,
Quaesivitque suos Aegypti proxima regnis
Anthedon, natique dei cunabula Bethle.
Tum deserta silent et Galgala, Bessuraque omnis,
Arvaque qua Marethon, qua proxima nubibus Erme,
Qua Sigoris mirata nurum, dum incendia versa
Respicit humanos servasse in marmore vultus,
Concretique salis subitum traxisse rigorem,
Qua calet Asphaltis flammis infamibus unda,
Ingentesque palus ad coelum exaestuat aestus
Aera contristans graveolenti sulfuris aura.
Quondam hic laeta seges, riguisque rosaria campis,
Nunc stat ager dumis, obductaque sentibus arva,
Crimen amor male suade tuum, vim tendere adorti
Infandam indigenae pueris coelestibus olim

Divina capti facie, et florentibus annis
Fecissentque, fuga nisi se illi ad sidera lapsi
Remigio nixos rapuissent praepetis alae.
Non tulit altitonans pater, atque ultricibus omnem
Involvit flammis tractum, immersitque profundo.
Squalet adhuc cinere, et putri late ora favilla.
Infœcunda ideo terra, et sine frugibus agri,
Difficilesque aditus, et inaccessi secessus.
Illic, ut fama est, nitidum florem educat arbos,
Quem cupiunt juvenes, cupiunt decerpse puellae.
At simul atque gravi perflante evanuit austro,
Succedunt poma hirsutis asperrima barbis;
Quae nulli juvenes, nullae cupiere puellae.
Haec tamen aspectu solida, et sincera putares.
Foeda sed illuvies intus, subitoque fatiscunt
Ad tactum cinefacta, hominum nihil usibus apta.
Pallida item flavis cum vix seges albet aristis
Dira immaturas messes interficit aura.
Protinus hinc subeunt populi Symeone creati,
Qui Saroen, Molodamque viri, Sicelechidaque oram
Felicem frugum, laetosque uligine campos,
Qui Sipabota colunt, Asanesque biverticis arces,
Quique Atharin quondam generosos palmite colles,
Remmona qui, cultisque erectam in collibus Ain
Et quos thurilegae pascunt centum oppida Idumes,
Ruraque odoriferas Arabum vergentia ad oras.
Ecce autem Isachari magno clamore nepotes
Ingressi delubra petunt, aramque salutant:
Gens victu facilis, contentaque finibus arctis.
Hic adsunt, quos Hermonius sub vertice pascit,
Hermonius generator apum, generator equorum.
Qui Taburi capita alta tenent, quibus ardua rupes

Carmeli domus: haec rapido gens turbine quondam
Sublatum vatem coeli per aperta repente
Vidit flammifero ferri super aethera curru.
Sensena quos misit, quos Hennada, quos alit Affra
Nobilis, in summis sitientes rupibus urbes.
Qui Senum, et Reboten liquere, Remethiaque arva
Vitibus, et variis intersita litora pomis.
At taciti incedunt gens Dani e sanguine ereti
Dejectique oculos, dejectique ora per urbem
Templa petunt, qualis, cum frigora prima lacessunt
Autumnum, necdum ramis decussit honorem
Bruma suum, coluber latebras meditatur, iterque
Fert tacitum lapsu repens per saxa quieto,
Sibilaque ora premit, neque caudae surrigit orbes.
Iamque viros tristes credas, quod sanguine ab illo
Praedixere ducem fore pleni numine vates,
Qui genus humanum CHRISTI sub imagine falsa
Terreat, atque hominum vitas, et crimina quaerat,
Deterior fas, atque nefas ubi verterit aetas,
Et rebus feret exitium mortalibus ignis.
Protinus at multis aderit cum millibus ultor
Vera dei soboles, verus datus arbiter orbi.
Illum nequicquam pugnantem, et vana moventem
Turbine corripiens terrae ima in viscera trudet.
Insequitur juvenum nimbus, genus Asere ductum;
Spicea queis capita obnubit de more corona
Omnibus, et nexae ludunt per tempora aristae.
Hi Betacumque, Hosmamque serunt: his Aphega sedes:
Illos Ama dedit: illos misere Robaeae.
Non numero Arctipus Labanae; non Aziba cessit.
Hos juxta seram in noctem soliti urere myrtos

Litoreas ponti gens accola Zabulones
Dona ferunt: pars Ieptaphiles ab sede profecti:
Pars Iedaba venere: Canam liquere modo atra
Miratam puras in vina rubescere lymphas.
Hos Nazara tulit, tulit illos ardua Sembros,
Quaeque modo aerias iterum venisse sub auras
Vidit morte obita puerum Galilaeia Nais,
Millia multa tulit, totidemque uberrima Dotha,
Aque suis Nalole, Cathetiaque alta relicta est.
At quis Nephthalidum numeraverit oppida, et arces
Innumeras, quas et Cedar, quas, et sacer altis
Fert humeris Libanus cœli confinibus æquus.
Qui celsam Nasona habitant, qui Nephthalis urbem,
Gens oris, fandique potens foecundaque veri
Nascentem gemino Iordanem fonte salutat.
Omnis iit Galilaea: omnis Samarea penates
Deseruit studio gens tantum accita videndi.
Saepe hac rege satus superûm tellure moratus
Sponte deum se detexit, miracula rerum
Asseda nunc etiam meminit, meminere Caperna,
Et, vetus amisit quae nomen, Graja Sebaste.
It Bethole, eductaque ad sidera Bessais arce,
Et quos piscosis Gennesara proluit undis,
Levigenae vero sacrum genus omnibus ibant
Immixti, neque enim propria his regio ulla colenda
Sorte data est, sed diversas dux legifer olim
Huc illuc oras aeque est partitus in omnes,
Præfecitque sacros aris, proque ubere glebæ
Et jugulare dedit pecudes, atque exta cremare.
At non contentus regnis, sceptrisque, Menasseus,
Sortitus quae trans fluvium sibi junxerat ampla,
Protulit imperium, qua Nepheca, Bersaque surgunt

Venatrix, pecorumque altrix, et Dora ferarum.
Olli etiam parent Tenachos, nemorosaque Iebla,
Et Magedos nulli populis, opibusque secunda.
Quasque rigat Taphua claris argenteus undis,
Ver ubi perpetuum, scatebrisque recentia prata.
Succedunt qui trans Iordanis flumen opima
Arva serunt, tribus ipso etiam deducta Manasseo.
Nec non Gade sati, nec non Rubene creati
Belligero, fratrum cunctorum maximus aevo
Qui fuit, una omnes urbem ingrediuntur, ut olim
Unam etiam sedem optarunt trans flumen eandem,
Indigenis quondam regnata gigantibus arva.
Argobiae qui rura colunt, Basanidaque oram,
Qui saltus Galadina tuos, Ogique subactas
Sexaginta urbes, Galaticaque oppida, Iabin,
Et Sebamam, Balmenque, Ramotha, Golamque, Nabenque,
Edrenque, Selcamque, et semirutam Cariathen.
Haec tunc nomina, nunc alio sunt nomine terrae,
Tum qui Cedriferae pascunt asperrima Arimnes,
Omnes fronde caput tecti, omnes terga veruti.
Qui Bosorim, Rabathenque tenent, qui Gaulida, et omnem
Fortibus exercent tauris Bathaltidos oram,
Et quos humectat praeceps de montibus Arnos.
Nec vos transierim, qui prata feracis Abillae,
Quique Eleale viri metitis, viridemque Aserota,
Seoniamque Esebon saxis horrentia regna,
Desertasque Cades, quis Phasga habet arduus, et quas
Hinc atque hinc Hermus praeruptas substinet urbes,
Quas Abaris, cujus nimboso e vertice quondam
Pastores admirati videre morantem

Iordanem ingenti subsidere mole coacta
Undarum, et cursu cedentia flumina retro,
Dum domus Isacidum promissa capesseret arva.
Postremi subeunt advecti e sede propinqua
Beniamidae, data sorte quibus laetissima tellus,
Maxima ubi et Solyme totius regia gentis,
Altaque Iarephile, Luzaeque binominis arces,
Quaeque modo quarta regem iam luce sepultum
Bethane obstupuit revocari ad munera vitae,
Et Tarela, et Samara, et lentisciferae Gabaothae,
Gens infesta feris; ideo exuviasque luporum
Induti incedunt juvenes, canibusque fatigant,
Quas sepire plagis juvat usque, et frangere sylvas.
Atque adeo assiduo venatu mane recentes
Convectant humeris praedas, quas vesper Olympum
Claudit ubi, gaudent partiri, epulisque fruuntur,
Atque inter sese per agros convivia curant.
Hic adsunt, queis Maspha domus, quibus arduus
Hemen
Difficiles colles, ac scabra crepidine terga,
Qui liquere Recen, celsasque Berothidos arces,
Atque Sylum quondam gaudentem paupere templo,
Qui longumque Helephon, Avinque, Amosamque,
Selamque,
Atque ululata Rhamae passim Rachellidos arva.
Qui Gabeone domo, quique Hierichunte profecti,
Indigenas est fama viae, assiduique meatus
Oblitum vidisse diu considere Solem
Imperio ducis, atque diem decedere serum.
Hos inter facie egregia puer altior ibat,
Qui prisco genus a Saulo, nomenque trahebat,
Iam tum illum vates uno omnes ore canebant.

Praestanti clarum eloquio, factisque futurum.
Quantis ille tamen mentem caligine pressus
In nostros odiis primum, furiisque feretur?
Omnipotens aderit pater, et se pectore toto
Altius infundet juveni, excutietque furorem.
Protinus afflatus divinitus aetheris aura
Implebit terras monitis, latumque per orbem
Mortalis meliora docens ad sacra vocabit,
Nec letum horrescet pro relligione cruentum.
Iam duodena tribus magnae successerat urbi:
Ipse etiam templo ut solitos inferret honores,
Munere nec tali tam laeta luce careret,
Affatur socios CHRISTUS: Lux sacra propinquat,
Omnis se dapibus festa domus apparat urbe.
Ecquis erit vestrum, primus qui ad mœnia tendat,
Siquis forte opibus fessos invitet abundans,
Nos quoque ut ante meos obitus, ac funus acerbum
Solemnes epulas celebremus, et annua sacra?
Nec longe quaerendus: erit puer obvius ultro
Urnam humero, lymphasque ferens de fonte recentes.
Quo tendat gressus, aut quo sese ille receptet,
Observate, locumque acie capite usque sequendo:
Limina vos eadem accipiant, tectumque subite.
Tum dominum affati coram, hospitiumque rogantes
Exiguam sacris sedem nostrum edite nomen.
Tectum auratum, ingens, pictisque insigne tapetis
Protinus ostendet, structas ibi ponite mensas:
Ipse adero, atque eadem socios ad limina ducam.
Dixit: Ioannes mandata, Petrusque facessunt,
Et mœsti magnae succedunt mœnibus urbis.
Ibant incerti, atque oculis procul omnia obibant,
Cum puer urnam humero gestans, lymphamque recentem

Vicino veniens de fonte occurrit: eum usque
Servantes gressum ferret quacumque sequuntur,
Quasque subit, subeunt ipsi quoque protinus, aedes,
Huc atavis clarusque Simon, et prole beatus
Septena sese semper referebat ab agris,
Siquando caris cum gnatis viseret urbem.
Namque illum potius campis, rurique juvabat
Degere, civilesque procul contemnere honores,
Umbrae illi nemorum cordi, riviqne secantes
Praedia, quae centum dives vertebat aratris.
Iam gravis argutasque fides, et carmina amabat
Fluminis in ripis, aut fontem propter amœnum.
Norat enim cœli numeros, mensusque, viasque.
Saepe deo plenus porro ventura canebat.
Agricolis, quid Sol, quid menstrua luna pararet:
Sudique, pluviaeque docens praenuntia signa.
Tum sacris intentam igitur concesserat urbem,
Ut de more dies festos celebraret avito.
Dumque alia famuli mensas, et dona pararent
Parte domus, veterum facta ipse canebat avorum,
Nunc citharae levibus digitis, nunc pectine eburno
Percurrens molli attactu vocalia fila.
Praecipue a prima revocabat origine, quaenam
Has ex more epulas, atque haec solemnia priscae
Relligio intulerit genti, verum ecce canenti
Improvisus adest Petrus, et sacra carmina rumpit:
Rex ait est nobis, quo nusquam justior alter;
Aut pietate prior, CHRISTUM omnes nomine dicunt.
Is tua nos ultro supplex ad limina mittit.
Exiguam sacris sedem, mensisque rogamus.
His ille auditis, gavisus nomine tanto,
Imperat haud haerens animo tectum omne recludi.

Hinc hilares totis adolere penatibus ignes,
Et pingui suffire Arabum jubet atria sylva,
Interiusgue viros media in penetralia ducit.
Inde locum ostendit mira testudine pictis
Aulaeis circumvelatum, ostroque rubenti.
Luxuriant sola strata, nitent argentea eburnis
Fulcra torisque, scyphique, auroque e simplice lances,
Et passim domus, argentoque auroque renidet:
Atque haec deinde refert: Non hoc mihi nomen ad aures
Nunc primum venit: illius sed cognita fama
Iampridem virtus, neque enim mihi cernere coram
Fas fuit, aut vocem divinam hausisse loquentis.
Adveniat: placidus tectis assuescat amicis.
Vos hic expectate: viros, qui exacta reportent
Omnia, dimittam, meaque illum ad limina ducant.
Atque utinam libeat longum his in sedibus olli
Degere, et hospitii dignetur nomine tectum,
Quod nostros juvet interdum memorare nepotes,
Hospitibusque locum felicem ostendere seris.
Interea adventu vestro intermissa sequamur
Carmina, et antiquos patrum repetamus honores,
Dum nigra roriferis nox terras abruat umbris.
Sic ait, ac nervis socians concordibus ora
Obloquitur numeris: quae concinit, ordine picta
Cuncta putes, aut textilibus simulata figuris.
Nempe Paretoniis cantu deducit ab oris
Isacidum genus, arrepta maris aequora virga
Ut profugûm dux findat, aquasque impune per altas
Ut sine navigiis ierint, pelagique profunda
Sicco calcarint pede, namque induruit humor
Aridus, et liquidas late est via secta per undas.

A tergo tota ex Aegypto curribus hostes
Quadrijugis vecti instabant fulgentibus armis.
Iamque pios canit emenso pelago alta tenere
Litora, litoreisque metu se condere sylvis.
Nulla mora est: iterum telo tellure recussa
Divino redeunt in se maria ecce refusa,
Quae media ingenti dirimebat semita tractu.
Inde hostes ruere, et salsis in fluctibus arma,
Armaque,quadrupedesque,et corpora mersa virorum.
Aspiceres magis, atque magis subsidere in undis
Semper, et absumptos velut evanescere currus,
Qui medii extabant, medios salis hauserat aestus.
Addit, ut omnipotens rerum sator aethere ab ipso
Paverit in vasta gentem regione locorum
Errantem dape cœlesti miseratus egenos.
Cernere ibique putes epulas nivis instar ab aethra
Defluere ad terram subitas, cœtusque paratis
Accinctos dapibus latis epularier arvis.
Proinde etiam duras cautes pulsabat eadem
Dux cœlum aspectans virga, cum protinus amnis
Prosilit, et dulcem saxa erupere liquorem:
Atque hausere novis populi de fontibus undam,
Quos sitis ex longo collecta urebat hiantes.
Tum canit, ut primus Solymorum conditor arcis
Dona laboratae frugisque, recensque reperti
Pocula plena meri obtulerit campestribus aris,
Cespite quas viridi, sectaque extruxerat orno.
Atque ea dum intentis hauribant auribus omnes,
Haud rerum ignarus CHRISTUS de montibus altis
Cesserat, infensaeque iterum successerat urbi:
Et jam declivi cum Sol properaret Olympo
Hospitis intravit sociis comitantibus aedes

Regifico instructas luxu, dapibusque paratis
Discubuere omnes, una inter dirus Judas
Dissimulans sedet, et vultu mentitur amorem.
Iamque heros puras fruges, properataque liba
Accipiens, frangensque manu partitur in omnes.
Inde mero implevit pateram, lymphaque recenti,
Et laticis mixti dium sacravit honorem,
Spumantemque dedit sociis: mox talia fatur:
Corporis haec nostri, haec vera cruoris imago,
Unus pro cunctis quem fundam sacra parenti
Hostia, ut antiquae noxae contagia tollam.
Vos ideo, quoties positas accedere mensas
Contigerit, sacrasque dapes libamina jussa,
Funeris his nostri mœstum referetis honorem,
Et nunquam istius abolescet gloria facti.
Nec plura ex illo mox servavere minores
Hunc semper ritum memores, arisque sacramus
Sinceram Cererem, et dulcem de vite liquorem
Pro veterum tauris, pecudum pro pinguibus extis.
Ipse sacerdotum verbis eductus ab astris
Frugibus insinuat sese regnator Olympi,
Libaturque Dei sacrum cum sanguine corpus.
In summos haec relligio successit honores.
Ergo ubi pulsa fames sociis, sese ocyus heros
Exuit insignem tunicam, et mantilibus albis
Succinctus poscit flammis undantia ahena,
Tum gelidam irrorans dextra, laevaque sonoris
Pertentans labris ferventem temperat undam.
Hinc genibus positis Petro reliquisque suorum,
Plurima quamquam ille attonitus novitate recuset,
Dat pedibus lymphas, et molli siccat amictu
Accurvus, sociis linquens imitabile factum.

Mox gemitus imo ducens de pectore fatur:
En mihi summa dies socii, quamquam ipse propinquam
Praadixi toties, nox illa advenit acerba.
Vos linquam, et moriens genitoris jussa capessam.
Unus erit vestrum (vix o vix credere tantum
Fas scelus) insidiis prodet qui me hostibus ultro.
Haud me animi fallit: furias jam perfidus ille
Concipit, insidiasque animo meditatur avaro.
Id pietas mea magna, mei meruere labores.
Non tamen ipse diu pulchro laetabere facto,
Quisquis eris: satius, si nunquam lucis amorem
Gustasses, dulcis nec vitae limen inisses.
At vos este pii, inque vicem (quae exempla reliqui)
Inter nos aliis alii parete volentes,
Submissisque animis fastus abolete superbos.
Non Erebi in tanto cessabunt cardine dirae
Vestra potestates praevertere corda timore.
Pervigiles quaeso jam custodite, proculque
Consulite hîc animos, atque illos promite sensus,
Quos toties mihi polliciti, ne cedite pesti.
Vos servate viri noctem non amplius unam,
Extemplo turbati omnes, gemitumque dedere,
Suspensi quem caecum adeo, furiisque subactnm
Ore premens signet venturi praescius heros.
Quem senior tali aggreditur sermone precando
O cœli decus, in quemquam tam immane putandum est
Posse scelus cadere? quisnàm fœdissimus ille?
Faxo hodie nunquam nobis illudat inultis.
Non adeo effugit cum sanguine vivida virtus
Pulsa annis, nec dextra mihi tam frigida languet.
Sic ait, et pariter vagina liberat ensem.

Dux autem signis manifestis prodidit hostem:
Sed cunctis mentem eripuit, voluitque latere,
Donec res perfecta: dehinc haec edidit ore:
Immo omni ex numero mihi nemo hac nocte suprema
Vestrum non infidus erit, solusque relinquar.
Tu quoque, magnanimo cui nunc ea copia fandi
Sub tecto, atque amplis tendis super aethera dictis
Omnes irritans ventos, omnesque procellas,
Hinc atque hinc circumfusos ubi videris hostes
Me capto, quaeres latebras, jaciesque salutem
Mendaci in lingua, pedibusque fugacibus acer.
Atque ubi curriculo mediam nox humida metam
Attigerit, ter me tibi notum ille ipse negabis
Futilis, incutietque metus tibi fœmina inermis.
Dixerat: ille animi robur magis usque, magisque
Spondebat, turpique metu impenetrabile pectus.
Fœda alios servet fuga: nec tu me ante timoris
Argue, quam terga urgenti dare videris hosti.
Quo te cumque feres, adero: sequar ultima tecum:
Nulla tuis poterit me vis abjungere rebus.
His deus exactis mensas, urbemque reliquit,
Et se cum sociis pura sub nocte virentes
Transtulit in colles olea, et loca sola petivit,
Atque omnes secum jussit vigilare: sed illi
Assiduis noctisque, dieque laboribus hausti
Haud poterant invictum oculis defendere somnum,
Et gelidi in summo recubantes aequore saxi
Infusum toto proflabant ore soporem.
Interea curis confectus tristibus heros,
Cœlesti velut oblitus se semine cretum,
Indignos animo eventus, indigna labanti
Supplicia, atque genus leti versabat acerbum,

Horrebatque, id enim matris de corpore traxit,
Ut quaecunque hominum mortalia pectora terrent,
Ipse etiam haec eadem mortali corde paveret.
Mens immota tamen, virtusque invicta manebat.
Ergo iterum, atque iterum genitorem affatus, et ambas
Ad cœlum tendens palmas hac voce rogabat:
Omnipotens tali pater o me funere obire?
Me ne aliena malis tantis commissa piare?
Eripe me informi leto, et tua flecte severa
Consilia in melius, durosque averte dolores.
Si tamen id fixum sedet, atque haec certa tibi mens
Nec generi humano gnati nisi morte sequestra
Placaris: non fas orbis me deesse saluti.
Ibo ultro: crimen generis commune refellam.
Dixerat, atque graves curas sub corde premebat
Multa agitans: toto simul ibat corpore sudor
Proruptus, simul et sanguis, vel sanguinis instar.
Ecce autem effulgens subito dilapsus ab axe
Stelligero pictis juxta puer astitit alis
Dicta ferens patris, in tanto solatia rerum
Turbine, mulcebatque aegrum, curasque levabat
Abstergens toto fluidum de corpore rorem.
Hortatur vero, scelerisque inventor Judas
Composito interea vocat hostes, vertice ab alto,
Seque ultro comitem, atque ducem venientibus offert.
Ergo adsunt improvisi illum in vincla petentes.
Longius æra micant tremulai lumine lunæ.
Jam clypei resonant, jam ferri stridit acumen,
Pinguiaque exuperant noctem funalia longo
Ordine, multifidaeque faces, quas unguine supra
Obduxit manus, et ferro inspicavit acuto.
Fit strepitus: vasto circum mons undique pulsu

Armorum sonat, atque virûm clamoribus omnis.
Quos his nil trepidus compellans vocibus heros,
Heus, inquit, jam state viri, quem quæritis, adsum.
Quo ferrum, flammaeque? palam conspectus in urbe
Conventu cecini magno præcepta parentis:
Cur non una omnes vos tunc tenuistis inermem?
Ista sub obscurum noctis cur agmina cerno?
Quod si me tamen ad mortem deposcitis armis
Insontem, et vobis adeo obstat gloria nostra,
Hos sinite illæsos, nihil hi meruere, nec ausi.
Tantum dilecti comitis mandata facessunt.
Unus ego vestras explebo deditus iras.
Hæc ait, et his se quærentibus obtulit ultro.
Illi autem ad vocem toties (mirabile visu)
Procubuere, soloque ingentem fusa dedere
Arma sonum, atque oculis subito nox plurima oborta est.
Consurgunt tandem somno, vinoque gravatis
Assimiles, hærentque obliti, donec Judas,
Qui nusquam somno noctu se straverat illa,
Signa dedit manifesta, hostique objecit amicum.
Namque pii scelus id prætexens nomine amoris
Composuit sese, et ficto dedit oscula vultu.
Ille dolum præsensit, et hæc presso edidit ore:
Hæc vero meruit comitum fidissime noster
Oscula amor? tanton' scelere ulla ad præmia tendis?
Haud equidem hæc tecum pepigi commercia quondam
Vix ea fatus erat, cum circumfusa juventus
Cæca ruit, densaque omnes indagine cingunt:
Non aliter, quam conjectum cum in retia rara
Cervum, aut fulmineis metuendum dentibus aprum,
Pastorem circum sævit manus: ilicet hastas

Cominus agglomerant certatim: ad sidera voces
Undique eunt: reboant montes clamore propinqui.
Sic juvenem obsessum longe fulgentibus armis
Sæva cohors premere, atque omnes incumbere
inermi.
Hi prensare manu, hi stupea vincula collo
Injicere, et nunc huc, nunc illuc ducere captum.
Perfurit ante alios, et sese turbidus infert
Malchus Idumæis missus captivus ab oris:
Nulli ferre manum, nulli contendere suetus.
Non ea vis illi, non tanta in pectore virtus
Verum, ut se Caiphæ præstantem ostendat in armis,
Cui datus hærebat famulus: nam tuta videbat
Omnia, et audenti nullum hic obstare periclum:
Audet, cedentemque ultro petit improbus hostem,
Ventosam nequicquam acuens in jurgia linguam,
Et vix ille suas tumefactus corde capit spes.
Non tulit hoc præceps animi Petrus, arripit ensem,
Et super incumbens inhonesto vulnere tempus
Occupat, ac patulam dicto ocyus amputat aurem.
Quod deus aspiciens subito dextramque tetendit,
Decisamque ab humo madido cum pulvere partem
Sustulit, applicuitque manu medica, unde resecta est,
Affixitque loco: nullo hæsit fixa dolore,
Ulla nec apparent vestigia vulneris usquam.
Mox socium increpitans vim dextra arcere volentem
Condere tela jubet, vetito neque fidere ferro.
Ni faciat, senior nequicquam magna locuto
Strictum ardens illi per costas exigat ensem.
Non istis opibus, non istis nitimur, inquit,
Viribus, est genitor, qui me si funere acerbo
Eripere, et fuso nati sine sanguine vellet

Placari generi humano, centum agmina posset
Cœlicolûm, mihi centum acies submittere ab arce
Siderea, infensum qui cœtum hunc ense trucident.
Militiamne adeo superûm, pugnataque bella,
Atque potestates varias, et nomina nescis?
Nunc sine me imperiis magni parêre parentis,
Quæ me sola premunt: hominum nil demoror arma.
Talibus auditis senior vix desinit iræ
Invitus: veluti aspexit si forte Magistri
Assuetum imperiis cervum media urbe Molossus,
Silvestrem ratus insequitur, vix voce coërcet
Venator rabida instantem cervicibus ore.
Ergo sponte sua victum, nec viribus usum
Corripiunt cuncti (heu species indigna) trahuntque
Invalidum, et dictis lapsantem immitibus urgent.
Hæc pater omnipotens superûm regnator Olympo
Tam lentus cernis, nec cælo tartara misces?
Ecquando horrificum dextra jaculabere fulmen,
Si nunc immoto facies innubila mundo est?
Fœdere jam rupto rerum confusa laborent,
Atque repente elementa ruant, ruat arduus æther.
Cur tuá dextra vacat? cur non face terra trisulca
Jam fumat? quos flamma vorax servatur in usus?
Non genus humanum, non tanti regia cœli
Alitibus supplenda choris, non aurea gens, quæ
Mox hinc se tollet pietate insignis ad astra.
Ne nostri tanto te cura incendat amore,
Iactari ut tali patiaris turbine natum
Unigenam, desertum, inopem, atque extrema ferentem.
Diffugêre metu comites, sylvisque teguntur,
Spumiferi ut suis adventu, sævique leonis

Semianimes: passim insequitur ferus hostis euntes.
Aspiceres hunc jam captum, jam veste relicta
Elapsum manibus rapido petere ardua cursu:
Illum speluncas, et sicubi, operta subire
Per sylvam loca, saxorumque in fornice condi.
Nec mora, nec requies, cursu nemora avia fervent,
Et vasto intonsi colles clamore resultant:
Iamque sacerdotis summi tecta ampla subibant:
Protinus huc tota passim concurritur urbe:
Primores adsunt procerum, pœnasque reposcunt
Uni infensi omnes, atque illum torva tuentes
Perterrent, vinctumque minis crudelibus urgent.
Tum gentis primus Caiphas ita denique fatur:
Res hodie bene gesta viri: non artibus ullis
Infandum evasit caput: illi nulla supersunt
Effugia: instaurandi animi, et quod restat agendum.
Nunc est illa dies qua gloria maxima sese
Ostendit nobis: sed opus properantibus astu.
Accipite, et linguis omnes, animisque favete.
Nulli fas nostrum quemquam demittere morti:
Romani ducis arbitrio stat quisque, caditve:
Quæramus leti causas, et crimina primum,
Inde ducem instructi verbis adeamus, ut ipse
Audiat, et morti indefensum destinet hostem.
Sic ait: hinc captum alloquitur: Tu ne ille supremi
Vera dei soboles, verus deus, æthere ab alto
Quem vates oriturum orbi cecinere priores?
Per patris obtestor numen, qui sidera fulcit,
Fare age; ne te dissimula quærentibus ultra,
Discussisque palam qui sis nunc nubibus ede,
Ne te divino ignari fraudemus honore.
Dixerat: ille autem in medio defessus, inermis

Conspectu paulum sustollens lumina fatur :
Sum quod ais: quid me studio tentatis inani ,
Hæc eadem toties scitati ? parcite tectis
Insidiis , victique dolis desistite tandem.
Ipse palam fateor : nec jam mora longior obstat ,
Cum mihi sublimis cedat plaga lucida Olympi
Regnanda : ætherea jam jam cernetis in aula
Amplexum dextram patris omnipotentis , et inde
Mox iterum terras petere aspicietis eundem
Fulgentem clara in nebula , quem mille sequuti
Cœlicolæ auratis impellent æthera pennis.
Vix ea dicta , humeris sibi cum de more sacerdos
Abscindens tunicam, inquit, Eget quid lucis adhuc res
Indiciis tot clara ? palam scelus ipse fatetur.
Nonne deo quicunque audet se fingere natum
Fas et jura jubent mulctari funere acerbo ?
Tollite : ferte moras : Romani ad præsidis ædes
Abripite hunc jubeo , meritasque reposcite pœnas.
Interea casu Petrus perculsus iniquo
Prosequitur mœrens , longeque observat amicum.
Iamque sub ingentis devenerat atria templi
Tecta sacerdotis magni , solusque sedebat
Tristis , inops animi ante fores nocturnus apertas.
Olli serva , domus cui curæ janua herilis ,
Id quod erat rata, Tune etiam fugis , inquit, et isti
Junctus eras scelerum consors , ideoque per umbras
Explorator ades , quando omnia nocte quiescunt ?
Diriguit Petrus ad vocem formidine turpi ,
Oblitusque sui est (quæ vitæ tanta cupido ?)
Nec jam scit subita turbatus imagine rerum
Quid faciat , quo se vertat , quas advocet artes.
Qualis ubi dulci virgo decepta sopore

Parvula, quam mater campis ignara reliquit
In solis abeunte die sub tecta revertens
Confestim rupto circumtulit humida somno
Lumina, nec comites, nec matrem conspicit usquam,
Sed loca sola metu videt exanimata, viarumque
Immemor, atque horrere nigra circum omnia nocte.
Talis erat miser ille animo confusus, et hærens.
At cari nomen tandem abjuravit amici,
Pro quo sponte neci modo se devoverat ardens.
Quin etiam, quo se tegeret, succedere tecto
Hostili tulit, et famulis se immiscuit amehs.
Nec latuit tamen, illum omnes inimica tueri
Suspectum, et latebras verbis urgere foventem,
Terque adeo objectum nomen, patriamque magistri
Audierat, ficto ter dissimulaverat ore,
Cum matutino mediæ jam noctis abactæ
Edebant cantu cristatæ signa volucres,
Auroram in tectis solitæ acri voce vocare.
Tum monitus verborum, heros quæ extrema canebat,
Ingemuit, rupitque imo suspiria corde,
Et penitus duris tristi dolor ossibus arsit.
Tum sese miser incusans, turpemque timorem,
Erepsit furtim foribus, solusque per urbem
Totam illam ingemuit somni sine munere noctem
Menti caniciem demissam in pectora vellens.
Quin illum hanc, perhibent, mox semper flesse sub horam
Admissi memorem, dum vixit, eum æthera pandens
Sæpe oriens, solis sæpe ater vesper in antris
Invenit luctu indulgentem, eademque querentem
Dum nulla admittit mœsto solatia amori.
Deserti subeunt monita usque novissima regis,

Ac se perculsum muliebri voce recursat.
Et jam tempus erat, cum nondum Aurora relato
Orta die albentes cœli discriminat oras.
Jamque Deum vinctis manibus post terga trahebant
Præsidis ad sedem, quo crimina quæreret ipse,
Quem penes arbitrium, et morti damnaret acerbæ.
Illo Judæam frenabat tempore missus
Cæsaris imperio Tiberi Pilatus opimam
Pontius insigni Romanus origine gentis,
Quem furibunda manus trepido est aggressa tumultu
Vociferans: Hunc dede neci: trabe fige merentem
Infami auctorem scelerum, fraudumque potentem.
Hæc crebra ingeminant, densique ad limen inundant.
Ille autem juvenis procero in corpore fixos
Intentusque oculos, intentusque ora tenebat.
(Nondum illi dulcis flos prorsum evanuit ævi)
Insolitam speciem, insolitos miratur honores
Oris, et expleri nequit: hunc e stirpe fatetur
Aut divûm, aut saltem magnorum e sanguine regum,
Et secum sortem capti miseratur iniquam,
Jamque favet, tacitusque agitat, siqua potis illum
Impune eripere, et ruptis exolvere vinclis.
Quem sic alloquitur: Quæ te commissa fatigant?
Fare age, qui casus? unde hæc effusa repente
Tempestas tibi? nunc tantis scelera impia mersum
Implicuere malis? an divûm tristior ira?
Unde domo? quo te memoras e sanguine cretum?
Aut quibus aspiras sceptris? quæ debita regna?
CHRISTUS ad hæc paucis: Non huc ego criminis ergo
Protrahor: haud turpi mihi mens obnoxia facto:
Sed patris, immensi cœli cui regia paret,

Jussa sequor: nec regna moror mortalia, quamvis
Haud equidem clara me regum e stirpe negarim.
Hæc tantum, ille autem admirans decus oris honesti
Nunc hoc, nunc alio sermone affatur, et omnem
Explorat: sed responso non amplius heros
Dignatur sævo curarum exercitus æstu.
Tandem illum dux, ut turbam compescat acerbam,
Servari jubet, atque domo interiore recondit.

MARCI HIERONYMI

VIDAE CREMONENSIS

CHRISTIADOS

LIBER TERTIUS.

Fama volans jam finitimas impleverat urbes,
Exceptum insidiis heroa, dolisque suorum:
Obscurus tamen, atque incerto auctore vagari
Rumor adhuc, necdum matris penetrarat ad aures,
Cuncta licet nunquam illa animo secura timeret
Præsago: nempe audierat, vatumque tremenda
Terrebant monita, pro libertate piorum
Natum sponte sua subiturum funus acerbum.
Ast ubi Iosephus senior præsentit (ei olim
Alma parens fuerat superûm concredita jussis)
Nazaren linquens Solymorum se intulit urbi.
Vix introgressus videt omnia fervere multo
Concursu populi sublustri nocte per umbras,
Mœniaque ingenti misceri tota tumulti.
Ecce autem elapsus manibus, telisque cohortis
Fidus Joannes pallenti tristior ore

Occurrit: sed vix amens agnovit amicum,
Dum trepidat, casusque animo ducis hæret acerbus.
Cui senior: Heus siste gradum: quo te rapis? inquit:
Quo res nostra loco? sine te nunc vester ubi dux
Patre deo satus? aut strepitus quis tantus in urbe?
Hei mihi, non fallunt pavidam præsagia matrem.
Sic ait: illum autem juvenis complexus, et hærens
Tantum fundebat lacrymas, gemitusque ciebat.
Tandem pauca refert: Nostra heu spes occidit omnis,
Atque absumpta salus: dux fœde carcere captus
Clauditur: invidia primores urbis in illum
Conspirant, pœnasque graves cum sanguine poscunt.
Fidi omnes petiere fugam terrore subacti.
Mater ubi est? miseræne adeo jam nuncius aures
Perculit? hîc utinam tecum nunc afforet ipsa.
Pontius aspiciens lacrymas, gemitusque parentis
Forsitan indigni casus miseresceret ultro.
Ire tamen libet, ac pacem, veniamque precari,
Et populi invidiam, atque odium crudele profari.
Sic memorans gressum Syriæ rectoris ad ædes
Tendit: ei senior comitem se jungit, et ambo
Incedunt pariter tristes: ceu forte boves cum
Agricola amisit pauper, quos hostis abegit
Depopulatus agros; quæsitum protinus illos
Longum iter ingreditur; natorum maximus olli
It comes; hîc illic sæpe ambo ignota per arva,
Siquos forte suis similes videre vagari,
Subsistunt flentes, atque avia questibus implent.
Haud illi secus, et jam ventum ad limina tecti,
Quod regum quondam fuit antiquissima sedes,
Cum res incolumi regno Judæa maneret,
Sed tum Romulides oræ moderator habebat.

Fervere cuncta vident strepitu, patresque sub ipso
Vestibulo ante fores dissensu tendere magno.
Iamque sacerdotes paulatim cedere ab aula
Romano velut infensos, ac dira minantes.
His animum arrecti paulum lenire dolorem
Incipiunt, rebusque aliquam sperare salutem:
Atque ita Ioannes: Mihi se nonnulla aperit spes:
Solve metum, atque virum pro nato affare, deique
Dissimula sobolem, et causas innecte precandi.
His dictis, pariter succedunt ædibus ambo,
Atque ducem senior, qui re suspensus eadem
His super in medio procerum consulta rogabat,
Alloquitur genua amplexans, supplexque precatur:
Optime Romulidum, quem clari rector Olympi
Justitia voluit Syriam frænare superbam,
Parce piis, sævumque hominum compesce furorem.
Hinc ratio penitus sublata est; vi geritur res.
Illi ego sum genitor, quem primi gentis in unum
Conjurant omnes, et ficto crimine terrent.
Jamque tibi, ut scelere ante omnes immanior unus,
Traditus, immeritas quo pendat sanguine pœnas.
Illum autem virtus tantum, et benefacta per orbem
His mersere malis, sua dum gens effera laudi
Invidet eximiæ, nec fert surgentis honorem.
Talibus orabat: largo simul imbre rigabant
Ora senis lachrymæ: placido quem Pontius ore
Accipit, atque ambos verbis solatur amicis,
Depositumque senem molli locat ipse sedili:
Atque hæc deinde refert; Ut vos hic tempore adestis
Optati: nec enim forsan venisse pigebit:
Tu modo vera mihi scitanti edissere pauca
Nunc pater haud veritus: fidei te credere fas est

Omne meæ: cœlum et cœli vaga sidera testor,
Sollicito mihi cura tui est nunc maxima nati,
Quem tibi mente agito incolumem servare, furoremque,
Et rabiem, ut potui, compressi gentis iniquæ.
Fare age (namque mihi haud nunc primum venit ad aures)
Quæ fortuna viro, unde domo, quo sanguine cretus.
Ede tuum, matrisque genus: non ille creatus
Stirpe humili, mihi si verum mens augurat: ut se
Incessu gerit? ut vultuque, et corpore toto est
Humana major species? ut lumina honorum
Plena? ut regifici motus? verba inde notavi,
Nil mortale sonat: sensi illo in pectore numen:
Aut, certe deus ille, aut non mortalibus ortus.
Discite vos: nam me scitantem avertitur ipse,
Et vix responso tacitus dignatur amicum,
Comtemptorque illi est animus lucisque, meique,
His dictis, senior paulisper substitit anceps,
Se ne ultra tegeret quærenti, an proderet illi
Et Divi genus, et verum sine fraude parentem:
Cum breviter comes admotus sic fatur ad aurem:
Regia progenies, Nymphae dignate superbo
Conjugio, quid adhuc hæres? absiste vereri:
Omnia sublatis aperi jam nubibus ultro.
Pone metus, et rumpe moras: video omnia tuta,
Dixerat: ille igitur missa formidine cœpit:
Dicam equidem: nec dux tibi magna arcana silebo,
Sed, quando genus insedit cognoscere nostrum,
Id primum, neque te suspensum ambage tenebo:
Quamvis res inopes opera ad fabrilia versum
Exercent, tamen est mihi regum a stirpe propago,
Admotumque genus superis, clarique parentes.

Principio innumeræ pater Abras gentis, et auctor
Maximus ille tuas non, ut reor, effugit aures,
Qui generi legesque tulit, moremque sacrorum.
Isacon hic dedit: Isacides Iacobus ab illo,
Bis senos qui mox proceres genuit, quibus omnis
Nostra domos in bis senas gens secta, tribusque est.
Hos inter pietate olim quam major Judas,
Tam sese sobole egregia super extulit omnes,
Judæamque suo dixit de nomine terram.
Hinc (licet in medio series longissima patrum)
Davides ortus, regum pater, unde meorum
Per bis septem exit genus actum ab origine reges.
Verum longe aliud juveni genus: ille parentes
Quamvis mortales mortalibus editus oris
Dignatur, tamen est Divo cœlestis origo,
Estque Deo genitore satus, gaudetque parente,
Cui mare velivolum, cui tellus paret, et æther.
Illum autem aereas in luminis edidit auras
Nunquam mixta viro mulier, fœtaeque remansit
Virginitas, olim ut vates cecinere futurum.
Nam pater omnipotens fœcunda desuper aura
Afflatam implevit: tumuit divinitus alvus.
Quod vero genitor vulgo sum creditus ipse,
Haud ita res, mihique alma parens accredita tantum
Quicum animi posset curas, durumque laborem
Partiri: mox me famae, niveoque pudori
Permetuens, eadem dignata est nomine veri
Conjugis immeritum, nec tali munere dignum.
Haec erat (ut revocans rem cunctam ab origine
pandam)
Judaeas inter virgo pulcherrima nymphas,
Centum optata procis (Mariam dixere) parentum
Unica progenies, urbe edita Nazaraea.

Ipsa autem aeterno prae virginitatis amore
Oderat et thalamos, et se sacraverat aris.
Anna tamen grandæva parens haud nescia vatum,
Plenaque venturi e gnata præviderat olim
Egregiam factis sobolem, regemque futurum,
Qui populos magnos magna ditione teneret.
Id cœlo fixum esse, pios id prodere vates.
Sæpe illam in somnis monuit vox missa per auras
Iungere connubio natam generosque vocare.
Iamque erat apta viro, jam nubilis hactenus autem
Distulerant superûm monitis parêre parentes,
Cum media ecce iterum sublimes luce per auras
Vox audita: Viro properate o jungere natam:
Nec generí longe optandi: de sanguine vestro
Quærantur de more: omnis mora segnis abesto.
Continuo parvam vulgatur fama per urbem:
Tum consanguinei pulchræ spe conjugis omnes
Conveniunt juvenes: complentur virginis ædes.
Ipse etiam patrì consanguinitate propinquus
Accessi quamvis ævi maturus, ut ipsi
Aequævo natæ ob thalamos gratarer amico.
Stabant innumeri forma, atque ætatibus æquis
Florentes, cœlum cui munera tanta pararet
Incerti, et sortem sibi quisque optabat amicam.
Dum spes ambiguæ, dum turba ignara futuri,
In secreta domus omnes evasimus altæ
Tecta, ubi Ioachides numen placare solebat
Virginis ore pater: fuit ara veterrima, nostræ
Quam gentis primi posuere, metuque sacratam
Ter centum totos atavi coluere per annos.
Hanc humiles circum, et prostrati fundimur omnes
Orantes pacem superos, superûmque parentem,

Det signum cœlo placidus quem poscat ab alto.
In medio astabat lacrymans pulcherrima virgo
Flaventes effusa comas, demissaque largo
Rorantes oculos fletu: pudor ora pererrans
Cana rosis veluti miscebat lilia rubris.
Qualis, virgineos ubi lavit in æquora vultus,
Luna recens, stellis late comitantibus, orta
Ingreditur gracili cœli per cærula cornu,
Talis erat virgo juvenum stipata corona
Multa deum verbis testata, deique ministros
Aligeros non sponte sua hæc ad munera flecti.
Hortatur pavidam pater, et lacrymantia tergit
Lumina jussa docens superûm, simul oscula libat.
Ecce autem, ut præsens aderat quoque pronuba cœtu
In medio Anna parens subito correpta furore,
Plena deo tota (visu venerabile) in æde
Bacchatur, tollitque ingentem cœlo ululatum
Unum in me conversa oculos, me fertur in unum
Nil minus hoc ducentem animo, nil tale verentem,
Corripiensque manu, solus tu posceris, inquit:
Annuit hoc uni superûm tibi connubium rex.
Obstupuere omnes: nec tunc ex agmine tanto
Exortem quisquam seniori invidit honorem.
Ispe ævi quod eram seris minus integer annis,
Multa recusabam, multa huc venisse pigebat.
Aequales aderant fidi, simul et renuentem
Hortari, atque animum mihi blandis addere dictis.
Cedo igitur victus, tandemque uxorius illam
Accedo, et lacrymans lacrymantem ad limina duco.
Et jam nox aderat stellis fulgentibus apta
Suffundens umbras mundo nigrantibus alis:
Secretis thalamis pariter succedimus ambo:

Flebat sponsa : solum lacrymis juxta omne madebat,
Ac veluti, cum vere subest uberrimus humor
Arboribus, lentæ vitis si forte cacumen
Falce putans stirpem feriat male providus unca
Agricola, immeritam, et violarit vulnere matrem.
Ipse aderam, et dictis solabar mitibus ægram
Virginis haud cupidus primum decerpere florem :
Cum sic longa trahens suspiria pectore ab imo est
Orsa loqui : Non relligio mihi vana suasit
Et thalamos odisse, et virginitatis amorem
Aeternum colere : intus agit vis ætheris intus,
Longævam responsa licet contraria matrem
Sollicitent, vatumque minæ, sunt et mea contra
Vatum jussa mihi, nulli succumbere labi,
Nullis virgineam tædis submittere mentem.
Ante retro primos properet revolutus ad ortus
Iordanis, sistantque suos vaga sidera cursus.
Hæc ait, inque genas stillantes undique honestæ
Ex oculis simul incipiunt turgescere gemmæ.
Nec mora, deinde mihi insinuans quatit ima repente
Ossa timor : genua ægra labant : nox plurima oborta
Ante oculos : ter sum conatus pauca profari,
Ter frustrata sono lingua est, nec turba sequuta,
Tum quoque vox audita : Toro, thalamisque paratis
Parce : tamen concessa tibi connubia serva.
Exurgo, atque oculos jamdudum in virgine fixus
Horrenda, tali sum tandem voce loquutus :
Quis mihi te virgo invito conjunxit Olympo ?
Qui tantis (non hos equidem quæsivi hymenæos)
Immeritum implicuit monstris ? haud talia quondam
Prædixit puero genitor ludibria vates
Iam senior vates idem, templique sacerdos.

Ille quidem aut nullos thalamos, mihi nulla manere
Connubia, aut certe clarum fore me inde canebat.
Verum age quæ menti surgat sententia pandam.
Quandoquidem superi mihi te junxere, sed idem
Absterrent monstris, licet, et mox usque licebit
Virgineum serves intacto corpore florem.
Haud tamen ipse ausim injussus dissolvere sacri
Connubii vincla ista: domo degemus eadem,
Ipse tibi ut genitor, mihi tu ceu filia semper,
Teque adeo casus jam nunc complector in omnes.
Hoc tua relligio velit, hoc mea serior ætas.
Annuit his, aliaque domus in parte puella
Secubuit, mitto totam quæ monstra per illam
Sum passus, quam mira horrens insomnia noctem.
Iamque dies pulsis tenebris invecta rubebat,
Et face Sol rosea nigras disjecerat umbras,
Corripio e stratis artus, sponsamque reviso.
Vix thalami impuleram bipatentis cardine portas
Cum lux ecce oculis ingens offusa repente.
Collucent summi radiis laquearia tecti,
Collucentque trabes, visumque ardere cubile.
Ipsa autem thalami in medio sedet aurea virgo
Attonitæ similis, nec enim me multa rogantem
Dignatur: nihil illa meo sermone movetur.
Tantum fixa oculos cœlo, palmasque tenebat
Aut stellæ similis, aut puniceæ auroræ.
O illa a solita quantum mutata figura?
Quantus honos oculis, quantus decor additus ori?
Haud aliter, quam cum simulacrum excidit acernum
Artificis manus e sylvis in sede locandum
Sacrata, quod plebs dehinc supplex omnis adoret,
Si, postquam effigiem poliens trunco extudit arte.

Extremum super imposito decus induat auro.
Immotam penitus circumdat lucida nubes
Solis inardescens radiis, stellæque videntur
Lucentes capiti circum aurea tempora pasci,
Sub pedibusque deæ lumen dare candida luna.
Pertimui, et mira stupefactus imagine rerum
Talia voce dabam: Pater his o me exue monstris
Omnipotens: non hæc superi sine numine vestro.
Vestra hæc portenta, agnosco, manifestaque signa.
Aspirate animo placidi, dubiumque monete
Quid sequar, aut quænam vobis sententia constet.
Tantum effatus eram: tandem pulcherrima virgo
Ad sese redit, abrupto velut excita somno
Suspirans, lacrymisque sinus humectat obortis.
Accedo, atque rogo nova per connubia supplex,
Atque illum æternæ per virginitatis amorem,
Unum quem niveo colit intemerata pudore,
Admittat socium curarum, et magna recludat
Rerum arcana, nihil metuens, mihique omnia credat.
Illa solo vultum, atque oculos dejecta nitentes,
Rore velut demissa caput rosa matutino,
Cunctatur: demum incipiens sic ora resolvit:
Dicam equidem pater: haud patiar te nostra latere
Gaudia: sed quæ nunc, aut unde exordia sumam?
Nam quis narranti rerum miracula credat
Tantarum? per ego has lacrymas, quas excutit ingens
Lætitia, obtestor, quæ fabor, pectore condas,
Ne prius incipiant in vanum serpere vulgus,
Quam deus ipse aliis vulgaverit omnia signis.
Jam monitrix operum stellas aurora fugarat,
Et Sol pallentes lustrabat lampade terras:

Ipsa revolvebam vatum monimenta priorum
Dicta animo recolens: sed præ tunc omnibus unum
Forte mihi ante oculos (neque enim sine numine certo
Oblatum reor) immotum, fixumve manebat,
Quod cuncti pariter super omnia prædixere
Affore, concubitu nullo cum regia virgo
Impatiens, exorsque viri (mirabile dictu)
Cœlicolûm regem sub luminis ederet auras,
Cujus in adventu lætentur cuncta per orbem
Protinus, et toto surgat gens aurea mundo.
Illam felicem tacite mecum ipsa vocabam,
Quam pater omnipotens tanto cumularet honore.
Iamque dei matrem venerabar mente futuram,
Infantique deo, si forte his ille diebus,
His si forte oris nascatur, dona parabam.
Talia dum mecum eventus ignara voluto,
Ecce mihi nova lux oculis oblata repente:
Suspicio: liquidas sine nube remetior auras:
(Mira loquar) video medium discedere cœlum,
Pennatasque acies populos felicis Olympi
Exultare polo, superûmque applaudere regi.
Non obstant clausi postes, non aripete tectum
Marmoreo circumseptum, video ignea cœli
Sidera, sidereosque globos, superûm aurea tecta,
Tum mihi se puer ante oculos allapsus Olympo
Ora deo propior radiantibus obtulit alis,
Et placidus tendens candentia lilia dextra
Me sic affari, lætasque expromere voces:
O una ante alias cœlo acceptissima matres:
Magnus adest tibi præsenti regnator Olympi
Numine: tu nuribus felix magis omnibus una.

Hic mihi vix paucis auditis talibus ingens
Miranti gelidos subito tremor alligat artus:
Tum sic ille animum divino pignore firmat.
Parce metu virgo: placuisti ex omnibus una
Cœlituum regi, faciat quam prole parentem:
Et jam concipies puerum gravis: ille erit ingens,
Progeniemque patris summi saecla omnia dicent:
Et quoniam multis olim feret ipse salutem,
Servabitque pios, patrio dic nomine JESUM,
Sedibus infernis jam nunc lacrymabile nomen.
Supra homines, supra aspicies se tollere et ipsos
Cœlicolas fama insignem, ac præstantibus ausis.
Nam pater omnipotens atavorum in sceptra reponet
Pristina regnantem late, regumque sedebit
In solio, neque enim metas, neque tempora regni
Accipiet: toto æternum dominabitur orbe.
Dixerat: ipsa autem paulatim abeunte timore
Subjicio, sed qua vero ratione, quod inquis,
Confieri poterit? nam mens mihi denique fixa,
Atque immota manet nunquam violare pudorem
Virgineum, semperque virûm commercia fugi.
His ego finieram paucis, his ille sequutus.
Te superûm pater afflabit cœlestibus auris
Desuper, afflatu quo solo plena sine ullo
Concubitu, exacto gravis edes tempore partum.
Atque ideo, quem fœta dabis, deus ille feretur
Aeterno genitore satus, qui temperat orbem.
Quæ ne vana putes, scis, quae tibi sanguine juncta est,
Helisabe sobolis vt degerit hactenus exors,
Ut sterili saeclis jamdudum effœta senectus.
Spem cunctam abstulerit partus, prolisque creandae,

Plena viro pariet tamen illa, et tempore luna
Perfecto gravidae jam sextum circuit orbem.
Cuncta potest etenim, qui me tibi mittit ab alto
Aethere siderei rex idem, atque auctor Olympi.
Haec ait, et paribus se in cœlum proripit alis.
Quem supera aspiciens tali sum voce sequuta.
Quisque es o cœli juvenum pulcherrime praepes
Obsequor, ac votis, quod rex jubet, omnibus opto.
Interea nubes maculoso discolor auro
Demissa ad terram croceis me amplectitur alis,
Diffulgent intus radiique ignique coruscae
Scintillant veluti squamae vario ordine circum.
Squamaeque, stellaeque auri fulgore micantes,
Adverso quales imitatur Sole colores,
Cum picturato cœlum distinxit amictu,
Nubicolor liquidis effusis imbribus arquus.
Hanc simul omnipotens genitor perflavit ab alto,
Continuo ruit ecce voluta liquentibus astris
Aura potens, quaque illa venit, procul undique
circum
Scintillae absiliunt radiis vibrantibus aureae.
Turbine corripior rapido, visque illa per omnes
Aurai vis omnipotens mihi diditur artus,
Aethereusque vigor toto se corpore miscet,
Visaque praedulci mihi corda liquiscere amore.
Qualis secreto naturae fœdere tellus
Concipit, et vario clam fœtu plena gravescit,
Matris ubi in gremium descendit plurimus aether,
Auraque fœcundos afflavit verna tepores.
His actis clarum sonuere per aethera cœtus
Aligeri cantu vario, plausumque dedere.
Hinc tonitru ingenti tremuerunt ardua Olympi,

Crebraque per cœlum hic illic rima ignea fulsit.
Talia narrabat virgo; simul ora rigabat
Laetitia illacrymans: tum tendo ad sidera palmas,
Multa orans, animi ambiguus: nec credere quibam
(Mens adeo mihi laeva fuit) tam mira ferenti,
Quandoquidem juvenes plerumque innectere fraudes
Virginibus soliti incautis, et fallere furto
Ah faciles dictis aurem praebere puellas.
Quin etiam hanc volui (scelus) olim linquere demens.
Verum eadem in somnis pueri redeuntis imago
Visa mihi, vultusque, habitusque simillimus illi,
Ipsa sibi modo quem memorabat sponsa loquutum.
Nudus erat roseos humeros: tantum aurea laevo
Pendebat demissa chlamys, quam fibula subter
Ilia tergemini mordebat rasilis auro,
Rubraque compactis pendebant cingula bullis,
Molles a tergo tractim succrescere plumae,
Ac sensim geminas humeris assurgere in alas:
Tum suras gemmis inclusit: caetera nudus
Oris multus honos, gratique in corpore motus
Haud nostri puerum generis testantur adesse,
Sed cœli sobolem, atque aulae stellantis alumnum.
Nec minus ipsa etiam mira spectabilis arte
Vestis erat baccis superas illusa per auras.
Textile maeandro duplici infra circuit aurum
Admirabile opus: tres hîc impune per ignes
Laeti ibant pueri intexti, pariterque canebant
Cœlicolûm regi conversi ad sidera laudes.
Cernere erat mediis acres fornacibus ignes
Parcere corporibus, longeque absistere flammas.
Mirabar tacitus, cum sic pulcherrimus ore
Affatur trepidum juvenis: sate sanguine regum

Quod tantum irrepsit menti scelus ? omnia non te
Signa movent, haud haec fieri sine numine certo?
Ne dubita, nam vera canit sanctissima virgo.
Iam nunc congressus nunquam perpessa viriles
Concepit, gravis aetherea divinitus aura.
Nam pater omnipotens cœlesti afflavit ab arce,
Atque uterum implevit dilapsum numen ab astris.
Casta fides nobis colitur : desiste vereri.
Haec vates olim vestri cecinere futura,
Cuncta sed obscura implicuere ambage tegentes.
Namque haec illa quidem cœli in penetralibus altis
Porta ingens clausa aeternum; nec pervia gressu
Ulli hominum: tantum omnipotens Deus ipse per illam
Itque, reditque viam, nec claustra immota resignat.
Hanc tibi commendat summi regnator Olympi
Conjugio adjungens stabili, sed conjugis usum
Effuge : securum tecum sponsa exigat aevum,
Quamvis tuta deo jam nunc sit praeside virgo.
Sic fatus subito in tenues evanuit auras
Pernici liquida arva fuga per nubila carpens.
Et simul incussit mihi blandum in pectus amorem.
Utque rigor ferri rutilo lentescit in igne,
Sic mihi cor rapido sensi mollescere motu.
Consurgo, et veniam conversus ad aethera posco.
Meque ipsum incuso amens, et lux reddita menti,
Inque dies magis, atque magis cœli alta patescunt
Consilia, antiquis quae vatibus omnia quondam
Obscuris vera involvens Deus ostendebat.
Haec virgo est rubus ille, procul quem in monte videbat
Ardentem vates igni crepitante cremari
Corniger, attactu cum nullo innoxia flamma.

Lamberet, et frondes illaesae in stirpe virerent.
Haec eadem niveae quondam impenetrabile lanae
Nimbis vellus erat, cum late cuncta maderent
Imbribus effusis circum, tellusque nataret
Humida, ni veterum vana est prudentia vatum.
Haec mecum, et toto penitus nox pectore abacta est.
Haud mora prodigiis tantis facit ipsa fidem res:
Iam diffusa canit Galilæa per oppida fama
Inventam (portentum ingens) in montibus altis
Nuper anum, quae suprema jam affecta senecta
Plena viro attulerit sobolis spem: cum tamen acta
Infœcunda illi fuerit, sterilisque juventa.
Tum mihi sponsa: Puer cœli demissus ab oris
Hoc, inquit mihi, prædixit: nam cuncta recordor.
Hæc anus est, hæc Helisabe mihi sanguine juncta,
Cui sextnm luna gravidæ jam circuit orbem.
Nec plura: extemplo placet ire, et stirpe propinquam
Visere anum, gradimurque ambo super alta locorum,
Tectaque Zachariae petimus procul ardua vatis.
Vix primum attigeram limen (mirabile dictu)
Occurrit tremebunda anus, intrantique puellae
Optatos dedit amplexus, Deus amplexantem
Invasit, subitusque sub ossa repente cucurrit
Ima calor, talesque dedit venerata loquelas.
Longe una ante alias tu fortunata parentes,
Tuque, utcrique tui virgo sanctissima pondus.
Unde repente mihi tanta indulgentia cœli?
Unde haec affulsit serae tam clara senectae
Tempestas? fas ecce Dei vidisse parentem,
Et coram affari lectam de millibus unam
Dignantem has sedes, meaque ultro in tecta profectam
Nam mihi (vix primum attigeras haec limina) pectus
Emicuit, saliensque utero signum edidit infans.

Felix diva parens superûm gratissima regi,
Sincera spectata fide, quae credere veris,
Dum tua nondum animo praesagis gaudia dictis
Haud veritá es promissa manent pueri alitis ecce
Certa tibi, jam nunc ades, orbisque aspice casus
O cœli regina hominum miserata labores.
Dixerat, at teneri qualis rosa plena pudoris,
Haud animis elata tumentibus aurea virgo
Cœlicolûm regi laudes laetata canebat,
Quod se tam prope sidereo aspexisset Olympo
Indignam bonus, atque humilem, nil tale merentem,
Exultansque suos sibi vaticinator honores
Promissos atavis, priscisque parentibus olim.
Ex illo quanta immensum portenta per orbem
Terruerint hominum mentes, praesagaque signa,
Limina dum vitae omnipotens attingeret infans,
Longa renarrare est mora, jam tunc Caspia regna
Responsis vatum horrebant: jam Nilus, et omnis
Aegyptus trepidare, omnes orientis et urbes.
Vestri etiam audierant (si vera est fama) per oras
Ausonias jam jam venturum lucis ad auras
Invictum regem, cui passim cederet orbis
Regnandus, qui se patria virtute potentem
Seque suumque genus sublimi inferret Olympo.
His tandem certus signis ego numinis instar
Plenam utero supplex sponsam venerabar, et ultro
Parebam victum gravidae, et divina ferebat
Pocula de cœlo volucer puer, illum ego saepe
Intrantem thalamum manifesto in lumine vidi.
Iamque optanti animo divini tempora partus
Expectabam ardens, sed spem mora iniqua trahebat,
Et saepe haec cupido repetebam pectore mecum.

Si modo, si mihi cœlestis se ostendere coram
Non fugiat puer ante obitus, quando omnia de se
Rettulit ipsa mihi virgo pulcherrima vera.
Purpureos flores metita, et candentia plena
Lilia ferte manu, venienti ad limina lucis
Dona parate deo, puerumque invisite regem.
O mihi si quoque tam longe suprema senectae
Pars maneat, quantum valeam tua cernere facta
Sancte puer, cum sublata formidine mundum
Pacabis, patrioque deus regnabis Olympo.
Tum pax alma colet terras, pictasque fidesque,
Quaeque labat nunc relligio, atque resurgere ubique
Justitiam in melius versus mirabitur orbis.
Tum ferus in falces curvas conflabitur ensis,
Aureaque incipient mundo succedere saecla.
Sic ego saepe moras mecum lenire solebam,
Et magis usque animo mihi spes accensa vigebat.
Forte recognoscens populos numerare jubebat
Augustus Caesar, rerum cui summa potestas.
Ipse igitur veteris repetebam mœnia Bethles,
Unde genus duco, quo me quoque civibus urbis
Insererem, nomenque meum, nomenque meorum.
Sponsa sequebatur Nazarea ab sede profecta.
Vix patriae intraram muros, et rara domorum
Tecta, soporiferis cum nox cœlum abstulit umbris.
Est sedes deserta humilem ingredientibus urbem
Horrenti culmoque, et carice tecta palustri,
Agricolis olim statio gratissima, siquos
Rure procul patrio nox deprendisset in urbe.
Namque aliis procul a tectis submota recedit.
Huc igitur fessi pariter succedimus ambo
Seu casu, seu sic rector sortitus Olympi,

Ut potius reor, et potius fas credere duco.
Natum etenim non solum extrema per omnia vitam
Ducere, et in terris indignos volvere casus:
Verum etiam tecto voluit sub paupere eundem
Nasci, humilique domo miserabilem, et omnium
egenum.
Principio in stabulis pandum ad praesepia sisto
Quadrupedem, auxiliumque viae, onerumque levamen,
Quem juxta in stipulis sese locat inclyta virgo.
Quippe alia interior domus ulla haud parte vacabat.
Bos erat a laeva tepidum flans ore vaporem,
Quem pauper campis luce exercebat arator,
Pauca soli curvo suspendens jugera aratro,
Nec sera nisi nocte domum repetebat ab agro
Conducto, vitam ut posset tolerare labore
Ipse sua, atque famem parvis avertere natis.
Et jam nox medium spatium confecerat horis,
Cum mihi, qui saxo haerebam jam lumina victus,
Somnus abit, neque enim mersum tunc me altus habebat.
Ecce oculos fulgore novo lux occupat ingens:
Diffulgent intus late magalia, quaeque
Stramina tetra modò horrebant, nunc aurea cernas.
Exurgo: aspicio juxta praesepia nudum
Infantem radiis illustrem, ac luce coruscum:
Quem virgo tenerum in duris modo pauper avenis
Ediderat nullo nixu, nullo aegra dolore.
Astabant taciti bos hinc, hinc tardus asellus,
Pabulaque obliti pariter capita alta tenebant.
Ipsa etiam radiis fulgebat mater utroque
Poplite subsidens, oculos demissa nitentes,
Ah nudum lacrymis parvum spectabat obortis,

Tendebatque manus suffuso lumine junctas.
Astrorum qualis facie rorantibus umbris
Post imbrem, siccis Boreas ubi frigidus alis
Ingruit, ac cœlum populans cava nubila differt,
Talis virgineo species accesserat ori.
Quid facerem? partem subjeci ambobus amictus
Ipse mei, atque olidae substravi terga bidentis
Pro picturatis cunis, pro murice, et auro.
Caetera pauperies, noxque intempesta vetabant.
Nec dum clara dies mersa diluxerat orbi,
Iam conferto aderant pastores agmine, et antri
Floribus, ac variis auxerunt limina sertis
Rustica multifori fundentes sibila canna.
Ut stabula ingressi, ad praesepia lumina vertunt
Submissi, terramque petunt, et numen adorant.
Mirabar mecum tacitus, fama unde per agros
Haec subito exisset, deque ipsis quaerere cœpi.
Unus quaerentem sic est affarier orsus:
Pastores sumus: in vicinis saltibus omnes
Pascimus: insomnem ut nobis mos ducere noctis
Haud partem exiguam, atque gregem servare coactum,
Nocte fere media vigilantibus astitit ingens
Lux cunctis supra caput, attonitisque pavore
Ingenti talis vox est audita per auras.
Ne trepidate viri, vobis nova gaudia porto.
Ille piis toties promissus vatibus olim
Finibus his hodie natus Deus eximet ille
È tenebris hominum genus, atque in pristina reddet.
Illum vicina fas vobis cernere in urbe
Effultum stipula, atque humile ad praesepe jacentem
His moniti vicinam oculos torquemus ad urbem.

Ecce autem volucer pictis exercitus alis
Cœlestes supra pueri toto aethere visi
Nubibus impositi liquidas equitare per oras ,
Et mirum in morem celeri proludere cœtu.
Atque ubi ter cœlum ternis toto agmine versi ,
Lustravere choris , ter lustravere choreis ,
Concentu petiere polum : longe ardua Olimpi
Responsant : laetis dissultat plausibus aether.
Talia narrabant , nec sese explere corusci
Infantis facie poterant , fixique manebant
Hærentes oculis , hærentes pectore toto.
Fulgebat puer ore , oculis , ac corpore ab omni
Divino longe circum loca lumine complens,
Qualis puniceo se pandens ore , rosarum
Cum primum dias flos visit luminis oras ,
Aut ubi sole novo roseis orientis in oris
Enituit verni species patefacta diei.
Nos vero interea , quanquam indubitabile numen
Novimus, atque Deum nec opis , nec lactis egentem ,
Parvum alimus tamen , ut mortali semine cretum ,
Ubera siccantem matris , tenerumque fovemus ,
Invalidumque artus : mortalem quippe creatus
Mortali matris traxit de corpore partem.
Atque ideo , ut veterum mos est antiquus avorum,
Imprimimus generis signum , Samiaque putamus
Exiguam testa pellem genitalia circum :
Addimus et nomen , memoresque vocamus JESUM,
Ut quondam admonuit puer actus ab aethere praepes.
Idem etiam quod sit regum de stirpe sacerdos ,
Gentibus est Grajo dictus de nomine CHRISTUS.
Quin etiam , quamvis nullo intemerata remansit
Concubitu mater , tamen intra tecta morata est ,

Usque quater denos dum Solis cerneret ortus.
Tum demum sacram Solymorum advenimus urbem
Cum puero, quo se lustraret regia virgo,
Torquatasque arae attulimus de more columbas.
Stabat sacra ferens altaria ad ipsa sacerdos
Succinctus lino albenti, capitisque bicorni
Tegmine, pervigilem adservans penetralibus ignem.
Hunc circum ante aram natorum intonsa corona
Fundebant pateris vituli, ut tunc forte cruorem,
Quem pater ut sontis populi commissa piaret,
Mactarat superûm regi, veniamque precatus
Suppliciter solitos aris adolebat honores.
Circumfusi aderant primores gentis, et omnes
Tempora tangebant dextris victata juvenci.
Iamque levi fusum delibans ille cruorem
Terque quaterque sacram digito irroraverat aram,
Araeque impositam flammam, et septem ordine lychnos,
Linteaque ampla, quibus sacrorum arcana teguntur.
Et jam finis erat sacri, fessusque sacerdos
Cum gnatis dapibus sese accingebat opimis.
Tunc humili gressu virgo procedit ad aram
Infantem læva gestans, dextraque volucres.
Quid memorem, quæ signa polo pater edidit alto
Testatus veram sobolem? quantum ipse sacerdos
Horruerit pueri aspectu? quam mira repente
Ignibus insolitis lux circumfulserit aram?
Ter thura accensos venerans conjecit in ignes,
Ter subjecta tholo subito ingens flamma reluxit.
Ille tamen collo patrio de more volucres
Immolat intorto, atque effundens rite cruorem,
Porrigit et plumas, et aperti gutturis exta

Solis ab occasu nitidos conversus ad ortus,
Diffringitque alas, tum sacros suggerit ignes
Visceribus, grato vapor it super æthera fumo,
Araque Panchæos flagrans exhalat odores.
Ecce hominum subito turbantur pectora casu.
Nomen avi Simeon referens erat obsitus annis,
Quo nemo tota urbe fuit servantior æqui.
Huic, ut erat longe venturi præscius, olim
Aethereæ vis omnipotens promiserat auræ
Visurum sese ante deum, auctoremque salutis
Expectatum orbi, quam lucis linqueret auras.
Iamque erat hunc vitæ pertæsum, aegerque senectae
Optabat duros leto finire labores.
Sed spes illa animo cupido usque infixa manebat.
Ergo ubi adesse deum praesensit numine plenus,
Qualis ubi gressum per agros comitatus herilem
Forte canis leporem vi longe sensit odora,
Continuo intenditque aures, atque aera captat
Naribus, et cœptum rumpens iter avius errat,
Atque oculis incerta feræ vestigia lustrans,
Nunc hos, nunc illos cursus fert, atque recursus
Incertus: longe latratibus arva resultant:
Talis erat senis in templo exultantis imago.
Tum puerum tremulis correptum amplectitur ulnis,
Atque arcte premit: hinc lacrymis ita fatur obortis.
Macte infans virtute, dei indubitata propago,
Mundi opifer, qui nostra venis, veterumque parentum
Sponte admissa tui larga lavere amne cruoris,
Et liquidas aperire vias ad sidera cœli,
Exoptatus ades, nec me tua maxima fallunt
Summe pater promissa: mori me denique fas est.

Nunc o me nunc ad requiem, finemque laborum
Corporis exutum vinclis dimittis, ut olim
Pollicitus, jam viderunt mea lumina, quem tu
Auxilium mundo misisti, ut gentibus esset
In tenebris lux, Isacidos nova gloria prolis.
His dictis, matrem versus mox fatur ad ipsam:
O cui te forma assimilem? cui laudibus æquem?
Quasve tibi referam grates, quæ sola salutem
Felici peperisti utero mortalibus aegris?
Quanquam etiam exitio multis hunc affore partum,
Et tempus fore praedico, illaetabile tempus,
Cum tibi cor gelidum gladius penetrabit acutus
Ah miserae, et magno virgo dotabere luctu,
Mutataque fluet Jordanis decolor unda.
Tum serus, segnisque dies nascetur, et aegre
Lutea vix terris ostendet pallidus ora,
Atque gravi tellus optabit mole relinqui
Ipsa sua, et rupto per inania fœdere labi.
Haec ubi, confestim veluti cedentia somno
Lumina demisit: placidaque ibi morte quievit.
Obstupuere alii: sed nos, queis caetera nota,
Terremur magis, inque vicem disquirimus ambo
Solliciti quosnam matri denuntiet enses,
Aut quibus exitio tantum puer ipse futurus.
Haud longum fuit in medio dehinc tempus:utrumque
Exitus edocuit, dubiosque ambage resolvit,
Ni nobis majora etiam nunc vulnera restant,
Atque alia ex aliis semper graviora parantur.
Illis extremo quippe ex Oriente diebus
Tres adeo magni reges ditione profecti
Huc sese intulerant puero dona ampla ferentes
Aurumque, et thuris glebas, stactaeque liquorem

His vis astrorum, ac ratio volventis Olympi
Monstrarat regem nostris in finibus ortum,
Cui cœli, terraeque paterent debita sceptra.
Sancti igitur partus studio huc venêre videndi.
Stella facem ducens venientibus usque coruscam
Dux erat, atque viam signabat lumine largo:
Ceu quondam patribus deserta per avia nostris
In patriam tandem Pharia redeuntibus ora
Praecurrens monstrabat iter nocte ignea lampas
Desuper, et mirum spargebat lucida lumen.
Jamque urbem ingressi sedes adiere tyranni
Herodis, causamque viae docuere, rati olli
Hanc sobolem, quod erat rex his in finibus, ortam.
Obstupuit simul, atque animo perterritus ille est.
Nec mora, permetuens sibi ne succederet haeres
Quaesitus puer in regnis externus avitis,
Indigenas vates jubet intra mœnia cogi
Regia, scitarique omnes, tempusque, locumque
Nascentis pueri, patriamque, domumque requirit.
Illi autem Bethlen veterum monimenta minari
Cuncta docent, dux unde ortus se tolleret olim
Fama ingens, claris ingens super aethera factis.
Tum magis, atque magis curarum fluctuat aestu,
Sollicitamque gerit cassa formidine mentem.
Tandem his affatus reges dimittit Eoos.
Quae vos causa viri nostris nunc applicat oris,
Haec eadem longe spes nós suspendit aventes
Cernere promissos pueri tot vatibus ortus.
Haud procul hinc saxo Bethle fundata vetusto
Urbs colitur nostris: natum illuc quaerite regem.
Mox jubeo, inventum nobis qui nuntiet, inde
Mittite, nostro etiam puer accumuletur honore.

Sic ait, et falso simulat nova gaudia vultu.
Verum longe aliud male amico pectore agebat.
Demens, qui cœli regem, cui sidera parent,
Crederet in terris mortalia regna morari.
Ergo iter instaurant conspecto sidere laeti.
Jamque propinquabant magna stipante caterva,
Cum subito supra tectum ingens substitit astrum
Irradians, largoque mapalia lumine complens.
Quales cum belli motus, aut funera regum
Portendunt, crinem irato sparsere minacem
Aethere, ni diri rubeant lugubre Cometae.
Treis adeo angusti subter fastigia tecti
Pauper ego excepi reges in rebus egenis.
Vidi illos auro illustres, ostroque decoros
Ante pedes pueri sese demittere pronos
Suppliciter, genibusque piae procumbere matris.
Dum sua quisque facit sortiti ex ordine dona,
Barbarici ante fores expectabant comitatus
Interea, Tyrioque instratus murice terga
Stans sonipes teres exercebat dentibus aurum.
His dehinc perfectis abeunt, laetique sequuntur,
Quod longo irradians aperitur tramite sidus.
Sed non inde via moniti referuntur eadem
Regia linquentes a laeva mœnia longe,
Rursus Idumaei sedem ne regis adirent.
Ille autem, ut sese delusum denique sensit,
Accensus furiis suspectam misit ad urbem
Mille viros ferro instructos, qui mœnia furto
Per noctem ingressi teneros, quicunque reperti,
Infantes matrum jugularent ubere raptos,
Quo numero in tanto caderet quoque regius haeres.
Ipse sed in somnis visus sum voce moneri

Praecipitem celerare fugam, loca linquere nota.
Surge age, rumpe moras, puerum tecum arripe,
matremque,
Et septemgemini cursu pete flumina Nili,
Hinc terram cole, quae procul his haud dissidet oris,
Nec refer inde pedem, nisi te prius ipse vocaro,
Rex etenim letum infanti molitur acerbum.
Consurgo, et plenus monitis matri omnia pando.
Vidisses visu exanguem, exanimemque puellam
Huc illuc trepidare fuga, et vix fidere nocti.
Jam tum illi pectus gladius trajecit acutus
Ah miserae, ingenti labefactaque corda dolore.
Cedimus, et taciti malefidam linquimus urbem
Per noctem, ac propero petimus nemora avia gressu.
Et jam palmosae saltus, atque ardua Idumes
Praetervectus eram, veteris jam mœnia Elusae,
Quaque Asiam Libycis disjungit finibus omnem
Mapsa ferax oleae: ingredior pluviae inscia regna,
Regna Phari, quibus est cœli vis cognita primum,
Astraque, Lunaique globus, Solisque meatus.
Ignotos passim montes, ignota saluto
Flumina, turrigerasque legens praetervehor urbes.
Jamque papyriferi ripis Anthedonis ibam.
Aurae omnes terrent pavidos, capitique timentes
Tam caro, at puero blandiri murmure silvae
Lauricomae, et ramis capita accurvare reflexis,
Aurarumque leves animae indulgere susurro.
Ipsae etiam nobis cautes, ipsique videntur
Verticibus leviter motis alludere montes,
Signaque laetitiae dare stagna loquacia circum.
Audires blandum fessas erroribus undas
Perstrepere, et molli lapsu per saxa sonare,

Humida saxa super nitido viridantia musco.
Praecipue ripis volucres, et fluminis alveo
Assuetae liquidis mulcebant vocibus auras,
Et jactu alarum resonabant corpora plausa.
Sese etiam omnifero gremio venientibus offert
Laeta dei aspectu tellus, flant gramina odorem
Cuncta suum, et mollem praetexit amaracus umbram.
Nec vero incerta latebrosus origine Nilus
Non manifesta dedit salienti flumine signa.
Adventante deo, laetis se sustulit undis
Stagna arcana ciens; fundoque apparuit imo.
Ad bivias nobis fauces, flexusque viarum
Increpitans clypeo, fulgentique ense per auras
Ocyus usque aderat cœlo pulcherrimus ales,
Et monstrabat iter sibi per divortia nota,
Ne recta regione viae deprenderet hostis.
Caeruleis huic terga notis suffusa rubebant,
Multum illi assimilis, qui me connubia quondam
Solventem increpuit, tenebrasque a mente fugavit.
Supra nos alii pendentes aere pennis
Ibant, et noctis resupini infantis ab ore
Humorem arcebant lentum, plumaque tegebant.
Iamque ego perplexum per iter prope fida tenebam
Arva legens sistris bacchata sonantibus, et jam
Tutus erat longe nostris a finibus infans,
Attamen Aegypti penetro interiora, nec ulla
Fida satis tellus mihi visa, aut regis iniqui
Sat sceptris divisa, animo timeo omnia tuta,
Nec placet Hermopolis, nec centum pervia portis
Visa satis Thebe tanto procul esse periclo.
Nos igitur regum turritis clara sepulcris

Accepit Memphis: hac demum sede quievi
Paupere sub tecto veteris securus amici.
Jam vero Pelusiacas vulgata per oras
Fama Palaestinum subito serit undique regem
Florentem teneris orbasse nepotibus urbem,
Quos frustra insontes passim ferro impius hausit
Dulcia linquentes vagitu lumina vitae.
Palluit, applicuitque sinu perterrita mater
Infantem, atque animum sceleris perstrinxit imago.
Quos ibi tum gentis fletus, qualive per urbem
Funestam credis matres errasse ululatu?
Sanguine diluta est tellus, cava tecta natarunt,
Non si forte olim incautis pastoribus orta,
Ingruerit subito tempestas omnibus arvis,
Omnibus et sylvis, tot fusi grandine dira
Spectentur per humum afflictis cum matribus agni,
Corpora quot passim puerorum abjecta jacebant
Per fora, perque vias urbis sic denique multis
Exitio fuit, ut vates praedixerat, infans.
Nunc etiam lugent orbae sua pignora matres.
Non tamen ille diu scelere est laetatus ab illo;
Nam membra immundo correptus tabida morbo.
Illaudatam animam parvo post tempore fudit.
Ipse iterum in somnis divina voce coactus
Linquere monstriferi septemflua flumina Nili,
In patriam redeo, atque memor vestigia retro
Observata legens, pignus cum matre reduco.
Forsitan et puero fuerit quae cura requiris,
Quae mens, an virtus illi maturior aevo,
Ecquid non puerile annis puerilibus ausus.
Si tibi nunc, quaecunque olim admiranda notavi,
Primaevo dum flore virens adolesceret aetas,

Enumerare vacet, me vox prius ipsa relinquat
Defessum, atque diem clauso nox condat Olympo.
Nam quoties dictis tener haud mortalibus ambos
Terruit? aut quoties sanctos expavimus ignes,
Flammarumque globos, et terrificos fulgores,
Saepe quibus visus puer est ardere nitentem
Caesariem, cœli dum splendet luce corusca?
Nec referam quoties genitorem audivimus illum
Affari solum, arcanasque expromere voces.
Alma parens tenues arguto pectine telas
Percurrens saepe humana sub imagine cœtus
Cœlituum tectum intrantes exterrita vidit
Blandiri puero, et pictis colludere plumis,
Aut violis tegere, et nimbo vestire rosarum.
Nos tamen interea custodes ille vereri
Submissus, carae et mandata facessere matris,
Nostraque, et implebat veri genitoris amorem,
Dum membris habilis vigor, et vis firma veniret.
Et jam bis senos crescens exegerat annos,
Necdum se populis signo detexerat annos,
Tum primum cœpit Judaea per oppida vulgo
Illius apparere, palamque est prodita virtus.
Forte dies aderat genti solemnis, et urbi
Huic magnae sacer ante alios, quo regia mecum
Venerat et virgo, atque sequens sese aureus illi
Implicuit dextrae puer, et jam rite litatis
Ipse domum sacris magna cum matre redibam.
Iamque labore viae fessis lux prima peracta,
Et piceam clauso nox cœlo involverat umbram.
Defuit hic puer, et genitricem, meque fefellit.
Tum consanguineos frustra, et scitatus amicos
Terque, quaterque viam repetens clamore replevi,

Flebat se incusans unam pulcherrima mater
Flaventem fusa crinem per eburnea colla.
Ora decent lacrymae, disjecti colla capilli,
Qualis virginea cum mollis amaracus urna
Et pluviam, et ventos pariter perpessa procaces
Demisit turbata comas, iterumque resurgens
Extulit os cœlo, ac priscum meditatur honorem.
Dumque viam relego, invitum comes aegra sequuta est.
Tres adeo incerti soles erravimus urbe
Nequicquam: quarta est vix demum luce repertus.
Namque mihi, et miserae cum spes sublata parenti
Cuncta foret penitus, in mentem venit utrique
Templa iterum petere, atque preces effundere ad aram.
Vix ingressus eram limen, cum protinus ambo
Ecce sacerdotum in medio conspeximus illum
(Prima rudimenta: et virtutis signa futurae)
Alta recensentem vatum monimenta, patrumque
Primores ultro scitantem obscura, docentemque
Illum omnes admirari, haud vulgata canentem
Supra aciem, captumque hominis, mentemque vigentem,
Humana non vi edoctum, non arte magistra,
Maturumque animi nimium puerilibus annis.
Nec minus insigni cunctis spectantibus ore
Gratus erat: neque enim poterant se explere tuendo
Flagrantesque Dei vultus, blandosque serena
Luce oculos magis, aut propexum verticis aurum,
Et florem grati, qui vix inceperat, aevi.
Nam quocunque caput circum torsisset honestum,
Luce recens orta, vel sidere pulchrior aureo,

Laeta serenato ridebant omnia mundo,
Et toto dulcem jactabat corpore amorem.
Inculti qualis nitet inter gramina campi,
Purpureus se cum primum foliis narcissus
Exeruit, ruptoque caput detexit amictu:
Aut qualis nitidi species micat alma smaragdi,
Cum tenui argento, tenuive includitur auro.
Prima mali fuit hinc nobis scintilla, puerque
Ex illo formidata primoribus urbis
Virtute invisus fuit, et corda aspera movit,
Atque hoc deinde ingens succensa est fomite flamma.
Inque dies gliscens furor, atque insania crevit,
Omnia quae porro ipse videns, metuensque futuri
Orabam impavidum, ne vitae prodigus hosti
Objiceret, ne se perdendum proderet ultro.
Verum luce prius lateant in montibus arces,
Aut nocte in summis celetur turribus ignis
Obruta quam longum jaceat sine nomine virtus.
Non tamen ille odiis magis ussit pectora acerbis,
Quam cum ter denis jam vir volventibus annis
Fontis aquam latices Bacchi convertit in atros.
Forte Canam mecum Galilaeae advenerat urbem,
Mater et ipsa aderat, veteri dum accitus amico
Obsequor, intactam genero qui jungere natam
Conventu procerum magno de more parabat.
Iamque omnes circum positis discumbere mensis,
Atque alacres epulari, et vina reposcere laeti,
Necdum finis erat dapibus, cum murmur ubique
Exoritur, totasque auditur triste per aedes
Laetitiae causam exhaustis liquentia vina
Defecisse cadis, turbarique omnia visa.
Tum res alma parens tenues miserata puellae

Innuit, et gnatum submissa voce precata est
Ferret opem, vidi hîc juvenem primum ore moveri
Turbatum: carae precibus tamen inde parentis
Annuit, et fesso rerum succurrit amico.
Sex, ut erant ibi tot numero, carchesia lymphis
Impleri jubet actutum, mensisque reponi,
Quae simul aspexit propius Deus, omnibus ecce
Mutatus subito nigrescere cernitur humor,
Vinaque pro pura mirantes hausimus unda.
Audisti dux et genus, et cunabula nati
Primitiasque Dei, ne caetera deinde requiras,
Hanc omnem erexit factis florentibus oram.
Quae si audire tamen tibi nunc fert corde voluptas,
Is longe memoret melior (simul ore sedentem
Signat Ioannem) vidit namque omnia praesens,
Errabunda ducis semper vestigia servans,
Dum mihi cura domi servandae virginis haeret.
Dixit, et hîc facto defessus fine quievit.
Immo ait: istius causas ab origine partus
Exequere, aut quae relligio, si vera per oram
Percepi, Judaea Deum non amplius unum
Aeternum colit, haud mortali semine cretum,
Indigetesque suis divos altaribus arcet.
Inde tibi noti recolens ex ordine Divi
Caetera mira refer: namque hunc in corpore vires
Deficiunt, teque auxilio jubet ipse subire.
Pontius haec: cuncti intenti simul ora tenebant.

MARCI HIERONYMI
VIDAE CREMONENSIS
CHRISTIADOS
LIBER QUARTUS.

Hic juvenis facie quo tum non gratior alter,
Puberibusque annis erat ingrediente juventa,
Multa prius veniam praefatus, multa recusans
Verba diu premit, inde animo mortalia linquens
Paulatim; oblitusque hominem penetralia divûm
Mente subit cœlum peragrans, fruiturque beato
Cœlituum aspectu, omnipotentique aetheris aura,
Admissus superam depasci lumine lucem,
Inque Deo tota defixus mente moratur:
Qualis ubi alta petens terris aufertur ab imis
Alituum regina, vagas spatiata per auras
Dat plausum gyro; atque in nubila conditur alis,
Aetherea jamque illa plaga levis instat, et acrem
Intendens aciem criniti lumina Solis
Suspicit, obtutuque oculos fixa hæret acuto.
Illum adeo tacitum interea mirantur, in unum

Versi omnes velut exanimum, somnoque gravatum,
Et crebri excutiunt, demum sibi redditus ipse
Cum gemitu ex imo sic fari pectore cœpit.
Principio pater omnipotens rerum sator, et fons,
Ingens, immensus, solus regnabat ubique:
Nondum sidereos mundi procuderat orbes:
Nondum mundus erat, necdum ibant tempora in orbem.
Nullaque caeruleo radiabant lumina cœlo.
Quidquid erat, Deus illud erat, quodcunque, ubicunque
Complexus circum, penitus sese omnis in uno.
Filius huic tantum, quem non effuderat ulla
Vel dea, vel solito mortalis fœmina partu.
Ipse sed aeterna genitor conceperat illum
Aeternum aeternus (dictu mirabile) mente.
Haud olli terreni artus, moribundave membra,
Sed sine corpore erat patris alta ut mente supremi
Conceptum, arcanoque latens in pectore VERBUM,
Quod nondum in volucres vox edita protulit auras,
Omnipotens verbum, finisque, et originis expers,
Quo mare, quo tellus, quo constat maximus aether.
Utque pater Deus, aeque etiam Deus unica proles.
At geminos tu proinde deos fuge credere porro,
Numen idem simul ambobus, Deus unus uterque est.
Quin etiam, quo inter se ambo junguntur, amorem
(Namque ab utroque venit conspirans mutuus ardor)
Omnipotens aeque Numenque, Deumque vocamus
Afflantem maria, ac terras, cœlique profunda.
Afflatu quo cuncta vigent, quo cuncta moventur,
Tresque unum esse Deum, ter numen dicimus unum.
Quove magis mirere, Deus quem cernimus ipsi

Factum hominem, atque hominum mortali corpore cretum,
Non minus, ac prius, aeterea nunc regnat in aula
Cum genitore, pari simul omnia numine torquens.
Nempe locis nullis, spatiis non clauditur ullis,
Omnibus inque locis idem omni tempore praesens
Suffugiens nostras acies, sensuque remotus
Cuncta replet Deus, ac molem se fundit in omnem.
Lux humiles veluti perfundens lumine terras
Solis ab orbe venit, suppostaque circuit arva,
Non tamen aethereo divisa ab Sole recedit
Illa usquam, quamvis longinquas ambiat oras,
Nec sine Sole suo est lux, nec sine luce sua Sol.
Quid vero impulerit tantos adiisse labores,
Atque haec ferre Deum, dum morti obnoxius errat,
Dicam equidem, et repetens altas ab origine causas,
Expediam, cœlum, et cœli quos suspicis, orbes
Vix opifex rerum extuderat, terrasque jacentes,
Cum simul aligeros populos, sanctosque volucres
Ter ternas acies, celerem, et sine corpore gentem,
Qui cœli incolerent ipsos septemplicis orbes,
Condidit æterno genitor succensus amore,
Ut sua, qua fruitur solus, natusque per aevum,
Cummunis foret, et multis concessa voluptas.
Continuo, fuerat quos aequum dicere laudes
Auctorique, Deoque suo, ac persolvere grates
Regnandi vesanus amor (quis ferret inultus?)
Haud partem exiguam invasit, furiisque subegit
Ut cuperent summo sese praeferre parenti
Immemores, animis victi, caecique furore.
Non tulit omnipotens sator, et, meliora sequutos
Armavit contra, nulla hinc mora, talia adortos

Indecores cœlo sedes detrusit in imas,
Noctis ubi horriferae nigror, aeternæque tenebrae.
Primus natus homo hinc, terris quem maximus auctor,
Et liquidis late dominum praefecerat undis,
Quo mox pro superis excussis astra teneret,
Desertasque domos ipse, et genus omne suorum,
Omnigenûmque uni subjecit saecla animantum,
Squamigerûm pecudes, et pennis picta volantum
Corpora, montivagûmque simul genus omne ferarum.
Tantum floriferis dominum cum imponeret arvis,
Arboris unius fœtu illum parcere jussit.
At vetito captus mali infelicis amore
Conjugis hortatu, quam fraude illexerat anguis,
Immemor heu superi violavit fœdera regis.
Vix avido arreptum pomum fœdaverat ore,
Cum pater imbripotens jam fulva e nube tonare
Desuper auditus, saevasque indicere pœnas
Iratus, quas ille olim, quas omnis ab illo
Progenies lueret lucis ventura sub auras.
Continuo ingenti cœlo sunt addita claustra.
Impia tum primum proles exorta repente.
Et subito tellus scelere est imbuta nefando.
Emersit fraus, emersit malesuada libido.
Hinc durus generi humano labor additus, hinc fons
Curarum, et tristis patefacta est janua leti,
Morbique, et dolor, atque fames, et turpis egestas,
Cum genus humanum curis sine degere posset,
Plurimaque in terris vivendo vincere saecla.
Ex illo sine more homines, sine lege per agros
Degebant: tantum placabant sanguine fuso
Cœlicolûm regem, bonus ut gregibusque, sibique
Afforet, atque satis vim cœli averteret arvis,

Indociles, rerum ignari, ac rationis inanes.
Isque fere status annorum bis millibus orbi
Constiterat, jam jamque, magis pater optimus iras
Oblitus veteres paulum mitescere cœpit.
Nondum homini tamen aethereum patefecit Olympum,
Sed genus humanum fingens, acuensque monendo
Et leges dedit, et ritus, moremque sacrorum,
Instituitque genus nostrum discriminis ergo
Lege jubens testa circum praecidere acuta
Exiguam, unde viri sumus, omni in corpore, partem.
Tum vatum implevit venientis pectora veri,
Qui populis laetum canerent demum affore tempus,
Ianua aperta piis cœli cum sponte pateret.
Casti autem interea manes, animaequé piorum
Sub terram umbrosa expectabant valle sedentes.
Iam vatum memores numerabant tempora, et ambas
Tendebant paribus votis ad sidera palmas
Cœlestum regem orantes, desisteret ira,
Parceret unius genus omne extinguere noxa.
Parce pater, parce omnipotens, vox omnibus una,
Nos promisso olim, longe disjungimur unde
Luminis expertes blandi, memor assere cœlo.
Haud nos eduxit nequicquam lucis ad auras.
Siqua tamen veteris superant vestigia culpae,
Dilue rore tuo facilis, fontesque reclude
Divinos o quis superûm cœlestia tandem
Flumina, cœlestes nobis bonus irriget imbres.
Vos o flammiferi labentes aetheris orbes
Irrorate: vagae nobis succurrite nubes:
Optatam pluviam, felicem effundite rorem.
Tuque adeo quem jam expectant tot saecula votis
Promissum, inferni cui nutant mœnia mundi,

Summi vera patris Soboles, cœli aureus imber
Rumpe moras age, sidereos rumpe ocyus orbes,
Aetheris huc fractis vi multa allabere portis.
Talibus orabant omnes, eademque canebant,
Quos pater omnipotens superûm sarcire ruinas
Jam meditans cœli penitus miseratus ab arce est.
Cum vero aethereas nutu recludere portas
Posset, et alitibus potius de civibus unum
Mittere, qui regnis manes divelleret atris
In superûm referens sedes, stellantia templa,
Ipse sui ut memores magis, ac majoribus arctos
Vinciret meritis homines, qui cuncta piaret,
Factum hominem e summo natum ipsum misit
Olympo.
Ne tamen ignaris mortalibus appareret,
Ignotusque, novusque, suis neve ilicet illum
Finibus arcerent pulsum, quod se ipse Dei met
Progeniem leges contra memoraret avitas,
Praemisit vatem egregium his in finibus ortum
Nomine Ioannem, Helisabe quem numine plenum
Zacchariae extrema parit infœcunda senecta,
Gentibus ipse Deum ut natum praenuntius ore
Proderet, atque sua spes fesso ostenderet orbi.
Ille hominum primus vitans vestigia ab annis
Horridus in solis agitavit montibus aevum,
Montibus, et silvis, et litoribus desertis.
Speluncae tectum horrentes, victum aspera nullo
Arbuta terra dabat cultu, aut sudantia truncis
Mella cavis: liquidi praebebant pocula fontes.
Vestis erat pellis hirsutis horrida villis.
Tantum laetificas gaudebat spargere voces
Affatus nemora, et montes, ac litora ponti.

Tanta sed haud latuit virtus tamen ilicet ingens
Fama viri circumfusas penetravit ad urbes.
Iamque illum cœlo demissum credere gentes,
Qui, tot veridicae ut quondam cecinere Sibyllae,
Humanum genus horrificis educeret umbris.
Et jam concursu populi illum accedere magno
Scitatum, quisnam, unde domo, quid ferret, an ipse
Afforet e cœlo, miseris qui gentibus olim
Auxilio venturus, eum bis terque rogabant.
Ille sed umbrosis repetebat talia ab antris.
Gaudete o tenebris jamdudum, ac nubibus atris
Obductae gentes: lux ecce optata propinquat.
Ne vero, ne me ignari vos credite lucem
Promissam (immeritos neque enim furamur honores)
Tantum ego, ceu Solem nascentem lucifer ante
Exoritur, nitidoque diem denuntiat astro,
Praedico actutum vobis jubar affore vestrum.
Jam jam aderit Deus, ecce Deus mortalibus oris
Seu mortalis adest: venienti occurrite laeti:
Fronde vias festo decorate, tapetibus agros,
Et Numen digno venerati agnoscite honore:
Discite justitiam interea, atque assuescite recto.
Et duce me, scelus infectum lavite amne liquenti.
Ipse autem aetherea divinitus eluet aura
Omne malum, ac veteris penitus contagia culpae,
Saeclaque mutato succedent aurea mundo.
Talibus auditis, cunctis ex urbibus ibant
Finitimi, qua Iordanis fluit agmine dulci,
Orantes pacem, atque ultro commissa fatentes,
Quos vates puro nudos lustrabat in amne
Rite cavis capiti invergens sacra flumina palmis.
Ecce autem Deus ipse etiam, ceu caetera turba,

Lustrandi sese studio clam tendit ad amnem,
Nil ut inespertum moribundo in corpore linquat,
Mortali quod fas homini, et subiisse necesse est,
Ni pigeat seros imitari facta nepotes.
Abstinuit primum vates, tactusque refugit,
Agnoscensque Deum, palmas utrasque tetendit
Supplex, accurvusque vadis mirantibus ipsis.
Paruit inde tamen jussus, divinaque membra
Horrescensque, tremensque liquenti perluit amne.
Protinus aurifluo Iordanis gurgite fulsit,
Et superûm vasto intonuit domus alta fragore.
Insuper et cœli claro delapsa columba est
Vertice per purum candenti argentea pluma
Terga, sed auratis circum, et rutilantibus alis.
Jamque viam late signans super astitit ambos,
Cœlestique aura pendens afflavit utrunque.
Vox simul et magni rubra genitoris ab aethra
Audita est nati dulcem testantis amorem,
Interea aligeri juvenes gens incola cœli
Missi aderant liquido pendentes aere circum,
Carbaseosque sinus, mantiliaque alba ferebant,
Jussa ministeria, ut nati membra humida herilis,
Rorantemque sacro siccarent flumine crinem.
His actis Deus evasit, fluviumque reliquit,
Quem vates longo ripam ordine circumfusis
Ostendit, talique abeuntem est voce sequutus.
En, ego quem terris toties jam jam affore quondam
Pollicitus, Deus, ecce Deus, qui crimina nostra
Thuricremas agnus veluti mactatus ad aras
Morte luet, superoque volens cadet hostia patri.
Hunc optate ducem, hunc vobis optate magistrum.
Ex illo vates nemora, et loca sola relinquens

Urbes per medias ibat, populisque canebat
Advenisse Deum, promissum numen adesse.
Credita res paucis, donec se ostendere coram
Supra hominem cœpit Deus ipse ingentibus orsis.
Nam primum numero ex omni delegit amicos
Bis senos, queis cum curas durumque laborem
Partiri, et casus posset deducere in omnes.
Ante quidem solus terdenos egerat annos.
Sed ne forte putes multis e millibus illi
Nos ideo placuisse, dolis quod, et arte magistra
Spectatos longe ante alios deprenderit omnes,
Aut opibus, claraque domus a stirpe potentes,
Omnibus obscurum genus, et sine luce penates,
Atque humilis fortuna, nec astu praedita vita.
Quinque adeo sumus exigua Bessaide creti.
Nobis ars erat insidias piscosa secundum.
Flumina squamigerûm generi hamo tendere adunco,
Atque innare salum, fœcundaque piscibus arva.
Tunc etiam, cum nos ad se primum ille vocavit,
Humida litorea sarcibam retia arena
Ipse Jacobus adhuc salientes litore pisces
Servabat frater: nec tum procul inde secabant
Andreas, parvaque Petrus vada salsa carina
Isdem acti fratres studiis, eadem aequora circum.
Tum mihi conjunctus patriaque, domoque Philippus
Accitus pisces, et retia torta reliquit.
Addunt se socios Thomas, Thaddaeus, eademque
Arte Simon, Cana quem genuit Galileja amicum
Fluminibus patriis, mutisque natantibus hostem.
Namque Iacobus ei cognato sanguine fretus
Alphaeo natus patre se subjunxerat ante.
Ut genus indecores pene omnes, sic quoque nostrae

Nomina dura vides, insueta, atque aspera dictu.
Haud facies sola est impexis horrida barbis.
Tres alii neque enim longe meliore sequuti
Fortuna addiderant sese, Matthaeus, et ævo
Iam gravis, effœtisque Petri jam proximus annis
Bartholomæus, et ipse mali fabricator Judas.
Vix memorem, quæcunque oculis, quæcunque sub illo
Auribus his hausi repetens miracula rerum
Tempore tam parvo (vix terna hyberna peracta,
Ex quo illi socii dignatus nomine jungor)
Nec me tam vastum nunc currere oporteat æquor.
Pauca sed e multis, et ea haud mihi mollia fatu.
Ingrediar tamen, et breviter tua jussa capessens
Expediam, mitto modo quæ monimenta reliquit
Finitimas (tibi nota reor) non parva per urbes.
Namque omnem egregiis factis insigniit oram.
Quis nescit nuper revocatum ad munera vitæ
Palmiferæ regem Bethanes, lumine quarto,
Quem vidit Sol extinctum, impositumque sepulcro:
Ut sileam innumeros, quibus ipse in limine leti
Affuit, et duræ de mortis fauce revulsit?
Nam prius enumerem, quot ponte aquilonibus undæ
Spumescant vasto, quot inundent litora arenis,
Quam quot opem morbos varios in corpore passis
Supplicibus tulit, et validos, lætosque remisit.
Multi capti oculis, clausis multi auribus orti,
Ne possent ullas audire, aut edere voces:
Claudi alii imparibus vix ægre passibus ibant:
His rigor ex longo immotos sopiverat artus:
Illis semeso serpentia corpore hiabant
Ulcera, et illuvies membris immunda fluebat.
Nec deerant, tumefacta quibus praecordia, et alvus

Insincera sitim miseris adduxerat acrem,
Nullae artes poterant, quam nulla extinguere aquae
vis.
Tum quibus assiduis concussa tremoribus usque
Nutabant, tremuloque lababant corpore membra,
Ignea quos febris, aut corrupti corporis humor,
Et quos praeterea vis caeci incognita morbi
Versabat lecto totos distracta per artus,
Quosve animis captos agitans male habebat Erinnys
Omnibus aspectu solo, tactuve ferebat
Divus opem, subito linquebant corpora morbi,
Et stratis ipsi surgebant protinus aegri.
Atque ideo quacunque viam observatus agebat,
Semper eum opperiens turba ingens strata jacebat,
Per fora, perpe vias sanctique ad limina templi.
Nondum aliquem tamen infernis revocaverat umbris
Morte obita, cum Sidonia remearet ab ora,
Et Naim ingressus sociis comitantibus altam est.
Ecce autem ingentem longo procedere pompam
Ordine flammarum aspicimus, mœstamque per urbem
Audimus luctum, causam tum denique luctus
Cernimus egregii juvenis miserabile corpus
Impositum molli pheretro, quem mersit acerba
Morte dies, dulci cum vix pubesceret aevo,
Atque omnem vultu florenti dempsit honorem.
Qualis, quem pede pressit agro bos signa relinquens,
Paulatim lassa languet cervice Hyacinthus,
Aut rosa, quam molli decerpens pollice virgo
Vepribus in densis lapsam sub sole reliquit.
Urbe furens tota genitrix miseranda, capillos
Scissa, genasque ambas manibus fœdata cruentis
Ibat: eam circum pariter per densa viarum

Pulsabant saevis matres plangoribus astra.
Ipsi orbam cives miserantur, ei unica proles
Ille relictus erat vidui solatia lecti.
Ut Deus exanimis juvenili in corpore vidit
Pallorem, et molli pictas lanugine malas,
Parcere lamentis jubet, et considere pompam,
Admotusque manu mulcens immobile corpus,
Rursum animam gelidis membris innexuit, ecce
Erigitur puer, et (cunctis mirabile visum)
Prosiluit raptim in medios, vacuumque pheretrum
Liquit, et amplexans solatus voce parentem est.
Nec vero multis etiam post mensibus idem
Egregiam amissa donavit luce puellam,
Cui calor, et toto de pectore fugerat omnis
Halitus aereas penitus dilapsus in auras.
Virginis ipse pater factum testatur Jarus
Largus opum, pollens lingua, et popularibus auris.
Quid repetam, purum vivo cum e fonte liquorem
In vinum convertit, opes miseratus amici?
Forte olim aerei spectans de vertice montis,
Cum Sol emenso depressior iret Olympo,
Ingentem vidit numerum effluxisse sequentum
Matres, atque viros, quos per deserta locorum
Duxerat oblitosque sui, oblitosque suorum.
Substitit hîc miseratus: eos jam tertia namque
Muneris expertes Cereris lux acta videbat.
Hîc neque erant fruges, vicina nec oppida, possent
Unde dapes petere argento, victumque parare.
Arboreos necdum fœtus decoxerat aestas.
Vix tandem inventus puer est ex agmine tanto,
Quinque viae auxilium, qui secum liba ferebat,
Atque duos, dederat quos huc pia mater eunti

Inclusos myrto, et bene olenti gramine pisces.
Sed quid enim haec adeo tam multis millibus autem?
Et jam diffisi socii mussare querentes,
Quos bonus affatu CHRISTUS solatus amico
In cœtum vocat, ac paucis ita deinde profatur:
Nemo hodie numero e tanto non lætus abibit.
Hinc supplex tali genitorem voce precatur:
Summe parens, ope cujus alit terra omnia, quique
Et Sole, et liquidis fœcundas imbribus agros,
Si quondam Isacidum generi per inhospita eunti
Divinas epulas cœlo es largitus ab alto,
Semine si nullo constant, quaecunque creasti,
Et nihil omnino fuerant cœlum, aequora, tellus
Adsis, obscenamque famem tot millibus arce.
Haec tantum: dehinc gramineo discumbere campo
Imperat effusos cœtus, dapibusque parari.
Inde in frusta secat læto Cerealia vultu
Liba minutatim, et populos partitur in omnes.
(Millia quinque hominum campis saturanda sedebant)
Ecce (incredibile auditu, mirabile visu)
Omnibus in manibus visae succrescere partes
Exiguae, dapibusque epulati largius omnes.
Et frugum pariter, laticumque expleta cupido est.
Quin et relliquias mensis superantia frusta
Vix cava congestas bis sex cepere canistra.
Accipe nunc aliud, quod paucis ante diebus
Vidimus: arbor erat foliis densissima in agro
Deserto, unde olim pendentia poma viator
Carpebat sitiens: heros qui hac forte tenebat
Pulverulentus iter, quaesivit in arbore fœtus
Incassum, infœcunda comas nam, et brachia tantum

Luxurians late circum tendebat opaca.
Non tulit, ac verbis sterilem execratus acerbis:
Continuo (manifesta audis) exaruit arbos,
Et folia aereas volitarunt lapsa per auras.
Nec minus est olli imperii maris æquora in alta
Uni omnes undæ assurgunt, fluctusque quiescunt
Unius edicto, vidi, vidi ipse furentes
Illius hybernos ad vocem ponere Coros,
Vimque omnem, motas quæ flabris asperat undas.
Nondum Luna suum ter cursum plena peregit,
Cum subito in lento deprensis marmore nobis
Nocte fere media, dum retia ducimus, orta est
Turbida tempestas, et pontus inhorruit ater
Fluctibus elatis; et concursantibus undis,
Inflictamque ratem jam jam salis hauserat æstus.
Nos trepidare metu leti discrimine parvo,
Cum procul ecce ducem, quem nuper liquimus alto
Litore spectantem fluctus scopulo illidentes,
Ferre iter aspicimus medias impune per undas
Suspensum, tumidoque pedes haud tingere ponto.
Horruimus visu subito, nec credere quibam
Me veram faciem, haud simulatum cernere corpus
Tam celeres egisse vias sine remige in undis;
Ni sese, verbis dum nos hortatur amicis,
Ultro ostendisset: Quonam fiducia vobis
Iam nunc pulsa mei cessit: timor omnis abesto:
Indubitare meis tandem dediscite dictis.
Sic ait, atque ratem, quæ jam superantibus undis
Cesserat, insiliens solo tumida æquora nutu
Placavit, posuitque minacia murmura pontus.
Sic terræ in tutum positis adnavimus undis
Incolumes, celerique volavimus æquora cursu.

Nec mora, vix siccum attigerat tellure potitus:
Ecce aliud dictu magis, ac mirabile visu.
Namque magistratus aderant in litore missi
Aera reposcentes, quæ pendere lege quotannis
Regibus antiqua, pro sese quisque jubemur.
Accipit hos placidus, quos dum sermone moratur,
Petrum ad se vocat, et fidam submissus ad aurem
Vade ait, et jacto quem primum traxeris hamo
Aequoribus, piscem cultro scrutabere acuto,
Intus erit, regi quod jussi pendimus ambo,
Jussa facit senior: trahit hamo ad litora prædam,
Argentumque viris dat piscis in ore repertum.
Horresco, quoties stimulis immitibus actus——
Quidam animo subit, idem illo quem tempore vidi,
Dum legerem expositos hoc ipso in litore pisces,
Obsessum furiis, atque ore immane furentem.
Hunc olim (ut perhibent) vetito genuere parentes
Concubitu juncti, atque inconcessis hymenæis.
Quippe torum ascendêre, Dei cum sacra vetarent,
Cum scenis gens indulget nostra omnis opacis.
Sed non gavisi scelere illi tempore longo.
Nam subito amplexus interque, et gaudia adulter
Sacrilegam tenues animam exalavit in auras
Infelix, scelerique eadem nox prima nefando,
Et pariter suprema fuit discrimine parvo.
Illam autem æthereis flammis divinitus ignis
Corripuit, cum jam maturi pondera partus
Urgerent, eademque duos leto hora dedisset,
Infans ni foret exectæ genitricis ab alvo
Exemptus, parvum patris eduxere sorores.
Ipse etiam mox immeritus scelerata parentum
Facta luit jucunda oculorum luce negata,

Obstructæque aures penitus mansere, nec illi
Aut ullas haurire datum est, aut reddere voces.
Quin etiam simul atque adolevit, protinus ægrum
Arripuit furor, infernae vis effara gentis.
Centum illum furiæ, centum illum (flebile) pestes
Victum exercebant, Erebi legio acta latebris,
Horrendasque hominis singultus ore cientes
Edebant voces, ac terrificos mugitus.
Illum omnes exclamantem, atque insueta frementem
Horrebant, trepidique fuga se in tecta ferebant,
Siquando nodis, ruptisque immane catenis
Incautis liber custodibus evasisset:
Iamque ille oblitus fratres, jamque ille sorores
Amplius haud gressum patris intra tecta ferebat.
Verum more feræ sylvis degebat, et antris,
Sicubi saxa cava, aut ævo consumpta sepulcra,
Ater, egens, corpusque abjecto nudus amictu.
Talem igitur nodo manibus post terga revinctis
CHRISTI ad conspectum, si fors miseresceret ipse,
Vi multa consanguinei, carique trahebant.
Ille autem obniti contra, dum rumpere nodos
Tendit, et horrendos clamores tollere ad astra.
Qualis ubi longis pugnator taurus ad aras
Funibus arripitur, sævo fremit ore per urbem,
Et spumas agit, et cornu ferit aera adunco.
Instant hinc famuli, atque illinc, et verbera crebri
Ingeminant, quassantque sudes per terga per armos,
Diffugiunt vulgus trepidum, in tutumque recepti
Porticibus gaudent longe spectare periclum.
Talis erat juvenis species immane furentis,
Quem tandem ante Deum fessi statuere rogantes
Ferret opem, saltem furiis tam tristibus illum

Solveret, excuteretque animo crudelia monstra.
Hic heros palmas in cœlum sustulit ambas,
Concipiensque preces genitorem in vota vocavit.
Ecce autem magnum, subitum, et mirabile mo
strum,
Auditi exululare Lupi, latrare Canes ceu,
Tam diras jactat voces lymphatus ab ore.
Non tam immane sonet sese frangentibus undis
Rupibus ex altis ingens decursus aquarum,
Rumpantur claustra alta lacus si forte Velini,
Totaque præcipitent valles stagna ardua in imas.
Omnis ea ut regio fiat mare, et oppida circum
Mersa natent, metuatque sacris Roma obruta templis.
Nunc cœli crepitus imitantur, cum superûm rex
Fulminat, et tonitru quatit ætheris aurea templa.
Nunc ferri sonitum, aut ruptarum mole catenarum
Ingenti horrificum stridorem, aut murmura ponti.
Circum omnis tellus, circum cœlum omne remugit.
Instat vi multa Deus, increpitatque morantes.
Iamque illi trepidare intus, pacemque precari.
Quid nunc vera Dei, atque indubitata propago.
Concesso in pœnas nos o de corpore trudis?
Egressis saltem pecora hæc invadere detur.
(Setigeri tum forte sues ea litora propter
Pascebant) nos ne horrifero sic merge barathro,
Neve jube terræ inferioris operta subire.
Annuit: extemplo videas procul ecce nigrantem
Mollibus haud stimulis furiarum errare subactu
In diversa gregem nunc huc nunc protinus illuc.
Nec mora, nec requies: intus vis effera sævit,
Donec præcipites sese alta in stagna dedere,
Et cunctis pariter vita est erepta sub unda.

At juvenis fessos subito collabitur artus
Exemptus tandem nodosis brachia vinclis.
Mordicus ora solo impressus cunctatur, adhucque
Singultans, pectusque lacessit anhelitus ingens,
Expiransque animam pulmonibus æger agebat.
Quem juxta genitore Deo satus astitit, oraque
Attingens dextra, atque oculos, auresque reclusit,
Iamque videt, loquiturque, et corda oblita residunt.
It vulgi clamor super aurea sidera ovantis,
Supremique patris Sobolemque, Deumque fatentur.
Sed quid non ipse evaleat? quin nos quoque missos
Aegris jussit opem ferre, auxilioque levarè
Præsenti: mortis multos de faucibus atris
Non opibus hominum, nulla revocavimus arte.
Verum implorato ter tantum voce magistri
Nomine surgebant stratis, ibantque refecti.
Omni autem ex numero sese vix obtulit unus,
Quem stimulis actum sævis, cœcoque furore
Incassum victi tentavimus, acrior illum
Usque adeo magis, atque magis vis intus agebat.
Qui cum ferret opem Divus mox optimus ipse
Iratus, quod parva sui fiducia nobis,
Corporibus tales facile, inquit, pellere pestes.
Parcendum dapibus tamen, e cœloque petendum.
Nec solis vero hæc vobis concessa facultas:
Sed nomen quicunque meum vulgaverit, omnia
Fas audere, mei modo ne fiducia desit.
Ille etiam jussos immani corpore montes
Transferet, et verso sistet vaga flumina cursu.
Ite animis igitur certi confidite, neve
Instabili titubate fide, jacite aurea veri
Semina ubique orbem vestra perfundite luce

Obductum tenebris, atque alta nocte sepultum.
Vos hominum lux, vos squalentis lumina mundi.
Sic fatus nobis alios subjunxit, ut essent
Consortes tantorum operum, sociique laborum,
Et septem elegit decies, tamen ipse dolebat
Exiguum numerum, neque tot satis esse ferebat
Tanto operi, ac veluti qui centum vertit aratris
Tellurem, et campos rastris exercet avitos,
Cum matura seges jam flavis canet aristis,
Si desint, qui messem operis (quæ plurima) condant,
Fluctuet, atque viros aliis conducat ab oris.
Quid memorem, ut mentes hominum, curasque latentes,
Quod fieri certo nequeat sine numine, cernat?
Quippe animis dubios, taciti dum vana timemus,
Castigans dictis nos sæpe erexit acerbis
Mirantes, quoties ipsis etiam hostibus olim
Prædixit, quos mente dolos, quæ furta pararent
Incassum, dum cæci odiis agitantur iniquis?
Fœmina nec latuit bis senos passa per annos
Sanguinis immundi manans de corpore flumen.
Illa quidem ardentis morbi confecta dolore
Pone sequabatur, siqua illum tangere posset,
Hanc unam rata nempe viam restare salutis.
Ergo dum pubes fluit undique, et agmina inundant,
Illa subit, leviterque extremum apprendit amictum.
Ad tactum veter effugit de corpore morbus.
Iamque abitum latuisse putans clam mente parabat.
Præsensit Deus, et pavidam, seseque tegentem
Affatus placide monitis implevit amicis.
Vidi oculos ante ipse meos mortalia nuper

Aut membra exutum, aut perfusum luce superne
Non infra solis speciem dare corpore lumen.
His, multisque aliis, ego quæ creberrima vidi,
Per terras patuit signis Deus : haud tamen unquam
Sese hominem oblitus moribundo corpore cretum
Multa tulit quoque, mortales quæ ferre necesse est.
Atque id sponte quidem, nobis imitanda relinquens.
Sæpe hilares mensas ideo, et convivia adivit,
Nec cœtus bonus est hominum aspernatus in urbe.
Sæpe etiam insidias inimicae gentis, et iras
Suffugiens ut homo male tuti limina templi
Exiit, objecitque cavam pro corpore nubem,
Nec se in conspectum latebris dedit abditus atris,
Dum fremerent hostes nequicquam, et saxa parerent.
Atque equidem memini (vix actus volvitur annus)
Nuper Ioannis comperta cæde recenti,
Quem rex uxorem præreptam reddere fratri
Admonitus tenebris ferro obtruncarat in atris,
Urbibus his abiit cautus, populisque relictis
Digressus : sylvæ elapsum accepere profundæ.
Nec rex ipse Erebi generis fœdissimus hostis
Humani, nostras qui recto avertere mentes
Nititur, abstinuit dominove, Deove pepercit.
Forte etenim comitum strepitus, turbamque sequentum
Dum fugeret quondam, se clam subduxerat heros
Cœtibus, et solus lucis degebat in altis.
Jamque quater denos frugum sine munere soles
Condiderat, totidemque famem per inhospita noctes
Pertulerat, cum jam tempus ratus ecce nocendi
Affuit extemplo multis cum millibus hostis
Noctipotens, quos tartareis ducebat ab antris

Flammea semiferi capitis gestamina quassans.
Jamque sui frustra spe præmia percipit astus,
Ergo illi meditans nequicquam illudere dictis
Talibus aggreditur: Superi tu certa parentis
Progenies, verusque Deus, tibique omnia parent,
Quid durare fame confecto corpore pergis?
Nec subito in totidem convertere adorea liba,
Hæc circum quæ saxa vides ingentia, tentas?
Non Divum latuere doli, atque hæc reddidit ore.
Sunt mihi mortali tostæ pro munere frugis
Sermones patris auditi, divinaque verba,
Quæ quoties animo repeto memor, effugit omnis
Pulsa fames, subito mensæque oblita cupido.
Dixerat: his tamen auditis haud destitit hostis
Congressu victus primo, pugnamque retentat,
Atque aliis super, atque aliis assultibus instat.
Terque novos semper cœpti irritus integrat astus,
Nequicquam nunc regnorum, nunc laudis inani
Immotum tentans animum prævertere amore.
Ut cum sollicitum tollunt mare fluctibus Euri,
Crebra ferit, sævitque minaci verbere in alta
Litora, sed saxis allisa revertitur unda.
Nec Deus, hæc subito quamvis præsentiat, arcet
Conantem, patiturque dolos sibi nectere vanos.
Nunc se marmorei supra fastigia templi,
Nunc rupem supra, scabrumpue crepidine saxum
Subvectari ultro sinit, et spem accendit inanem.
Cum vero vicisse ratus jam gaudia dira
Conciperet frustra ille inhians, se protinus heros
Ipse Deum claro confessus numine coram
Irrita furta, dolosque exibat semper apertos.
Qualis, ubi excussis per plana evasit habenis,

Liber equus ludit famulos hinc inde sequentes,
Sæpe hic dissimulans, atque illic improbus haeret,
Perque viam oblatas interdum pascitur herbas.
Ast ubi jam videt instantes, elabitur, alteque
Emicat, et spatia transmittit maxima campi.
Quam speciem expertus nequicquam ubi denique sensit
Hostis atrox, abiit victusque, Deumque reliquit,
Cui volucres centum pluma pernice ministri
Astabant missu genitoris, opemque ferebant.
Si vero causas odiorum, ac semina quaeris
Tantorum, cur gens omnis opponitur uni,
Haec norint ipsi, certe non talia gessit,
Quae capto affingunt odiis crudelibus acti.
Non homines inter magis est affabilis alter,
Non pietate prior, venia complectitur omnes.
Hostis, civis ei nullo discrimine habentur.
Multi impune ideo digna, atque indigna ferenti
Objecere, omnes nutu cum perdere posset.
Sera olim cum Sidonia sub nocte per oram
Ferret iter fessus, nos parva exclusit ab urbe
Gens fera, nec tecto est dignata heroa precantem.
Nos igitur tristes supremum orare parentem
Aspiceret cœlo, nec gnatum ferret inultum,
Sed populum immitem cœlesti protinus igni
Corriperet, subitis et inhospita mœnia flammis.
Non tulit, ac verbis nos indignatus amaris
Increpuit, potiusque urbem miseratus iniquam est.
Saepe etiam auctores scelerum haud ignarus adibat,
Infamesque domos, scelerataque tecta subibat,
Quo moniti exuerent fastus, moresque sinistros,
Et secum inciperent paulatim assuescere recto.

Sic Matthaeus, agri dives sic noster et ipse est
Zacchaeus, centumque alii ad meliora vocati.
Nec tamen id faceret dum creber, defuit olim
Qui falli ratus incautum, pro crimine magno
Objiceret quod non fugeret contagia dira.
Ipse sed, ut medicam veluti languentibus ægris
Ferret opem, totam quærebat sponte per urbem,
Sicubi mortales mentem caligine pressi,
Quos nocte eriperet bonus, ad lucemque vocaret
In tenebris cæco miseratus pectore volvi.
Id superis, superûm id magno cordi esse parenti,
Seque ideo claro missum memorabat Olympo.
Insuper et cœlum compleret quanta docebat
Lætitia, ætherei quanto gens incola regni
Acciperet plausu, si quis mortalibus oris
Inventor scelerum, atque pii contemptor, et æqui
Justitiam colere inciperet, rectumque tueri.
Sicut ovem incautus pastor qui e millibus unam
Amisit seræ oblitam decedere nocti
Cum gregibus, ubi per rupes, perque aspera tristis
Quæsivit dumeta diu loca cuncta volutis
Convisens oculis, demum si forte reposta
Pascentem valle invenit; subito arripit illam,
Sublatamque humero stabulis lætissimus infert.
Intranti dulces occurrunt oscula nati
Præripere, et reducem plausu domus excipit omnis.
Idcirco neque colloquiis muliebribus heros
Abstinuit, nuperque legens Samaritidos oræ
Rura sub antiquis Sicharææ mœnibus urbis,
Viderat ad fontem venientem ut forte puellam,
Imploravit aquam supplex, putealiaque hausit
Munera, qui pelago, qui fluminibusque sonoris

Imperat, et vastum largis rigat imbribus orbem:
Cujus ad imperium populis sitientibus olim
Delicuit rupes, atque undis plurima fluxit.
Secreti nos interea mirarier omnes,
Ipse sed admonitam, atque ultro commissa fatentem
In lucem e tenebris, altaque e nocte vocabat.
Sæpe illi pueros, ævo et florente puellas
Flore comam pressos, et molli fronde revinctos
Submisere piæ, metuunt dum cuncta parentes,
Quo teneris animis pulchræ virtutis amorem
Insereret, stimulisque rudes impleret honestis.
Impubem turbam affatus placido ore monebat,
Lustrabatque manu, ne carmina dira nocerent,
Neve ulla infernis premeret vis edita ab oris.
Quin etiam elatos animo super omnia acerbis
Urgebat dictis, rebusque exempla reliquit.
Mecum olim socii, absentem dum quærimus illum,
Tendebant, fessique via concedimus omnes
Speluncæ ante fores, densis quam plurima opacat
Frondibus, et flexu ramorum protegit ulmus.
Multum hic inter nos quærentes vana moramur,
Quis nostrum foret e numero præstantior omni,
Dilectusve ipsi magis, acceptusve magistro.
(Mira loquar) nos ut primum ipse in limine vidit:
Hæsit acerba tuens, iterumque, iterumque rogavit,
Quis sermo foret, aut quænam certamina nobis.
Nos contra tacito nihil hiscere, dum piget omnes
Verborum memores, fuerant quæ plurima vana,
Tum subito ostendens puerum, cui mollibus annis
Laudis adhuc erat, et tumidi mens nescia flatus,

Nulli fas, inquit, superûm aspirare beatis
Conciliis, si non fastus dediscat inanes,
Et penitus famæ exuerit contemptor amorem,
Ceu puer hic nullam suspirat pectore laudem.
Non aliter cœlum pateat, prius æquore salso
Esse queant nubes, aut pisces vivere in arvis,
Arboris aut stirpes frondescere in ætheris oris.
Horret adhuc animus, mihi quum, fratrique poposcit
Illum præcipuos frustra pia mater honores,
Scilicet ætherea superi genitoris ut aula
Cœlicolûm in medio celsa quum sede sederet
Subnixus, proprior nostrum resideret uterque
Dextram alter juxta amplexus, lævæ alter inhærens.
Extemplo gravis ille, obtutuque asper acerbo
Non matrem (quid enim mater pietate merebat?)
Sed nos, qui vano ignaram submisimus astu,
Corripuit meritos verbis haud mollibus urgens.
Usque Deum premere elatos, longeque superbos
Averti, quos famæ agitat, laudumque cupido.
Ipse ideo haud impar genitori cum sit, et illa
Quæ pater, æque eadem possit, tamen ora canentum
Sæpe sibi laudes genitorem vertit in ipsum,
Nil se audere hominem supra confessus, ab alto
Ni pater omnipotens vires aspiret Olympo.
Idcirco gravibus morbis quemcunque levasset,
Plerumque edixit, ne factum proderet usquam.
Quove suas tegeret vires, cum tabida posset
Ulcera corporibus solo depellere nutu,
Aegros sæpe tamen medicas legebat ad undas,
Ut vitium exuerent omne auxiliaris aquæ vi.
Quid referam, quot eum populi, quot mœnibus urbes
Optavere sibi, et voluere imponere regem

Mittentes trabeam, sceptrumque sacramque tiaram?
Ipsi etiam comites hortatu instare frequentes,
Armatus Syriae regnandam invaderet oram,
Mox fore continuo, ut sua sub juga mitteret armis,
Quodcunque Oceanus terrarum anfractibus ambit,
Immensumque novis fraenaret legibus orbem.
Cum vero hortantes urgerent, protinus ipse
Occuluit sese, montesque aufugit in altos.
Immanes tamen invidia, et crudelibus isti
Insurgunt odiis, pœnasque uno ore reposcunt,
Uniusque petunt caput omnes; scis quibus illum
Huc furiis traxere, quibus clamoribus omnem
Implerunt trepidi captam velut hostibus urbem.
Ipse patris mandata obiens tulit omnia certus
Digna, indigna pati, nam se quaerentibus ultro
Obtulit, et noctis cum munere posset opacae
Defendi, bis se manifestum prodidit ipse.
Vidi illos tamen ad capti procumbere vocem
Attonitos, terramque gravi consternere casu.
Nec vero sacris, aut templo demit honorem,
Nec gentis leges, veterumve edicta refigit,
Quamvis visceribus monet, et lustralibus extis
Parcendum posthac, nec jam ultra caede litandum.
Verum alios longe ritus, moresque sacrorum
Indicat obscura verborum ambage latere,
Legiferique aperit voces animumque magistri,
Quodque magis mirere, sciunt, et scire fatentur
Aereas vatem venturum lucis ad auras,
Unus qui nobis cœli invia claustra recludat,
E tenebrisque pios vehat alta ad sidera manes,
Id patribus promissum, omnes id volvere vates,
Hunc animis certi expectant, miseri quibus atris

Non datur in tenebris praesentem agnoscere lucem,
Et mediis largi sitiunt in fluminis undis.
Nam quem non moveant, nisi prorsum aversa voluntas,
Tanta viri virtus, tot facta ingentia, talis
Oris honos? ipse ut vidique hausique loquentem,
Et dulcem toto jactantem corpore amorem,
Fortunas, patriam, genitricem, cuncta reliqui:
Id socii fecere: neque hunc me deinde secutum
Pœnituit, verum quantum ingens saepe favilla
Surgit ab exigua, semperque fit acrior ignis,
Hujus amor tantum visus mihi crescere in horas,
Et mage cor dulci semper flammescere cura.
Quique adiere semel, validis compagibus haerent.
Nec nos aut donis, aut verbis fallere crede
Pollicitis blandis illectos: omnia nobis
Aspera promittit, cunctos diversa manere
Scilicet exilia extorres passimque vagantes
Promissis nec vana fides: adeo usque malorum
Pullulat ex alia, atque alia densissima sylva.
Unius ferro tantum caput excipit: unum
(Quisquis is est) placida clausurum lumina morte:
Ast alios caedes omnes instare cruentas.
Nostra jubet nos interea contemnere, opesque
Partiri, atque inopi miserorum impendere turbae,
Quos circumveniunt morbique, algorque, famesque,
Pauperiemque pati rebusque assuescere egenis.
Multi nos ideo viderunt saepe per agros
Aut silice in nuda projectos ducere somnos,
Aut gravidas fessos rerum decerpere aristas,
Indomitisque famem solari frugibus, undamque
Alta haurire cavis pronos ad flumina palmis,

Aut si quos usquam tellus dabat arida fontes.
Non mihi perpetuam si centum pectore aheno
Sufficiant vocem linguæ, percurrere possem,
Quantas,quoque modo aerumnas,quantosque labores,
Hoc ducente, animis durantes hausimus aequis.
Nam licet interdum penuria adaxit edendi
Exhaustos, rerumque inopes: quas flagitat usus,
Regum opibus tamen usque animos aequavimus altos,
Et mens in parvis aderat ditissima cuique.
Nec minus ingentem huc comitum adventare novorum
Cernere semper erat numerum, matresque, virosque
Omnibus idem animus quibus,et mens certa sequendi.
Haud secus ac bellum si cui rex maximus urbi
Indixit, jamque arma ciet, jamque agmina cogit,
Cladem orae, exitiumque ferens, populisque ruinas,
Non tantum jurata manus, lectaeque cohortes
Incedunt, sed praeterea quos dirus habendi
Duxit amor varia cupidos ditescere praeda,
Agglomerant multi, atque injussi castra sequuntur.
Non sat erant lataeque viae, campique patentes
Tot populis, iret quacunque, sequentibus ultro.
Saepe heros sese ingenti subducere turbae,
Et montes petere, et desertos quaerere saltus.
Atque equidem memini, cum propter stagna profectus
Ferret iter, passimque manus praetexeret ingens
Litora, et urgeret supra densissima morem,
Proripuit sese, ac cymbam, quae forte parata,
Insiliit, subitoque jubens praecidere funem
Teli intra jactum liquidum processit in aequor.

Constitit hinc, terramque aspectans, plenaque circum
Litora, divinus affari vocibus orsus,
Justitiaeque aperire viam, et vestigia recti
Hîc illic stabant arrectis auribus omnes
Interclusi undis, inhiabantque agmine longo
Attoniti, miraque animos dulcedine capti.
Ipse loquebatur, circum sedata silebant
Aequora, ubique modo spirantibus incita flabris,
Frondiferaeque domus avium sine murmure circum
Stabant immotae procurvo in litore sylvae.
Sed non interea longaevae parcere matres
Vocibus: illum omnes mirari insueta loquentem,
Felicemque uteri matrem felicia matris
Ubera clamabant, quae talem enixa tulisset,
Et teneris immulsisset plena ubera labris.
Namque docebat humi fœde, in tenebrisque volutas
Ad cœlum mortale genus sustollere mentes,
Et lucem aspicere, et vanis desuescere curis.
Tum pacem hortari: Placidam super omnia mites
Pacem optate viri, tumidosque remittite flatus,
Demissique animis nil vanae laudis egentes;
Mortales contemnite opes, contemnite honores,
At duris vitam assueti, parvoque beati
Pauperiem tolerate: brevis quaecunque voluptas
Ista adeo, atque diu nihil est mortalibus aegris.
Vobis haud propriae hîc sedes, concessaque longum
Regna, manet meliora, graves ubi solverit artûs
Mors anima, vos stelligera pater optimus aula
Protinus excipiet laetos melioribus oris,
Pax ubi tranquilla, et cunctarum opulentia rerum,
Et secura quies, nunquam peritura voluptas.

Et dubitet tanta quisquam mercede laborem
Ferre brevem; terrisque sequi me sponte relicti?
Ad veras emergere opes, emergere honores
Tendite, quos nulli casus, nulla auferat aetas.
Este pii, inter vos mentem exercete benignam,
Inque vicem placati animis miserescite vestri.
Tum longe prohibete iras, odiisque ferendo
Parcite, rumoresque vagos contemnite vulgi.
Nulli fas ideo accepto pro vulnere vulnus
Reddere: praestiterit vero pulsantibus ultro
Sese offerre, genisque ictum expectare secundum.
Vana alii certent armis pro laude, nocensque
Ferrum acuant, pulchramque petant per vulnera mortem.
At te mortales nullo discrimine amare
Disce omnes, pacemque inglorius hostibus opta,
Nec tibi ventosae sint tanti murmura famae.
Omnibus in primis sit mens interrita leti,
Nullaque vos animis duros vis avocet aequo.
Terrenos artus homines, moribundaque membra
Interdum extinxisse queant, et perdere ferro.
Tuta anima ipsa manet durae haud obnoxia morti.
Et vos omnipotens cœlo pater aspicit alto,
Avertitque malis, cujus sine numine vestrum
Haud hominum quisquam valeat divellere crinem.
Submissos vos hunc unum fas usque vereri,
Huic o rite preces, huic digna piacula ferte:
Cui mare, cui tellus, campisque patentibus aer
Obsequitur, nitidique tremit plaga lucida cœli.
Huic procumbite humi, prostrati huic pandite vota.
Vos siquidem aeternis etiam post funera pœnis
Ipse potest sontes sub tetro urgere barathro.

Nec timor admissos cuiquam sit adire leones,
Sæclaque pictarum saevissima pantherarum.
Ite mei objectu protecti nominis: ite
Adversum intrepidi: mansuescent protinus ursi,
Vestraque parcentes allambent vulnera lingua.
Quin humiles victus animis secludite curas.
Coservate genus pecudum, genus altivolantum,
Nullae illis artes, nulla illis cura futuri.
Non tamen aut tegimen, victus aut copia desit.
Omnia dives alit rerum sator, omnia curat.
Ille etiam injusso tellurem gramine vestit
Floribus appingens sata versicoloribus arva,
Arboribusque comas, atque umbras montibus addit.
Fraudes, insidiaeque absint, ac fœda libido,
Neve modum supra mensis gaudete paratis,
Desidiasque animis atque ocia pellite vestris.
Nec vetitos thalamos, inconcessumque cubile
Affectate, sitisque alieni desinat auri.
Quisque suis opibus contenti vivite, et ultro
Spes interdictas, et inania ponite vota.
Neve autem scelerum facies nunc prosequar omnes,
Quin dicam, quibus est cordi fraus, atque libido
Dira juvat, ficto simulant tamen ore latentes
Virtutem, subeuntque dolis, et crimina obumbrant?
Ne jubeo, ne talem animis assuescite pestem.
Nil adeo latet, ipsa dies quin detegat ultro.
Praeterea cohibete oculos: ne quaerite vestris
Vulnera sponte animis: fandi hinc compescite amorem,
Saepe olim incautos non lingua coercita mersit.
Discite jamque ideo posthac haud falsa profari,
Jamqne novos purgati animis inducite mores.

Siqua tamen veteris culpae vestigia restant,
Diluite, et sacris contagia vincite lymphis.
Ipse ego fons veluti liquidam purissimus undam
Sufficiam: properate ad aquas: haurite liquentem
Matres, atque viri sitientes protinus amnem.
Ferte pedem huc omnes: nec opus potantibus auro,
Argentove: mei fontis patet omnibus unda.
Sic leti vitate vias, ita sidera aditur,
Sidereasque domos mutari nescia regna.
Haec mihi praedixit genitor, quae voce monerem
Veridica: sunt fonte mihi verba omnia ab illo.
Talia dicta dabat, cœli super omnia regem
Placandum non visceribus, non sanguine caeso,
Sed votis, precibusque jubens exposcere pacem.
Et modus orandi quisnam foret ipse canebat.
Omnipotens genitor, sedes cui lucidus aether,
Sic nomen, laudesque tuae celebrentur ubique,
Et promissa orbi incipiant procedere lustra,
Cum tua non minus in terris gens jussa facessat
Mortalis, quam cœlicolae tibi in aethere parent.
Nos divina hodie cœlo dape reffice ab alto.
Parce dehinc bonus, ut nostris ignoscimus ipsi
Hostibus, ac nullis adversis objice inermes
Tentando, prohibe a nobis sed cuncta pericla.
Addidit et, ventura canens, fore cum vagus olim
Sol claram speciem concreto lumine tectus
Exuat, et subito stellanti nocte perempta
Sufficiat nullam luna orbi argentea lucem
Sanguineis faciem maculis perfusa nigrantem,
Praecipitentque polo passim turbata labanti
Sidera, quae lapsu certo, spatiove feruntur.
Visque ea, quae cœli irrequietos conciet orbes,

Desinat in certo rapiantur ut omnia motu,
Atque prope avulso absiliat de cardine mundus,
Dum terras veluti rapidum per inania fulmen
Ipse iterum petat, et multis cum millibus idem
Adveniens hominum vitas, et crimina quaerat.
Ut res promisso simul ac succenderit igni
Flammarum totum tempestas sparsa per orbem,
Continuo tellure nova, cœloque recenti
Defunctas animas vita in sua corpora rursus
Evocet ad blandum lumen, populosque sepulcris
Eliciat, secumque pios educat ad astra,
Quos pater a prima praevidit origine rerum
Mente suos fore, et aethereo transcripsit Olympo.
Ibunt aligeri juvenes, cœlumque profundum
Horrifico sonitu implebunt, atque aere recurvo
Quattuor a ventis excibunt undique gentes.
Judicis ad solium properabitur aethere toto:
Ipse alte effultus, montisqne in vertice snmmo
Arbiter effulgens circumferet ora tremenda,
Secernetque pios, dextraque in parte locabit:
Laeva autem coget sontes, quae plurima turba.
Qualis post hiemem exactam, cum gramine molli
Pascua laeta vocant stabulis armenta reclusis,
Ipse greges pastor nitidos missurus in agros
Sortitur: placidas primo legit ille bidentes
Dinumerans, olidasque jubet procul esse capellas.
Cernere erit liquidas longe fulgere per auras
Corpora clara hominum, quibus atrae obnoxia morti
Abluet omnipotens pater: aeternumque manebunt
Amplius haud rerum subjecti casibus ullis.
Nemo illam ante diem speret cum corpore sedes
Aetheris, exceptis paucis quos ipse sepulcro

Exurgens secum superis Deus invehet oris.
Solae animae interea tali statione fruentur.
Contra autem sontes tenebris, ac nocte prementur
Aeterna: et meritas pendent per sæcula pœnas,
Omnia quae sera nuper mihi nocte canebat,
Cum caput ipsius in gremio mœrore gravatum
Una eadem accumbens sponda, admotusque loquenti
Saepe reclinarem, mœsti solamen amoris.
Quid repetam, quae saepe vagi Iordanis ad undas
Ediderit? quae Judaeae sub montibus altis,
Nunc caecis vera involvens ambagibus ultro,
Nunc manifesta palam claro sermone loquutus,
Dum populi circumsistunt, stipantque frequentes?
Nunc se principium rerum, finemque canebat,
Nunc veri fontem, atque hominum lucemque, viamque.
Nos fortunatam prognatam hoc tempore prolem:
Nos felix tellus, nos sæcula laeta tulere.
Nobis divinam vocem divina loquentis
Verba haurire Dei propius saepe obtigit unis.
Scilicet hinc lustris veniet labentibus aetas,
Cum seri optabunt eadem vidisse nepotes.
Talia Joannes cunctis mirantibus ore
Perstabat memorans: cum protinus esse tumultu
Ingenti Solymûm irrumpit manus impia, et urbis
Rectorem appellant, pœnasque uno ore reposcunt.
Diffugiunt ambo, et magnam stat adire parentem,
Ignaramque diu tantarum fallere rerum.

MARCI HIERONYMI

VIDAE CREMONENSIS

CHRISTIADOS

LIBER QUINTUS.

Insonti vero Romanus parcere capto
Toto corde petens, huc mentem dividit, atque huc.
Fama viri, virtusque animo, egregiique recursat
Oris honos, nec jam obscurum genus esse deorum.
Omnia respondent auditis, denique ad ipsos
Conversus Solymos fremitu tectum omne replentes,
Ite ait, et posito mox huc certamine adeste.
Sit qui pro cunctis numero delectus ab omni
Fando aliquis doceat, quo tandem is crimine morte
Mulctandus, quod tantum obstet scelus ordine pandat
Insonti, simul haec simul illi abiere frementes
CHRISTO animis certi nunquam desistere vivo.
Parte alia, regem qui fœde prodidit hosti,
Mutatus scelus agnoscit perjurus Judas;

Ab miser, infectum quam vellet posse reverti?
Nulla quies animo: saevire in pectore dirae
Ultrices, caecasque ob noxam sumere pœnas.
Nec capit insanos curarum pectore fluctus,
Hinc secum aera manu sceleris causam attulit amens,
Quae Solymi magnó dederant in munere pacta,
Atque sacerdotum sacrata ad limina venit
Vociferans: Vestrum hoc argentum, haec munera vestra,
Accipite: en scelerum pretium exitiale repono.
Heu heu quid demens volui mihi? quo scelus ingens
Inductus pretio admisi? vera Dei ille
Progenies, verusque Deus, nunc denique cerno,
Discussaeque abeunt tenebrae, et mihi reddita mens est.
Sic fatus, simul argentum conjecit in ipsos.
Olli autem flentem risere, ac sera videntem.
Infelix abit hinc amens, caecusque furore
Multa putat, curae ingeminant, saevitque sub imo
Corde dolor, cœlique piget convexa tueri.
Tum secum huc illuc flammantia lumina torquens,
Hem quid agam infelix? quaenam quae sæcula porro
Sera adeo tantum scelus unquam oblita silebunt?
Accedamne iterum supplex, crimenque fatebor,
Atque ausim veniam sceleri sperare nefando?
Quo vero aspiciam vultu, quove alloquar ore,
Quem semel indignum decepimus, inque merentem?
Hinc igitur longe fugiam, quantum ire licebit,
Ignotusque aliis agitabo in finibus aevum?
Hinc me praecipites me me hinc auferte procellae,
Quo fugit usque dies a nobis luce peracta.
At quis erit tutus tandem locus? omnia praesens

Aspicit, ac terras Deus undique fulmine terret:
Et me conscia mens, atque addita cura sequetur,
Sive iter arripiam pedibus, seu puppe per undas.
Quos? quibus? at moror, et ludunt insomnia mentem.
Vos precor o mihi vos magnae nunc hiscite terrae.
Quid dubito? nunc te tangunt scelera impia Juda
Infelix: tunc debueras, tunc ista decebant,
Cum revocare pedem, cum fas occurrere pesti.
Nunc morere, atque nefas tu tantum ulciscere destra
Sponte tua, lucemque volens, hominesque relinque.
Talia jactabat certus jam abrumpere vitam
Invisam, et saevum leto finire dolorem,
Curarum hanc unam metam ratus, atque laborum.
Fluctuat, atque sibi semper tellure videtur
Absumi, aut rapido de cœlo afflarier igni.
Usque adeo ante oculos capti observatur imago.
Pallor in ore; acies circumlita sanguine, et artus
Algentes tremit, instantis vestigia leti,
Et nox multa cava faciem circumvolat umbra.
Omnia nigrescunt tenebris caliginis atrae,
Demens, qui potius veniam sperare fatendo
Non ausus, neque enim precibus non flectitur ullis
Rex superûm, et justae bonus obliviscitur irae.
Ergo ille inceptis perstans, et sedibus haerens
Iisdem abiit, sylvaeque tremens successit opacae,
Regia quae propter frondebat plurima tecta.
Atque ibi dum trepidat, qua tandem morte quiescat
Incertus, latebrasne animae scrutetur ocuto
Fortiter, et pectus procumbens induat ense,
An se praecipiti jaciat de culmine saltu.,
Ipsae quae attonitum, mortisque cupidine captum
Ducebant semper furiae, infensaeque praeibant,

Informem prona nectentes arbore nodum
Ostendere viam: collo namque inde pependit,
Ut meritus, laqueoque infami extrema sequutuus
Spiramenta animae eliso gutture rupit,
Et totos subito pendens extabuit artus,
Nondum picta novo cœli plaga mane rubebat,
Jamque sacerdotes concursu cuncta replentes
Vestibulum juxta astabant, longisque fremebant
Porticibus; nempe antiquo de more licebat
Nulli luce sacra pollutum insistere limen.
Tandem Romulides juvenum stipante caterva
Fascibus egreditur patriis, ostroque superbus,
Et solio ante fores sedit sublimis eburno.
Consedere patres pariter juxta ordine et ipsi,
Atque diu siluere: orsus dux denique fatur.
Dicite quo tandem demitti crimine morti
Poscitis egregium juvenem: quaesivimus ipsi
Et genus, et vitam: nil dignum morte repertum:
Sed potius factis fama illum ingentibus effert.
Ut propius vinctum vidi, audivique loquentem,
Ut stipui? ut visus mihi nil mortale sonare,
Cuncta Deo similis vultum, vocemque, oculosque?
Aut certe Deus ille; Dei aut certissima proles.
Cedite: ne regem vestrum ignorate volentes.
His dictis cunctis penitus dolor ossibus arsit
Ingens: infremuere omnes, gemitumgue dedêre,
Tum senior surgit fandi doctissimus Annas
In medio, et dictis exorsus talibus infit:
Si tibi non aliis per se manifesta pateret
Res signis Romane, vel hinc dignoscere promptum
Cuique foret, teque in primis dux multa moveri
Convenit, huc cum tot collectos undique cives

Convenisse vides unius crimina contra.
Hic auctor fandi multos sermone fefellit,
Et facie (ne cede dolis) mentitur honesta
Virtutem: scelerum tegit alto in pectore amorem.
Nonne vides, haec relligio quo se nova vertat,
Orgia quo, cœtusque, et nocturni comitatus?
Seditione potens Judaeas suscitat urbes
Ausus se passim terrarum dicere regem,
Progeniemque patris summi, cui sidera parent:
Atque ideo veluti Deus ultro crimina fassis
Dat veniam, pœnaeque metum post funera solvit,
Quod scelus haud aliter poterit quam morte piare,
Sic veteres sanxere: sed et vetera ipse retractans
Jura, novos figit simulato numine leges,
Instituitque novos ritus, nova sacra per urbes,
Quae servent seri ventura in sæcla nepotes.
Quin ipsas haud obscura, pro, voce minatur
Dejecturum aras, seque igni templa daturum,
Templa olim impensis tantorum structa laborum.
Et jam jam volet ipsum etiam restinguere Solem.
Sideraque obsesso verbis deducere cœlo.
Haud scelus ille tamen fallaci pectore quivit
Dissimulare diu: neque enim scelerata subire
Tecta horret, nec se vetitis conventibus aufert
Admonitus, sociique epulis capiuntur opimis.
Quin etiam, interdum siqua tota impius urbe
Inventus fama ante alios ob crimina notus,
Continuo paribus gaudens adit impiger illum,
Nec requies, donec sibi conciliarit amicum.
Tantus amor scelerum, tantum illi fallere cordi.
Tum, festis cum fas nihil exercere diebus,
Ipse tamen pellit morbos, aegrisque medetur.

Quid memorem, ut socii vetitis impune per aedes
Vescantur dapibus, Cereremque, et pocula tractent
Haud prius ablutis manibus sine more, sine ullis
Legibus immundi, contactuque omnia fœdent?
Scilicet omnipotens placitos tot sæcula ritus
Retractet pater, et mentem sententia vertat.
Quae nova tempestas? eane incostantia cœlo?
Dede neci, ne thuricremas, quibus imminet, aras
Destruat, et posthac non ausit talia quisquam.
Dede neci: pœnas sceleri impius hauriat aequas:
A sacris prohibe infandos altaribus ignes.
Dixerat, atque omnes eadem simul ore fremebant.
Romulus at dictis nequicquam flectitur ullis:
Nec nova primum audit nunc crimina: cuncta nefando
Scit fabricata odio, dum CHRISTI gloria, et ingens
Sacrilegos stimulis virtus exercet amaris.
Atque ait: Haec coram fama est vos saepius illi
Objecisse, quibus semper sermone paratus
Restitit, et vera victor ratione refellit.
Nec se progeniem superi negat ipse parentis,
Quem vos promissum cœlo divinitus olim
Venturum tandem auxilio mortalibus aegris
Non latet, ut veteres genitoris molliat iras.
Concilians generi vestro, culpamque parentum
Ipse sua virtute luat: sic ferre priorum
Accepi monimenta, patres id prodere vestros,
Et rebus probat ipse: adeo circum oppida lustrans
Arrexit totam monstris ingentibus oram,
Quae non ullae artes hominum, non ulla potest vis.
Quin etiam in lucem quosdam revocavit ab umbris,
Queis penitus jam mors totos immissa per artus.

Solverat haerentes animae de corpore nexus.
Quare agite o odiis, miseri, desuescite iniquis.
Ne frustra pugnata, Deum sed discite vestrum.
Dixerat: at magis, atque magis violentia gliscit
Omnibns, ingenti clamore insistere, et una
Infreni saevire, humerisque abscindere amictum.
Nec secus increvere animis ardentibus irae,
Quem cum Atesimve, Padumve undis laeta arva
parentem
Diluere, agricolae subiti compescere tendunt
Aggeris objectu, praeceps magis aestuat amnis
Insultans, victorque altas ruit agmine moles.
Forte autem rex, et soboles hoc tempore regum
Herodes studio sacrorum advenerat urbem.
Munere Romulidum pars huic amissa paterni
Reddita erat regni, Galilaeaeque oppida habebat.
Quem postquam accepit rector Romanus adesse,
Solveret ingrato quo sese munere tandem,
Transmisit Galilaeum illi vinctum Galilaeo,
Atque ipsum jussit, vitamque, et crimina siqua,
Quaerere, quo meritisque viro decernere pœnas,
Tum vero audito CHRISTI rex nomine laetus,
Duci intro jubet, ingenti correptus amore
Compellare virum, ac propius vera ora tueri.
Quem dehinc aggreditur vario sermone: sed ille
Nil contra, atque oculos nusquam avertebat Olympo
Ergo illum nil supra hominem miratus, et ultro
Irridens, iterum jubet ad praetoria duci,
Et rursum haud laeto Romano redditur insons.
Hic me deficiunt animi, mens labitur agra.
Horresco meminisse, Dei quae vera propago
Pertulerit mala factus homo Deus, auctor Olympi,

Quem mare, quem tellus, vacuique patentia tractus
Atria, nec capit immensi plaga lucida cœli,
Aura tuo omnipotens vires mihi reffice lapsu,
Aura polo demissa, tuo hîc me numine firma.
Haec animi victus quoties evolvere tento,
Omnia me circum nigrescunt, pallida cerno
Astra, caputque atra roseum ferrugine Solem
Occulere, et mœstum in lachrymas se solvere cœlum.
Tontane te pietas miserantem incommoda nostra,
Tantus adegit amor cœli o lux clara sereni,
Vera Dei ut soboles, verus Deus aethere missus
Tam gravia haec velles, perpessuque aspera ferre,
Divinumque caput terrena mole gravatus
Subjiceres tot sponte malis? haec praemia ferres,
Nostra tua bonus ut deleres crimina morte?
Nos dulces vetita decerpsimus arbore fœtus,
Tu trunco infando pendens crudele luisti
Supplicium, o nimium nostros miserate labores.
Tu quamvis Deus, atque Dei indubitata propago.
Heu nunc haec hominum; nunc cogeris illa subire
Arbitria in vinclis, et judicis ora vereri,
Qui toti advenies olim datus arbiter orbi.
Pontius ut vinctum sua rursum ad limina reddi
Conspicit, arbitrio nec se subducere tristi
Posse videt, saevis curarum tunditur undis,
Jamque his, jamque aliis iterumque, iterumque retentat
Crudeles animos, et parcere nescia corda
Irritus, ac studio frustra adversatur inani.
Quam magis ille animis tendit sermone mederi
Nunc supplex, placidusque, minis nunc asper acerbis,

Tam magis accensis crudescunt cordibus irae.
Tandem ait: Haec redeunt (vestrorum antiqua parentum
Vana superstitio) certis cum sacra diebus,
Unum ego de multis inclusis carcere suevi
Reddere, et ex arctis impune emittere vinclis,
Hunc igitur vobis ipsum solvine jubetis
Insontem? nam quem potius dimittere possim?
Et jam pœnarum satis, ac feritatis abunde est.
Aut solvo, aut porro vos hinc abducite, et atrae
Ut libet, immeritum sine me demittite morti.
Non tulit, et medium sermonem abrupit acerbans
Crimina falsa cohors, et pœnas ingravat ore.|
Forte illis Barabas populo, patribusque diebus
Invisus, quo non scelere usquam immanior alter,
Jamdudum in vinclis pœnam expectabat acerbam.
Nulla fugae spes prorsus, ei via nulla salutis.
Huic igitur praeses vellentne, an parcere CHRISTO
Scitatur, sperans ita tandem evadere posse.
Illi autem victique odiis, caecique furore
Exolvi Barabam poscunt, veniamque precantur
Uni omnes, CHRISTUMQUE absumi funere tendunt,
Atque obstant summa studiis rectoris opum vi.
Ille autem loris caedi, virgisque salignis
Divinum mandat (visu lacrymabile) corpus.
Fors ait, innocui potero hac extinxe cruoris
Arte sitim: sic immitis miserebitur hostis,
Et lacerum totos cernentes cominus artus,
Ipsi ultro satiati, animos a morte reducent.
Jam largo undabat fœdatum sanguine corpus,
Perfusique artus tabo, liventia colla
Collaque, brachiaque, et detectae verbere costae,

Atque ejectabat crassum roseo ore cruorem.
Talem in conspectu populi statuere, cruentos
Nudum humeros, pectusque, ambasque a poplite plantas,
Nam medium texto velabat carbasus albo.
Palluit aspectu cœlum: conterrita fugit
Cornibus obtusis sub terram argentea luna,
Nimbosoque diu latitans evanuit ore,
Et pariter visa astra polo cecidisse sereno.
Non tamen hostiles explevit sanguine pœnas:
Sed magis, atque magis crudescunt corda precando,
Quae non ullae artes, quae vis non mitigat ulla.
Immerito letum intendunt, extremaque poscunt
Supplicia infensi: resonant clamoribus alta
Atria: certatim se cuncti hortantur in iras.
Eumenides, missique inferna e nocte ministri
Tartarei, tenues animae, sine corpore vitae
Circumeunt, stimulosque acuunt ardentibns acres,
Et lucem eripiunt miseris, agitantque furentes.
Romanum interea monet ipsi exterrita visis
Per somnum conjux, juvenis ne sanguine sese
Polluat: abstineat capto: portenta minari
Magna deûm in somnis: is erat, is candidus ille
Agnus ait (nunquam ludunt me somnia vana)
Quem circumfusique canes, sudibusque petebant
Pastorum globus omnis: eum mox omnia ademptum
Pascuaque, et notis flebant cum saltibus agri.
At pater altitonans manifesta percitus ira
Desuper auctores caedis saevibat in ipsos.
Turbatum extemplo visum ruere undique cœlum,
Et campos late, ac sylvas quatere horrida grando.
Tum subito audita ex alto, voxque acta per auras.
Parce Deo Romane, hominum compesce furorem.

Credo equidem hunc (non te fallit) genus esse
deorum.
Parce manus scelerare ; pio vir parce cruori.
Ipsi haec cœlicolae placidi portenta refutent,
Judaeosque petant solos, generique minentur.
Talibus auditis, Solymos animo acrior urget
Romulides certus vesano obstare furori.
Jamque minis agit, et dictis haud amplius arcet
Mollibus insanos ; et non toleranda frementes,
Jamque videbatur demptis dimittere vinclis
Velle virum, et tantis se tandem solvere curis,
Sensit atrox Erebo umbrarum regnator in imo
Aeternam servans memori sub pectore curam.
Ingemuit, vincique animo indignatus amaro est.
Protinus horriferum latebrosa ab sede Timorem
Evocat atrum, ingens, et ineluctabile monstrum,
Tristior haud ulla est umbrosis pestis in oris
Scilicet, atque hominum egregiis magis aemula cœptis.
Frigus ei comes, et dejecto Ignavia vultu.
Extemplo hanc superas torpentem ascendere ad auras
Imperat, intonsi qua molli vertice surgunt,
Phœnicum montes, Solymorumque alta subire
Mœnia, ut Ausonii flectat ducis aspera corda
Dejiciens, subigatque metu desistere cœpto.
Jussa facit: sibi nigrantes accommodat alas
Nocturnarum avium: inque atros se colligit artus.
Jamque emensa viae tractus obscena volucris
Purpurei crebra ante oculos se præsidis ecce
Fertque, refertque volans circum importuna, sonansque
Nunc pectus, nunc ora nigris everberat alis,

Immisitque gelu, et praecordia frigore vinxit,
Diriguit visu subito, atque exalbuit ille,
Surrectaeque comae steterunt, gelidusque per ossa
Horror iit: genua aegra labant: vox faucibus haesit,
Quem simul ac cives sensere insueta timentem,
Pallentemque genas, et toto corpore versum
His subito arrepto clamantes tempore dictis
Aggressi: iste ausus vulgo se fingere regem:
Aspirat sceptris, regisque affectat honores.
Quem si forte neci mavis subducere, nec te
Crimina tanta movent, Judaeas protinus urbes
Seditione potens Romanis legibus: omnemque
Artibus avertet Syriam ditione Quiritum.
Res igitur tibi si curae Romana, decusque
Caesaris, hanc superis pestem citus aufer ab oris,
Hauriat ut meritos haud uno crimine pœnas,
Ne gente repant contagia dira per omnem.
Talia perstabant uno omnes ore frementes.
Dux vero expertus genus intractabile, regis
Palluit ad nomen (praecordia ad intima saevit
Subdita pestis enim) nec jam superantibus obstat
Amplius, et sese victus, cedensque remittit,
Haud ultra potis insano pugnare furori.
Ceu cum rostratae sese opposuere triremi
Protinus adversi mediis in fluctibus Euri,
Luctatur primum celsa de puppe magister,
Hortaturque viros validis insurgere tonsis:
Demum ubi se niti contra intolerabile cœlum
Incassum videt, ac ventos superare furentes,
Vertit iter, quocunque vocat fortuna per aequor
Multivium, atque auris parens subremigat aeger.
Haud tamen abstinuit verbis, vocive pepercit...

Verum, vincor, ait, nec habet vestra ira regressum :
In me nulla mora est : moriatur crimine falso
Damnatus, vos triste manet, speroque propinquum
Supplicium : vos sacrilego, serique nepotes
O miseri meritas pendetis sanguine pœnas.
Sic effatus aquam plena jubet ocyus urna
Afferri, abstergensque manus haec addidit ore.
Ut nunc his manibus maculae absunt, sic mihi nullum
Hac in caede nefas : meque omni crimine solvo.
Dixit, et exurgens solio intra tecta recessit,
Illi autem Deus hæc nobis, gnatisque reservet,
Instauretque graves pœnas, quascunque meremur.
Haec dum porticibus populo spectante geruntur
Vestibulum ante ipsum, famuli ducis aedibus intus
Armati illudunt capto, irridentque silentem,
Quodque illum populi regem optavere per urbes,
Purpureis ornant tunicis, ostroque rubenti,
Atque alte effultum sublimi sede locarunt.
Pro capitis crinali auro, regumque corona
Sentibus obnubunt flaventia tempora acutis.
Pro sceptro datus insigni fluvialis arundo.
Tum populo læti portis bipatentibus omni
Ostendunt plausu magno, regemque salutant.
Haud aliter ludo pueri cum ex omnibus unum
Delegere ducem, sociis qui sponte subactis
Imperitet, læto cuncti stant agmine circum
Condensi, assurguntque omnes, regisque superbi
Jussa obeunt ludicra, ingens it ad æthera clamor.
Tali intus famuli indulgent manus effera ludo.
Dehinc juveni vestis obtentu lumina inumbrant,
Divinumque caput palmis, et arundine pulsant.

Hic digitis vellit concretam sanguine barbam,
Ille oculos in sidereos spuit improbus ore
Immundo, et pulchrum deformat pulvere corpus.
Nec mora, nec requies, versantque, agitantque
ferentem
Omnia, nec verbis ullis indigna querentem,
Nec dare permittunt jam lumina fessa sopori.
O dolor, heu species inhonesta, indignaque visu.
Non sylvis avibus frondes, non montibus antra
Quadrupedum generi desunt, ubi condere sese
In noctem, atque suos possint educere fœtus.
At rerum auctori, cœli cui regia servit,
Omnibus in terris desit locus, omnibus oris,
Quo caput acclinet, fessusque in morte quiescat.
Tum vero Solymi victores cuncta parare
Supplicia, atque omnes pœnarum exquirere formas,
Perferat ut sævos crudeli morte dolores.
Iamque illum erecto properant distendere ligno
Affixum, et lenta paulatim perdere morte.
Nec mora, diffindunt malos: sonat acta securis,
Altaque quadrifidis fabricatur roboribus crux,
Tormenti genus: hac olim scelera impia reges
Urgebant pœna, sontesque hac morte necabant,
Difficiles miserorum obitus, longique dolores.
Tum neque honos erat, infami neqne gloria trunco.
At nunc numen habet: sanctum, et venerabile li-
gnum
Suppliciter cuncti colimus: sacrisque minores
Argento, atque auro contectum imponimus aris,
Et lætum ex illo memores celebramus honorem.
Illa etiam cœlo fulgebit lampadis instar
Aethereæ, et totum lustrabit lumine mundum,

Cum dabit exitio una dies animalia cuncta,
Interitumque feret rebus mortalibus ignis.
Vix terris lux alma aderat, cum jam undique tota
Urbe ruit studio visendi accita juventus,
Implenturque viæ, concursuque omnia fervent.
Et jam purpureos habitus insignia ludicra
Exutum, vinctumque manus clamore trahebant
Dirum ad supplicium magna sectante caterva.
Per medios longis raptatus funibus ibat
Semianimisque, artusque tremens, plagisque cruentus
Nocturnis, humeroque trabem duplicem ipse gerebat
Præcisis gravidam nodis, ac robore iniquo,
Qua super infando mortales linqueret auras
Supplicio, et duros finiret morte labores.
Armati circumsistunt, clypeataque juxta
Agmina densantur, collucent spicula longe,
Spiculaque, et rubris capitum cava tegmina cristis,
Aereaque alterno conspirant cornua cantu.
Pars pedes insequitur: pars sese lucidus altis
Fert in equis: resonant colles clamore propinqui.
Multi autem, quorum melior sententia, flebant:
Præcipue matresque piæ, mitesque puellæ
Cernentes nudis pedibus per scrupea saxa
Tendere, et offendi crebro ad salebrosa viarum,
Dum monte adverso protrudit robur iniquum,
Ad quas suspirans Herôs sic ore loquutus.
Ne vero, ne me matres indigna ferentem
Flete piæ: vobis potius deflete propinquum
Exitium, et vestris hinc debita præmia natis,
Sic fatus linquit non æquis passibus urbem.
Interea superûm rex tanto in cardine rerum
Verticis ætherei sublimem evasit ad arcem,

Mortalis nati letum ut crudele videret
Ipse sui spectator, eum gens incola cœli
Aligeri stipant cunei, et comitantur euntem.
Est templum gemmis interlucentibus auro
E solido factum sublimi in vertice Olympi,
Tectum immane, ingens, superi penetrale parentis
Sidera despiciens subterlabentia mundi:
In medio clivus duro ex adamante tumescit
Paulatim exacuens instar fastigia pinus:
Multiplices circum sedes, subterque supraque
Dispositæ, gradibusque novem super æthera surgunt.
Conveniunt huc cœlicolæ, regemque conendo
Ingressi Thiasis lustrant: se sedibus inde
Omnes composuere suis, tumulumque corusci
Ter tale circum terna cinxere corona
Secreti ordinibus certis: omnibus neque enim æqua
Conditio, viresque pares, eademque potestas.
Verum, aliis alii ut præstant, ita rite locantur,
Munere quisque suo contenti, ac sorte beati.
In medio pater omnipotens solio aureus alto
Sceptra tenet, lateque acie circum omnia lustrat
Totus collucens, totus circum igne corusco
Scintillans, radiisque procul vibrantibus ardens.
Mox autem infaustis Judææ lumina tantum
Defixit terris, tristemque ante omnia collem
Spectabat, gens mœsta simul spectabat Olympi,
Collem infelicem, sacram egredientibus urbem
Qui prior occurrit humanis ossibus albus.
Auctores scelerum pœnas ibi morte luebant
Informi: circum pendebant corpora passim
Arboribus truncis incocto lurida tabo,
Huc simul atque emensus iter miserabilis Heros

Pervênit, sensitque sibi crudele parari
Supplicium, atque trabem vidit jam stare nefandam,
Dejectos oculos porro huc jactabat, et illuc
Omnia collustrans, comitum si forte suorum,
Siquem forte acies inimicas cerneret inter.
Fidum in conspectu nullum: videt agmina tantum
Sæva virûm, campique armis fulgentibus ardent.
Cari deseruere omnes diversa petentes,
Non aliter, quam cum cœlo seu tactus ab alto
Pastor, sive ferae insidiis in valle peremptus,
Continuo sparguntur oves diversa per arva
Incustoditæ, resonant balatibus agri.
Jamque trabem infandam scandens, pendensque per auras
Horruit, atque Deum veluti se oblitus, acerbi
Pertimuit dirum leti genus, æstuat intus,
Atque animum in curas labefactum dividit acres,
Tristia multa agitans animo, totosque per artus
Pallentes mixto fluit ater sanguine sudor,
Et patriam crebro reminiscitur ætheris aulam.
Tum cœlum aspectans haec imo pectore fatur.
Heu quianam extremis genitor me summe periclis
Deseris? aut gnati quo jam tibi cura recessit?
Audiit has summus voces pater, audiit omnis
Cœlestum chorus: ipse (alta secum omnia mente
Versabat genitor, nutu haud oblitus agi rem
Nempe suo) stetit immotus, seseque repressit,
At circumfusos cœtus gentem ætheris alti
Aligeram injussos potis est vis sistere nulla.
Omnibus exarsit subito dolor, omnibus ingens
Aestuat ira: volunt nato succurrere herili,
Et prohibere nefas, duroque resistere ferro.

Bella cient: arma ingeminant arma acrius omnes.
Hîc puer haud volucri extremus de gente recurvo
Ante vocare acies quo non magis utilis alter,
Ascensu superat celeri ardua culmina præpes,
Tum super axe sedens, roseique in vertice cœli
Signa canit belli: latus dissultat Olympus
Undique, et insolito tremuerunt sidera motu.
Audiit et sonitum, siquem procul orbe remoto
Distinet incedens humili luna humida gressu.
Audivere, quibus generis custodia nostri
In terris olim sorti data, vastaque tellus
Protinus ingenti tremuit concussa fragore.
Tum quos rex superûm varias legarat in horas,
Aereos relegunt tractus, mandataque linquunt
Imperfecta, fugaque poli super ardua tendunt.
Ac velut in pastus celsa quæ sede columbæ
Exierant varios, cum tempestate repente
Urgenti cæco misceri murmure cœlum
Incipit, et nigræ cinxerunt æthera nubes,
Continuo linquunt arva undique, et ardua pennis
Tecta petunt, celeresque cavis se turribus abdunt.
Jam passim ingentis properatur vertice Olympi,
Et toto ancipitis ferri cœlo ingruit horror,
Aeratique sonant currus, gemitusque rotarum
Audiri, sonitusque armorum desuper ingens.
Tam vastos motus axis miratur uterque,
Miranturque ignes, cœlique volubilis orbes,
Cum tenues animæ, cum sint sine corpore vitæ,
Sensibus a nostris quibus est natura remota.
Sæpe autem, seu mortales mittuntur ad oras,
Sive opus in fratres olim capere arma rebelles,
Corporis affecti sibi quisque accommodat alas,

Aereosque artus simulacrumque aptat habendo,
Spiritus ut queat humanos admittere visus.
Ergo illi rapido circumdant turbine densa
Corpora sub nostros etiam venientia sensus.
Circumdantque humeris desueta micantibus arma
Aetheris ærisono subito de poste refixa
Cœlicolûm exuvias, belli monimenta nefandi,
Quod socios olim contra gessere furentes.
Hic bonus amatur jaculis, hastamque trabalem
Crispat agens, rapit ille faces, rapit ille sagittas,
Suspenditque humeris lunatum ardentibus arcum.
Atque alius palmas insertat cæstibus ambas.
Pars tereti funda dextram implicat: omnibus ensis
Aureus in morem vagina pendet eburna:
Infrenant alii cœli per cærula currus:
Cætera pars pictis librare celerrima pennis
Corpora: non eadem vis omnibus ipsa volandi:
Mobilitate vigent varia: pars remigat alis
Binis alternante humero, pars ordine ad auras
Tollunt se triplici pennatis undique plantis:
Haud unam in faciem, sed nec color omnibus idem:
Namque hos punicea cernas effulgere pluma
Flammipedes, igni assimiles rutilantia terga.
Herbarum hos speciem, viridesque referre smara-
dos.
Terga illis croceo lucent circumlita luto.
Centum aliis alii pinxere coloribus alas.
Qualis ubi, exactos post æstus arbore ab omni
Exornat pomis se versicoloribus annus,
Et caput Autumnus circumfert pulcher honestum.
Et jam pennipotens liquidis exercitus ibat
Tractibus, ac volucri cingebant agmine cœlum,

Millia quot nunquam nascentum ab origine rerum
Visa hominum in terris coiisse, ter agmina terna,
Terque duces terni: toto dux vertice supra est
Nuper Japygii Gargani e vertice vectus
Armipotens, veteris quem quondam gloria pugnæ
Sublimem, longeque alios super extulit omnes,
In medio ibat ovans, galea, cristisque superbis
Aureus, et longe gemmis lucentibus ardens,
Nunc etiam spolia edomiti, fulvaque draconis
Pellem ostentabat spiris ingentibus, ipsumque
Innixus tergo pedibusque, hastaque premebat.
Arma procul radiant: umbo vomit aureus ignes:
Stellantique procul micat ensis jaspide fulgens.
Ventum erat ad cœli portas: hîc omnibus iræ
Incaluere magis, belli ut monimenta prioris
Sunt oculis oblata: vident nam turribus altis
Pendentes currus, suspensaque postibus æra,
Spiculaque, et clypeos victis de fratribus arma
Olim immane nefas cœlo crudeliter orsis.
Dum frustra aspirant sceptris felicis Olympi
Immemores, victique animis, et vana tumentes,
Quos ipsi contra steterant meliora sequuti,
Aethereque expulerant certamine debellatos.
Quam pugnam in foribus quondam cælarat ahenis
Artificum manus, atque operoso impresserat auro.
Cernere erat liquidas cœli pendêre per auras
Hinc acies, atque hinc acies certamen adortas,
Nunc huc, nunc illuc ultro, citroque volare,
Aetheraque in medio venientibus obscurari
Missilibus, jam jam certari cominus armis,
Miscerique acies, et jam, queis spicula deerant,
Crinibus implicuere manus hostilibus uncas,

Suspensosque comis circum per inane rotabant.
Jamque hos paulatim concedere, desuper illos
Urgere aspicias, donec toto æthere versi,
Palantesque fugæ simul hostes terga dedere
Præcipiti assimiles nimbo, atque procacibus austris.
Nam pater omnipotens armatus fulmine dextram
Deturbabat agens, flammisque sequacibus arce
Siderea: excussos Erebi domus atra recepit.
Pugnae igitur superi admoniti, veterisque trophaei
Aetheris ardebant fractis erumpere portis.
Jamque adeo evassent omnes, terrisque potiti
Sontem incendissent oram, jamque urbibus igni
Correptis Judaea nocens commissa luisses,
Ni pater altitonans stellanti nixus Olympo
(Motus enim tanto subito flagrante tumultu)
Cœpta redargueret, verbisque inhiberet acerbis
Bellum importunum cunctis haud mollia mandans.
Nam circumspiciens sibi centum astare ministras
Virgineas volucrum humana sub imagine formas
Hinc, atque hinc videt, et nutum observare paratas.
Quarum quae placido mitis Clementia vultu est,
Eligitur numero ex omni, cui talia mandet.
Vade ait, et volucri per cœlum labere curru:
Fratribus haec fer dicta tuis: non aetheris illis,
Non illis vasti commissas orbis habenas,
Ut ferro injussas meditantes edere pugnas
Omne ausint miscere meo sine numine cœlum:
Terramque, et tantos animis accendere motus.
Considant, positisque adsint huc ocyus armis.
Dixerat: illa viam raptim secat alite curru,
Et patris ingentes passim denuntiat iras,
Ni redeant, positisque quiescant protinus armis:
Addunt se comites Pietas, Paxque aurea: it una

Spesque, Fidesque, piique parens placidissima amoris.
Omnibus in manibus rami canentis Olivae.
Quaque egere viam, videas procul ilicet arma
Projicere, et studiis cunctos mitescere versis.
Jamque in conspectu positis exercitus armis
Regis adest dicto parentes: sede locarunt
Ordine sese, quisque sua, pariterque quierunt.
Hic tum nimbipotens genitor circumtulit ora
Ter torquens illustre caput, ter cardine moto
Terribilem increpuit sonitum: dein farier infit.
Quae superi, vetitum, contra haec insania ferri?
Quo ruitis? quia ne auxilio subsistere nostro
Non queat ille, meae aut sint fractae denique vires?
Ne saevite animis, atque hanc deponite curam,
Quandoquidem haud fert haec nostro sine numine natus,
Scitis enim, ut moriens crimen commune refellat.
Sic generi humano clausum stat pandere Olympum.
Illum ideo duros volui exercere labores,
Atque agere in terris extrema per omnia vitam
Finibus exactum cunctis, inopem, omnium egentem.
Jamque ad supremum ventum: manet exitus illum
Hic hodie gravis insontem irrevocabile letum,
Et morti caput ipse sua sponte obvius offert,
Nunc autem subito visu horruit, et timor illi
Confusam eripuit leti ipso in limine mentem.
Quippe Deum velut exutus, mortalis, inermis
Restitit, et telis mansit violabile corpus.
Nil aliter vis divinos valuisset in artus
Ulla hominum, et cunctis foret impenetrabilis armis.
Non adeo vires, non parva potentia nostra,

Ut nequeam, si versa retro sententia, natum
Eripere in medio versantem turbine leti.
Contra illum insurgant omnes, ab origine rerum
Quidquid ubique hominum natum, extinctumque per aevum.
Non ita me experta est Babylon, ubi ad astra gigantes
Tentavere vias educta turre sub auras.
Et poterant magnos manibus divellere montes.
Nunc etiam fumant praefractae fulmine turres,
Ut nimborum acies tempestatumque quiescant,
Quae vastum rapiant convulsum a cardine mundum.
Ipse manu terras quaterem, cœlum omne cierem
Diluvio cuncta involvens, me me ignibus atris
Nunc nunc accinctum, teloque tricuspide dextram
Armatum mortale genus saevire videret,
Hunc difflare globum, haec passim metere agmina ferro.
At sinite, adveniet (neque enim mora longior) urbi
Tempus ei, frustra hunc cum magno optaverit emptum
Haud tetigisse, genus cui ducitur aethere ab alto.
Sic ait, et moto tremefecit vertice mundum:
Terrifico quatiens tonitru cœlestia templa.
Continuo superûm furor acer, et ira quievit.
Prosequitur tantum votis chorus omnis amicis
Atque Deum e summo taciti miserantur Olympo.
Sicut ubi inclusi septis vacuo aequore campi
Pro laude, ac decore accensi certamina miscent
Inter se aequatis juvenes duo cominus armis,
Hinc spectat procul, atque hinc circumfusa juventus:
Tum si forte alter minus, ac minus utilis, ore

Palluit, aut terra cecidit deceptus iniqua,
Consurgant fidi aequales, studiisque sequantur,
Quam vellent, nisi pacta vetent, succurrere amico:
Stant aegri, et casum longe execrantur acerbum:
Haud secus indefensus, inermis restitit heros.
Illum nudum humeros, nudum omne a vertice corpus,
Directum longo malo applicuere furentes.
Nuda dehinc tendunt transverso brachia ligno,
Diversaque ambas affigunt cuspide palmas
Hinc, atque hinc: mucrone pedes terebrantur eodem
Confixi: largum manat de stipite flumen.
Instant vi multa: ferro ardua robora adacto
Dant gemitum: reboat diro stridore supinus
Mons circum ingeminans, ictusque resultat imago.
Tum supra caput et nomen, patriamque, necisque
Inscripsere notis variis in stipite causam.
Dextra autem, laevaque duos gemina arbore fixos
Addiderant socios, quos ob commissa merentes
Leges supplicium ad justum, pœnamque vocabant.
Verum ipsum amborum in medio longe altius arbos
Extulerat, veluti scelerum exhortator, et auctor,
Aut furtis foret ante alios immanior omnes.
Infelix Solyma, infelix Judaea propago
Ultro infesta piis, non ipsis vatibus aequa,
Haec digna hospitia, has sedesque, torosque parasti
Cœlicolûm regi? hos socios, hunc addis honorem,
Qui mortale genus propter delapsus Olympo
Sponte sub humana lustravit imagine terras?
Hic genus ipse tuum Phariis eduxit ab oris,
Et pedibus salsas dans ire impune per undas
Marmoreum tibi stravit iter, pontumque diremit.

Idem etiam te cœlesti dape pavit euntem
Per deserta tuos miseratus vasta labores.
Hujus ope hausisti dulcem de caute liquorem,
Cum procul et fontes, et liquida flumina abessent.
Hic te posthabitis aliis longe omnibus unam
Gentibus elegit, meritis quam ad sidera ferret,
Muneribusque suis sublimi aequaret Olympo.
Promeritum his cumulas donis? haec digna rependis?
Non vatum voces, non te miracula rerum
Ulla movent, aut non praesentia numina sentis
Cui unquam scelerum auctori tam dira parasti
Supplicia? aut usquam quis tam crudeliter hosti
Acceptus tales luit alter corpore pœnas?
Jamque trabi applicitus tergo alte haerebat: in illum
Versi omnes observabant, quae funere in ipso
Signa daret, quae spes, aut quae fiducia victo.
Ille autem tacitus jamdudum cuncta ferebat,
Immotusque: decor roseo nondum omnis ab ore
Cessit: adhuc oculis divinum est cernere honorem.
Tantum respersusque genas, pallentiaque ora
Humectat cruor, et mixto cum pulvere sudor
Plurimus, infectique rubent in sanguine dentes.
Qualis, qui modo caerulea perfusus in unda
Lucifer astrifero radios spargebat Olympo,
Si mundi species violetur clara sereni,
Et subita incipiat cœlum pallescere nube,
Nondum omne occuluit jubar, obtusaque nitescit
Pulcher adhuc facie et nimbo tralucet in atro.
Interea matris, quam magnam nuper ad urbem
Traxerat incertus rumor certissimus aures
Nuntius implevit natum extra mœnia duci,
Ad mortemque rapi captum, insidijsque subactum.

Palluit infelix, mediisque in vocibus artus
Diriguit: licet haec patris sciat omnia certo
Consilio fieri, atque ipsius numine nati,
Altius ingenti tamen exuperante dolore
Cuncta oblita ruit: resonant plangoribus aedes
Fœmineis: frustra lacrymantem, et acerba gementem
Solantur fidæ comites, jamque illa per urbem
Atque huc, atque illuc errat, tristemque requirit
Indefessa locum, nunc hic, nunc haesitat illic
Vestigans oculis, atque auribus omnia captans,
Sicubi concursum, voces aut hauriat ullas.
Ac veluti pastu rediens ubi vespere cerva
Montibus ex altis ad nota cubilia fœtus
Jamdudum teneri memor, omnem sanguine circum
Sparsam cernit humum, catulos nec conspicit usquam
Continuo lustrans oculis nemus omne peragrat
Cum gemitu, tum siqua lupi, siqua illa leonis
Raptoris signa in triviis conspexerit, illac
Insequitur tota observans vestigia sylva,
Perque viam passim linquit pede signa bisulco.
Haud aliter, simulatque jugo prospexit in alto
Collis oliviferi, late qui maximus urbi
Incubat, ingentem concursum, et lucida circum
Spiculaque, clypeosque, et fulgentes equitatus,
Per medios ruit, et cursum extra mœnia torquet.
Illam porticibus spectant, altisque fenestris
Effusæ matres, longe et miserantur euntem.
Jamque hos, jamque ruens cursu prævertitur illos,
Ungula crebra licet volucrum proculcet equorum.
Addunt se flenti comites, pariterque sequuntur
Fidus Ioannes cum matre, atque innuba Martha,
Et soror, et Salome, et conjux ægra Cleophæ,

Cunctæ atro pariter velatæ tempora amictu.
Ecce autem videt infando jam proxima monti
Erectamque trabem, et scalas, defixaque signa,
Quamvis nescit adhuc; quæ sint ea robora porro,
Horruit illa tamen metuens, et pectus honestum
Terque, quaterque manu tundens pectusque, caput-
que,
Hei mihi nescio quid moles, atque illa minatur
Machina triste, inquit, gentis scio acerba furentis
Circumfusa odia, et genus undique Judæorum
Jamdudum nobis infensum exposcere pœnas.
Hoc erat, hoc tota in somnis quod nocte videbar
Cernere signum, olim Isacidæ quo summa notarunt
Limina, quisque suum, fuso agni rite per ædes
Sanguine post longa exilia, indignosque labores
Niliacis moniti furtim decedere terris.
Hæc memorans simul ibat: eam sine more ruentem,
Rumpentemque aditus per tela, per agmina densa
Rejiciunt clypeorum objectu, et longius arcent.
Jam magis, atque magis non vani signa timoris
Clarescunt, propiusque in vertice conspicitur CRUX,
Ingens, infabricata, et iniquis aspera nodis.
Ut vero informi mulctatum funere natum,
Affixumque trabi media jam in morte teneri
Aspexit coram infelix, ut vidit ahena
Cuspide trajectas palmas, palmasque, pedesque,
Uulnificisque genas, fœdataque tempora sertis,
Squalentem ut barbam, turpatum ut sanguine crinem,
Dejectosque oculos dura jam in morte natantes,
Inque humerum lapsos vultus, morientiaque ora,
Alpino stetit ut cautes in vertice surgens,
Quam neque concutiunt venti, neque sæva trisulco

Fulmine vir cœli, assiduus neque diluit imber,
Hispida, cana gelu, longoque immobilis ævo.
Ipsi illam montes, ipsa illam flumida longe
Videre ingentem fessæ miserata dolorem,
Eque sacro aereæ lacrymarunt vertice cedri.
Filius at postquam pinu conspexit ab alta
Dilectam genitricem, animi miseratus in illa,
Ut patuit, subito morientia lumina fixit
Semianimis, dulcemque oculis respondit amorem.
Mox sic exanguem visu, victamque dolore
Affari extremum, curasque avertere dictis.
Hactenus o mulier stetimus: non te tamen ægram
Tantus edat tacite dolor: haud sine mente parentis
Hæc ferimus, solo qui temperat omnia nutu.
Hic tibi pro nato (admotum nam forte parenti
Vidit Joannem lacrymantem, et multa gementem)
Semper erit: juvenem mox idem affatur amicum.
Hæc tibi erit genitrix: oro tutare relictam
Tu saltem, et matris serva communis amorem.
His dictis lacrymas perculsis mentibus hostes
Non ipsi tenuere: feræ ingemuere cohortes.
Hic demum matri rediit vox faucibus ægræ,
Ingentemque dedit gemitum, tum robora largo
Tristis, inexpletum lacrymans lavit humida fletu,
Et tales amplexa trabem dabat ore querelas.
Nam quem te miseræ matri pulcherrime rerum
Nate refers? talin' voluisti occumbere leto?
Nec tibi noster amor subiit, ne funera adires
Talia, ne culpam alterius hac morte piares,
Et letale dares miseræ sub pectore vulnus?
Heu quem te nate aspicio? tuane illa serena
Luce magis facies aspectu grata? tuine

Illi oculi ? quæ tam scelerata insania tantum
Ausa nefas? heu quam nato mutatus ab illo,
Cui nuper manus impubis, omnisque juventus
Occurrit festam venienti læta per urbem,
Perque viam ut regi velamina picturata,
Arboreasque solo frondes, et olentia serta
Sub pedibus stravere, Deum omnes voce fatentes?
His exornatum gemmis, hoc murice cerno?
At non certe olim præpes demissus Olympo
Nuntius hæc pavidæ dederat promissa puellæ.
Sic una ante alias felix ego? sic ego cœli
Incedo regina? mea est hæc gloria magna?
Hic meus altus honos? quo reges munera opima
Obtulerunt mihi post partus? quo carmina læta
Cœlestes cecinere chori, si me ista manebat
Sors tamen, et vitam cladem hanc visura trahebam?
Felices illae, natos quibus impius hausit
Insontes regis furor ipso in limine vitæ,
Dum tibi vana timens funus molitur acerbum.
Ut cuperem te diluvio cecidisse sub illo?
Hos hos horribili monitu trepidantia corda
Terrificans senior luctus sperare jubebat,
Et cecinit fore, cum pectus mihi figeret ensis.
Nunc alte mucro, nunc alte vulnus adactum.
Saltem hunc ferte oculos vos o quicunque tenetis
Hac iter, et comitem dulci me reddite nato,
Quando nulla mihi superant solatia vitæ,
Atque meo major nusquam dolor, addite me me
Huic etiam, si qua est pietas, et figite trunco.
Aut vos o montesque feri, quæque ardua cerno
Me supra frondere cacumina, parcite quæso

Vos saltem, vos o nostro exaturata dolore
Respicite, et miseræ tandem succurrite matri.
Nunc nunc præcipiti casu convulsa repente
In me unam ruite, et tantos finite labores.
Hos virgo, atque alios dabat ore miserrima fletus,
Nec comites possunt flentem illam abducere fidæ,
At tamen armati morienti illudere pergunt,
Estque hosti duro in bello multo optimus hostis,
Crudeli quassant risu caput: undique circum
Insultant, tolluntque has laeti od sidera voces.
En, qui se cœlo missum, superique parentis
Progeniem jactat, temploque, urbique minatus,
Seque Deum fictor fandi mentirier audet.
I, sequere, illiusque pius nuuc numen adora.
Qui multos leti eripuit de faucibus olim,
Non potis ipse sibi tali in discrimine adesse.
Falsus adest illi longe, nec talia curat
Nunc genitor, sane infami nunc liber ab orno
Desiliat, si numen habet, vincla omnia rumpat.
His quoque nos signis missum credemus Olympo.
Talia jactabant, mediaque in morte dolore
Semianimem hoc etiam cumulabant, cuncta ferebat
Ille animi invictus: sævis clementius æquo
Hostibus orabat veniam, patremque rogabat,
Parceret ignaris rerum, cæcisque furore.
At vero inter se adversis decernere dictis
Auditi, pœnas qui juxta ob furta luebant
Supplicio æquali juvenes gemina arbore fixi.
Alter enim furiis, longisque doloribus actus
Ipse etiam verbis morientem heroa superbis
Stringebat miser, ac tales dabat ore loquelas:
I nunc, et templi multo constructa virûm vi

Demolire adyta, et post tres rursum erige luces.
Nunc, tibi si genus e summo traheretur Olympo,
Eque Deo genitore fores, ut te ipse ferebas,
His te, nos pariterque malis prohibere liceret.
Verum, omnes quando jactasti vana per urbes,
Nobiscum moriere, Dei mentita propago.
Non tulit hæc alter, dextra qui in parte propinquus
Jam morti pendebat, et haec extrema profatus:
Infelix quæ tanta animo dementia sedit?
Nos ambo merito luimus peccata: sed insons
Proditur hic odiis: quin nos commissa fatentes
Aequius hic fuerat veniam, pacemque precari.
Sic ait: hinc Divum conversus lumina in ipsum
Talibus orabat: Superi tu certa parentis
Progenies (nam celsa manent te sidera) ab alto
Respice me, et dexter morienti protinus adsis.
Annuit, et verbis Deus est dignatus amicis.
Tu partem laudis capies, tu gaudia mecum.
Quæ me cunque hodie, una eadem te regna beatum
Accipient, ait: astra alacri jam concipe mente.
Vix ea, nam vitæ labentis fine sub ipso,
Dum luctante anima fessos mors exuat artus,
Aestuat: it toto semper de corpore sudor
Largior, et siccas torret sitis arida fauces.
Tum vix attollens oculos jam morte gravatos
Exiguum sitiens laticem suprema poposcit
Munera: vix tandem corrupti pocula Bacchi
Inficiunt felle, et tristi perfusa veneno,
Ingratosque haustu succos, inamabile virus
Arenti admorunt morientis arundine linguæ:
Quæ, simul extremo libans tenus attigit ore.

Respuit, atque diu labris insedit amaror,
Interea magno lis est exorta tumultu,
Dum tunicam, nato genitrix quam neverat olim,
Partiri inter se famuli certamine tendunt,
Exuviasque petunt, sed erat haud sutilis ipsa
Vestis, et in partes ideo non apta secari,
Sorte trahunt igitur concordes: sic fore quondam
Prædixere sacri corda haud improvida vates.
Jamque fere medium cursu trajecerat orbem,
Cum subito ecce polo tenebris caput occulit ortis
Sol pallens, medioque die (trepidabile visu)
Omnibus incubuit nox orta nigerrima terris,
Et clausus latuit densis in nubibus æther,
Prospectum eripiens oculis mortalibus omnem.
Hic credam, nisi cœlo absint gemitusque, dolorque,
Aeternum genitorem alto ingemuisse dolore,
Sidereosque oculos terra avertisse nefanda.
Signa quidem dedit, et luctum testatus ab alto est.
Emicuere ignes: diffulsit conscius æther,
Concussuque tonat vasto domus ardua Olympi,
Et cæca immensum percurrunt murmura cœlum:
Dissiluisse putes divulsi mœnia mundi:
Sub pedibus mugit tellus: sola vasta moventur:
Tecta labant: nutant successæ vertice turres.
Obstupere humiles subita formidine gentes,
Et positæ extremis terrarum partibus urbes.
Causa latet, cunctis magnum, ac mirabile visum,
Et populi æternas mundo timuere tenebras
Attoniti, dum stare vident caligine cœlum.
Ipsam autem propior Solymorum perculit urbem,
Ac trepidas stravit mentes pavor: undique clamor
Tollitur in cœlum: sceleris mens conscia cuique est,

Templa adeunt subito castæ longo ordine matres:
Incedunt mixti pueri, intactæqne puellæ,
Perque aras pacem exquirunt, quas thure vaporant
Suppliciter, sacrisque adolent altaria donis.
Ecce aliud cœlo signum præsentius alto
Dat pater altitonans, et templum sævit in ipsum:
Velum latum, ingens, quod vulgi lumina sacris
Arcet inaccessis, in partes finditur ambas.
Et templi ruptæ crepuere immane columnæ.
Jamque Deus rumpens cum voce novissima verba
Ingenti, horrendumque sonans, en cuncta peracta,
Hanc insontem animam tecum pater accipe, dixit,
Supremamque auram ponens caput expiravit.

MARCI HIERONYMI

VIDAE CREMONENSIS

CHRISTIADOS

LIBER SEXTUS.

IAMQUE nigrescenti properabat vesper Olympo:
Corpora adhuc stabant inhumata, infletaque cano
Vertice, stipitibusque etiam nunc fixa manebant.
Talia Iosephus veniens Arimathide ab ora
Non tulit egregiusque animi, præstansque juventa,
Et bellis assuetus, agri ditissimus idem,
Atque auri, is CHRISTI miratus maxima facta
Addiderat comitem modo se, quocunque vocaret.
Ergo dum sylvis alii formidine turpi,
Speluncisque vagi passim conduntur in altis,
Protinus ipse animi intrepidus, fretusque juventa
Aggreditur gentis rectorem, ac talia fatur:
Optime Romulidum te cari in cæde magistri,
Quem gens nostra odiis leto mulctavit iniquis,

Fama pias servasse manus, caecumque furorem
Adversus totis nequicquam viribus isse.
Scis falsa exceptum sub proditione, quod illis
Obstaret coram scelera urgens impia verbis.
Quod potes, exanimum terrae succedere corpus
Ed saltem, sociis casus solamen acerbi,
Ipse novo condam, mihi quod de more paravi,
Funera mecum animo dum verso incerta sepulcro.
Pontius haec contra: Ut potius concedere vivum
Nunc corpus cuperem, vos veri conscia testor
Numina; tentavi versans mecum omnia, siqua
Insontem morti excipere, ac dimittere possem,
Et nobis pietas colitur, sanctique penates:
Sed nihil invita tandem profecimus urbe:
Crudelis vicit gentis furor, ite, sepulcro,
Muneribusque pii exanimum decorate supremis.
Dixerat: ille gradus montes contendit in altos,
Cui sese comitem jungit Nicodemus, et ipse
Multum animo cari concussus funere amici.
Jamque propinquabant paribus vestigia curis
Figentes; unde infaustus de colle videri
Jam poterat locus, ecce autem fulgentia circum
Arma vident, cinctumque armato milite clivum
Nam, ne luce sacra pendentia corpora truncis
Solennem funestrarent laetae urbis honorem,
Primorum missu armati venere ministri.
Semineces qui stipitibus de more refixos
Hoc ipso injecta tumularent vertice arena.
Stabant, supplicium meritum qui hinc inde luebant
Semianimes, et adhuc spirantes funere in ipso
Optabant duros leto finire labores,
Et montem implebant lacrymosis vocibus omnem.

Protinus hinc, atque hinc longis hastilibus instant
Armati, franguntque viris tabentia crura,
Et miseris mortem properant, trabibusque refigunt,
Deinde cava infodiunt projecta cadavera terra.
At simul exanimem, qui nostra ob crimina pœnas
Pendebat, videre, manum abstinuere, nec ultra
Sunt passi saevire in cassum lumine corpus
Mirati properos obitus, collapsaque membra
Tam cito, et ora modis jam tum pallentia miris.
Quidam etiam vidisse ferunt pendere per auras
Cœlivagos juvenes feralia robora circum
Plaudentes alis, niveaque in veste coruscos
Divinum multo stillantem e vulnere rorem
Suscipere; et superas pateris perferre sub auras.
Hîc ausus solus, lato cui lancea ferro,
Longinus sanctos violare ignobilis artus.
Irruit, et longa transverberat abjete costas.
Intepuit ferrum, sanctum ebibit hasta cruorem.
Uulnere qùo perhibent bicoloris fluminis instar
Et purum laticem: et rorem exiliisse rubentem.
Diluta est humus: erubuerunt gramina circum.
Huc sese in medios Arimathes urbis alumnus
Infert, conscenditque trabem, atque exangue magistri
Detrahit, et densis procul aufert corpus ab armis
Veste tegens, modo quam tales mercatus in usus.
Huc volucres pueri, cœlique effusa juventus
Ferte pedem: aeterni largum date veris honorem:
Pallentem violam calathis diffundite plenis.
Narcissique comas, ac mœrentes hyacinthos,
Et florum nimbo divinum involvite corpus.
Ecce autem late reboant plangore propinqui

Fœmineo montes: responsant flebile saltus.
Omnia flere putes sola lamentabile letum.
Ipsa sedet vivo genitrix mœstissima saxo
Aegro corde comis passis, totoque cruentum
Heu vatum complexa sinu, miserabile corpus.
Atque oculos fovet ore, patensque in pectore vulnus.
Nec jam ullos gemitus, nec jam ullos amplius edit
Singultus: magno sed enim exanimata dolore
Frigida, muta silet, gelidoque simillima saxo.
Circumstant aliae tunsae omnes pectora palmis.
Pars calidis corpusque lavant, et vulnera lymphis.
Textilibus membra involvunt pars squalida donis.
Haec siccat fuso rorantia genua capillo
Uulneribus superaccumbens, haerensque cruentis.
Oscula dat manibus, pedibusque rigentibus illa,
Indulgent omnes lacrymis, tristique ululatu
Cuncta replent, vix inde viri divellere possunt
Ipsi etiam guttis humentes grandibus ora.
Tum corpus miseras solati exangue sepulcro
Condunt marmoreo, atque affati extrema recedunt,
Et magnam comites genitricem in tecta reportant.
At Solymos penitus nondum omnis cura reliquit,
Sollicitos sed adhuc timor acer corda premebat.
Saepe etenim audierant sociis mœrentibus hostem
Sese olim superas rediturum lucis ad auras
Promisisse, palamque sacros id prodere vates.
Id veriti armatos subito misere viros, qui
Noctes, atque dies servarent flebile bustum,
Ne forte auferret furto quis nocte sepultum,
Et totam implesset falsis rumoribus urbem,
Defunctum vita rediisse ad luminis oras.
Vitalesque auras haurire, atque aethere vesci.

Aura veni afflanti patris omnipotentis ab ore.
Aura potens cœli numen, superûmque voluptas,
Quicquid adhuc superat mihi dira e caede dolorum
Mente fuga, laetosque animi nunc reffice sensus,
Et placidos per membra riga mihi numine motus.
Sit fas laetitiae sentire in pectore lapsus,
Laetitiae, qua gens fruitur felicis Olympi,
Larga ubi latifluo passim torrente redundant
Gaudia, nec fines novit diffusa voluptas.
Vertitur hîc rerum facies: hîc gaudia nostra
Incipiunt: longe in melius versa omnia cerno.
Jam Deus, ut sacros vates, et sancta piorum
Concilia educens tenebris inferret Olympo,
Corporeis liber vinclis concesserat imos
Spiritus ad manes, animarum regna silentum,
Per caecos aditus, et praecipites anfractus
Solis inaccessos radiis, loco nocte perenni
Obsita, terrificam caecae formidinis aulam.
Hîc stabulant, vivisque tenent impervia regna
Noctivagi fratres, superi quos ira parentis,
Cœlo immane nefas animis excussit adortos,
Tartareisque genus miserabile mersit in antris,
Quando illos tenuit regnandi tanta cupido.
Nunc miseros pœnis manes miseri magis ipsi
Exercent, vinctosque tenent nigrantibus oris.
Interiora habitant barathrum irremeabile clausae
Crudeles animae, ad superos dum vita manebat.
Nunc merita expendunt vasta fornace sepultae
Supplicia, undantemque ferunt caligine fumum:
Ignis ibi aeternus, semper nova flamma renascens.
Innocuae circum sedes, secretaque longe
Atria circuitu longo: hîc incendia nulla,

Nulli obsunt penitus flammis ultricibus ignes:
Umbrarum sed iners requies, penitusque silentis
Mundi temperies, secretae his sedibus aevum
Insontes degunt animae, quibus haud sua damno
Admissa: at primi scelus exitiale parentis
Detinet hîc clausas, nostrae nil lucis egentes,
Pœnarum prorsum expertes, nisi luce carerent
Jucunda, qua gens gaudet stellantis Olympi.
Hîc patres sanctum genus antiquissima proles
Qui vitam vinclo nullo, non legibus ullis
Compositam incultos primi degêre per agros
Inter oves patrio tantum se more tenentes,
Justitiae memores ultro, rectumque colentes.
Hic vatesque pii, qui quondam numine pleni
Ventura intrepide magnas cecinere per urbes,
Quique dedere orbi leges divina reperta,
Quosque datis olim juvit parêre volentes,
Matronae, atque viri, vitaeque in limine rapti.
Omnibus unus amor, cœlique arrecta cupido.
Et jam promissi memores tum forte per umbras
Saecla recensebant tacitis volventia lustris,
Ducebantque animis finem adventare malorum.
Atque haec inter se laeti sermone serebant.
En tandem volvenda dies, en imminet illa,
Cum lucem liceat supera et convexa tueri.
Hanc claro pater omnipotens manifestus Olympo
Ostendit nobis divino numine plenis.
Nos aliis subito mortalibus ore canentes
Optandam votis venienti liquimus aevo.
Jam jam aderit lux nostra, Dei indubitata propago,
Ille erat, ille feri sub imagine saepe leonis
Ostensus nobis oculos caligine pressis,

Unus pro multis qui sese proderet ultro
Morti, defensosque daret nos hoste subacto.
Vicit io tandem leo magni a sanguine Judae
Davidae genus: o passim gaudete beati
Mortales, gaudete animae jam corpore functae.
Jam vos astra vocant: nunc, quae tot clauditur annos,
Janua siderei nobis aperitur Olympi.
Jamque erit, ut, nostris promissum vocibus olim,
Laetitia exiliant montes, collesque resultent
Pampineis vincti formosa cacumina sertis,
Quales creber agris aries, oviumque minores
Subsiliunt fœtus, mollique in gramine ludunt,
Balatus matrum dum per juga longa sequuntur:
Ipsi jam fontes, ipsa et vaga flumina passim
Melle fluant, niveo passim vaga flumina lacte,
Lacte mero, et dulci distillent nectare rupes.
Talia perstabant memorantes: cuncta fremebant
Intus laetitia ingenti, plausuque secundo.
Sicut ubi cives longa obsidione tenentur
Urbem intra, et vallum, portarumque obice tuti,
Dum circum sonat, atque in muros arietat hostis,
Tum si forte acies procul auxiliaribus armis
Adventare vident socias e turribus altis,
Consurgant, animosque alacres spe ad sidera tollant.
Ecce autem foribus succedens maximus ultor
Haud cunctatus adest divina luce coruscus.
Porta ingens adversa manet centum aerea vastis
Vectibus, aeterni postes, hanc nulla neque igni
Vincere vis valeat, neque duri robore ferri.
Constitit hic Deus, ac dextra stridentia claustra

Impulit: intremuit quo late exterrita tellus
Impulsu, vaga contremuerunt sidera mundi,
Regiaque umbrosis immugiit atra cavernis.
Ad sonitum horrifico adventu de vallibus imis
Lucifugi raptim trepido adsunt agmine fratres
Humana facie crurum tenus, inde Dracones.
Tum rudere insuetum, dirumque e faucibus ignem
Efflare, atque domum piceo omnem involvere fumo.
Continuo patuere fores: procul ecce repente
Sponte sua absiliunt convulsi a cardine postes.
Apparet confusa intûs domus, altaque circum
Atria, rarescunt tenebrae, et nox caeca recessit.
Nam Deus haud secus obscuris conspectus in antris
Perstringens oculos divina luce refulget,
Quam cum gemma ignes splendore imitata corusco
In noctem thalamis lucet regalibus, atrasque
Exuperat tenebras, largo et loca lumine vestit
Purpurea circum perfundens omnia luce.
Ut vero in mediis Divum penetralibus hostes
Videre, et faciem invisam agnovere per umbras
Ardentem radiis, ac mira luce coruscam,
Protinus aspectu subito terrentur, et imas
Conjiciunt sese in latebras, linguaque remulcent
Commissas utero caudas, stratique tremendum
Nequicquam umbrosis in spelæis ulularunt,
Quales, quae celsis habitantes alpibus Euros
Semiferae gentes semper patiuntur, et imbres
Romanas si forte procul fulgentibus armis
Ora exertantes antris videre phalangas,
Fumosa extemplo palantes tecta relinquant,
Dispersique jugis, siqua altius exit in auras,
Rupe sedent, longeque duces mirantur euntes.
At casti circum manes fulgore repente

Lustrati passas tendunt ad sidera palmas,
Laetitiaque fremunt subita, lacrymâsque dedêre,
Nec saturare queunt animos, oculosque tuendo.
Tum laeto ultorem propius clamore salutant
Una omnes: Ut cœli lux clara sereni
Optatum aspicimus, nec nos spes nostra fefellit,
Qui revehis mundo primo concessa parenti
Munera, et humanum genus omne in pristina reddis,
Ignotasque vias aperis ad sidera cœli?
Venisti aethereae facies tua lampadis instar
Diffulsit, tandemque oculis lux reddita nostris.
Sed quibus exhaustum aerummis, quantisque procellis
Jactatum accipimus? (nigras ea fama sub oras
Detulit) indigno quis sanctum vulnere corpus
Fœdavit? quaenam hasta tuo intepuisse cruore,
Quod ferrum tulit? an tantum mortalibus ullis
In terris licuit scelus? o quae clausa remotis
Aequora litoribus terrarum cingitis orbem;
Quae vos, quae tenuere morae? quibus abdita claustris,
Leto opifex tam crudeli cum vester obiret?
Vos tum diluvio mortalia cuncta decebat
Obruere, et terras penitus delere nocentes.
Nosne per haec superi soboles certissima regis
Vulnera servamur? non o non praemia tanti,
Non tanti ipsa salus erat olim nostra, tua ingens
Haec pietas, adeon' tibi curae incommoda nostra
O hominum dulcis requies, superûmque voluptas?
Nos patris aversi nostro irritavimus iras
Crimine: tu diras solvisti sanguine pœnas.

Talia per campos jactabant undique inanes.
Tum laeti obscuro pariter se carcere promunt,
Ultoremque Deum supera ad convexa sequuntur,
Sedibus ut placidum degant stellantibus aevum
Felices animae gens jam defuncta periclis
Humanis, secura operum, secreta laborum.
Primus it ipse hominum generis pater ante, nec ora
Conscius antiquae noxae audet tollere cœlo:
Primores procerum inde alii non vana futuri
Pectora, queis nivea velantur tempora vitta.
Ingemuere illi, quos ob commissa cremandos
Sorbet in abruptum, fundoque exercet in imo
Tartarus, eructansque incendia dira caminis,
Unde animis miseris nullo patet exitus aevo.
Praecipue rex ipse aulae illaetabilis alto
Cum sociis mœrens ducit suspiria corde,
Et fortunatis sedem, quam liquerat ipse,
Invidet aetheream furiis immanibus actus.
Illi iter ad cœli debentia regna tenebant
Aera per tenerum laeti, regemque canebant
Felices animae, quibus est in saecula vitae
Jam nunc parta quies, praeclusaque janua leti.
Applaudunt volucres purum tranantibus aurae.
Subsidunt Euri, fugêre ex aethere nimbi,
Arridetqne procul clari liquidissima mundi
Tempestas: cœlo arrident rutila astra sereno.
Assurgit matutinis aurora volucrum
Cantibus: assurgit rubefacta vesper ab aethra.
Atque ea dum longe vastum per inane geruntur,
Jam lux Eois properabat tertia ab oris,
Et pater omnipotens nato immortalia membra
Illustrans penitus divinum afflavit honorem,

Quodque fuit mortale modo, et violabile corpus,
Immortale dedit, non tanta luce sereno
Sidera clara polo, non aureus ipse nitet Sol.
Ceu qui per noctem imposito cinere obrutus ignis
Delitet, et nusquam tecto se lumine prodit,
Siquis eum flabris exsuscitet arida circum
Nutrimenta serens, subitis ad tecta favillis
Emicet, et totas lustret splendoribus aedes.
Talis, ubi turpe irrepsit senium, unicus ales,
Congessitque sibi ramis felicibus altum
Summo in colle rogum, posuitque in morte senectam?
Continuo novus exoritur, nitidusque juventa
Effulget cristis, et versicoloribus alis.
Innumerae circum volucres mirantur euntem.
Ille suos adit Aethiopas, Indosque revisit.
Jamque adeo in terris hominum miranda paventes
Terruerant animos visa, umbris orbe fugatis
Sole recens orto mœstissima Magdalene
Amissi desiderio perfixa magistri
Cum sociis ibant prima sub luce ferentes
In gremiis molles patriae felicis odores,
Myrrhamque, et costum, spicaeque unguenta Cilissae
Supremum tumulo munus, varioque serebant
Multa inter sese tristes sermone per agros.
Nos miseras, quas non secum lacrymabilis heros
Duxerit ad letum: vigiles quis fallere nobis
Custodes dabit? aut quis grandia saxa sepulcro
Evolvet clauso, ut saltem fungamur inani
Munere deserto solventes debita busto?
Talia fundentes tumulum venere sub ipsum,
Jactantesque oculos faciles huc plurima, et illuc

Milite conspiciunt collem, et custode vacare,
Claustraque mirantur secum patefacta sepulcri.
Accedunt: at ubi tumulum conspexit inanem,
Naribus unde ingens fluctus se evolvit odorum
Hoste putans clam sublatum pulcherrima virgo
Flebat, inornatum vellensque a vertice crinem
Et nemora, et montes gemitu, sylvasque replebat,
Cui juvenis subito effulgens in vestibus albis
Aligerum genus, et cœli de gente, quid inquit
Quaeritis o matres? longo jam parcite luctu,
Atque animis mœstum tandem revorate timorem.
Laetitiam certa jam spe praesumite vestram,
Quandoquidem, quem vos adeo lugetis ademptum,
Funestæque trabi fixum, ut scelus omne piaret,
Vestraque sponte sua deleret crimina morte,
Unus pro cunctis Erebi jam rege subacto
Manibus ex imis has rursum lucis in oras
Victor iit, superaque etiam nunc vescitur aura,
Corporis ablutus, quaecumque obnoxia morti.
Haec ait, et nubi volucer se immiscuit atrae.
Ipsa etiam res ecce oculis oblata repente
Firmavit dubiumque animum, tenebrasque resolvit.
Namque morae impatiens, atque acri saucia amore
Dum virgo sedes, ec miratur inane sepulcrum,
Artificumque manus, videt ipso in mormore fictum
Litus arenosum, porrectum in litore piscem,
Fluctivomum, ingentem, nant aequora qualia in alto
Mole nova ignaros nautas terrentia cete,
Monstrum turpe, atrum, spatiosi bellua ponti,
Cujus ab undivomo vates imperditus ore
Redditus aereas rursum veniebat ad auras.
Tum secum: Superi nunc o nunc visa secundent

Praesentes: veterum agnosco non vana futuri
Signa inquit: nempe, ut monstri deformis in atro
Tres vates latuit luces, tres gutture noctes
Ingluviem passus, vastaeque voraginis antrum,
Sic heros multum ad superos defletus amicis,
Inclususque cavo saxo, terraque sepultus
Delituit, saepe ut (memini) praedixerat ipse,
Ad cœlum rediit, saxumque reliquit inane.
Talia versanti subito sub imagine falsa
Ignoti agricolae sese Deus obtulit ipse,
Et tumulum juxta astabat, mox farier orsum
Virgo amens animi agnovit, conversaque luce
Respicit ecce nova illustrem, radiisque coruscum.
Corruit, ac genua amplexans satis ora tueri
Clara nequit, corpusque oculis obit omne volutis,
Et mœstum aspectu dulci saturavit amorem.
Continuo tristi penitus de pectore mœror
Omnis abit, rediitque decor suus ilicet ori
Marmoreo: sed adhuc turgentibus humida gemmis
Lumina, inornatique fluunt per colla capilli.
Sic ubi rore madens pluvio rosa languida honestum
Demisit caput, atque comam largo imbre gravatam
Tum si purpureo Sol lumine vestiat arva,
Et redeat madido facies innubila cœlo,
Protinus attollens sese rursum illa resurgat
Puniceique sinus divinum pandat honorem:
Talis erat posito virgo pulcherrima luctu.
Ardet amans ipsum affari regemque, Deumque,
Et coram solitas haurire, ac promere voces.
Dum trepidat, quae prima haerens exordia sumat,
Mortales visus adopertus nube reliquit.
Fama Palaestinas subito haec impleverat urbes.

Jamque sacerdotes trepidare ; et quaerere, si qua
Multiplici vulgi sermoni occurrere possint.
Rumoremque astu premere atque extinguere famam.
Custodes busti in primis, qui cuncta canebant,
Muneribus superant, subiguntque haud vera profari,
Sublatum furto intempesta nocte cadaver.
Sed non ulla datur verum exuperare facultas.
Quoque magis tendunt serpentem sistere famam,
Amplius hoc volat illa, omnemque exuscitat oram.
Sunt etiam, qui se ore canant vidisse patentes
Sponte sua tumulos, multosque exisse sepulcris,
Quorum jampridem tellus acceperat ossa.
Interea socii, quos in diversa paventes
Jamdudum terror longe disjecerat omnes,
Tabescunt mœsti : cælo cecidisse videtur
Omnibus extinctum aeterna caligine Solem,
Et penitus mundo jucundum lumen ademptum.
Tandem conveniunt, et adhuc loca nota frequentant,
Tectaque, quae vivo sibi quondam rege fuissent
Dulcia, sed casu nunc desolata recenti.
Dux nusquam : miseris nusquam datur illa tueri
Ora, illosve oculos aspectu luce serena
Jucundos magis, aut cœlo radiantibus astris,
Et cunctis nomen dulce obversatur ad aures.
Aegrescunt mœsti: squalent circum omnia luctu.
Haud secus atque olim eximit cum subere pastor
Cerea dona cavo, vacuumque alveare reliquit.
Tunc etiam, fumus quas longe dispulit ater;
Hinc illinc glomerantur apes, et inania frustra
Tecta adeunt denso volitantes agmine circum
Direptosque favos ægræ, populataque passim

Mella vident nequicquam hiemi congesta futurae.
Ecce viros autem tali mœrore sepultos
Attonitae miris matres rumoribus implent,
Vidisse aligeros cœli de gente ministros,
Regem ipsum vidisse novo fulgore micantem,
Et vacuum porro tumulum, vestesque relictas.
Protinus ergo alii montis petere ardua cursu
Contendunt rapido festini, ubi inane sepulcrum.
Ast aliis incredibile, ac mirabile visum,
Et primo ancipites delusos credere matrum,
Effigie pavitantum oculos, et imagine falsa,
Ut nobis saepe in somnis spectare videmur.
Absentum vultus; simulacraque luce carentum,
Donec sera illis sub luce in tecta coactis
Ingrediens sese ostendit manifestius heros
Voce, habituque Deum confessus imagine nota
Divinum toto jaciens de corpore lumen,
Hinc Thomas aberat Didymus vicina pererrans
Oppida, quo metus impulerat duce nuper adempto,
Isque ubi dein rediens est sacrae redditus urbi,
Acceptusque domo, socios videt ecce recenti
Attonitos casu, ac caeco terrore silentes,
Quales aut templum, domini aut ubi divitis aedes
Marmoreas petiit ruptis de nubibus ignis,
Terrificisque locum implevit splendoribus omnem.
Stant intus pavidi cives: quatit omnibus horror
Pectora: vix longo post tempore corda residunt.
Obstupuit visu ignarus, causamque requirit,
Et socios dictis Didymus demulcet amicis,
Quem senior Petrus amplexus, lacrymisque profusis
Menti caniciem humectans sic denique fatur:
Vidimus (o jam nos felices) vidimus ipsum,

Ut soliti, regem spirantem, aurasque trahentem
Cœlicolûm regem, qui nos modo morte reliquit.
Haec ait: exultansque animo cœlum usque tuetur.
Ille autem (neque enim narranti talia credit)
Ipse ne rursus, ait, cæli hoc spirabile lumen
Aspicit? an potius simulacri apparuit umbra,
Atque oculos fallax vestros elusit imago?
Immo, ait, illum ipsum divino illa ipsa gerentem
Uulnera, et antiquam servantem corpore formam.
Vidimus, ac veros manibus tractavimus artus.
Vidi oculis, vidi ipse meis, et vulnera novi.
Vesper erat, clausaeque fores, clausaeque fenestrae
Nos intus pavidi latitare, et corpora victu
Curare, ac positis mœsti discumbere mensis.
Ecce autem tecti in mediis penetralibus ipse
Improvisus adest, et inobservabilis heros
Effulget clausis ingressus limina portis,
Improvisus adest, inopinaque gaudia portat.
Continuo ad lucem visum tectum omne cremari.
Nos trepidare animis, subitoque horrescere visu
Attoniti, verum ille metus, vanumque timorem
Increpitans vetuit trepidos exurgere mensis.
Ipse ego sum: pacem unanimes agitate, metusque
Solvite: tentandosque dabat simul omnibus artus,
Vulneraque, insigni quae corpore quina gerebat.
Quin etiam parcis nobiscum accumbere mensis
Non fugiens solito est coram de more loquutus,
Ceu mortalis adhuc quae verba novissima nuper
Ad mortem properans nobis memoranda reliquit.
Tum demum liquidis abiens se immiscuit auris.
Haec senior, sociique eadem simul ore canebant.
Necdum finis erat verbis, cum protinus ecce

Cum clamore ruit Cleopas fidissimus unus
E multis, quos bis senis subjunxerat heros,
Atque haec dicta dabat: Vos o jam solvite luctu:
Vivit adhuc socii leti jam lege solutus:
Vivit adhuc: vidi his oculis, vidi ipse, Deique
Auribus his hausi vocem, consuetaque verba.
Audiit hic etiam mecum, viditque loquentem,
(Atque manu, nutuque propinquum Amaona signat)
Nam modo forte animis mœsti dum incedimus ambo,
Qua se demissi incipiunt subducere montes,
Extulit aereas Emaus ubi turribus arces
Advena in ignota nobiscum veste profectus,
Externosque gerens habitus comes additur ultro.
Taedia dumque viae variò sermone levaret,
Interdum eruptis roramus fletibus ora,
Et gemitus imis dolor exprimit ossibus ardens:
Ille aegros dictis solari, et quaerere causas
Crebra resurgentis luctus: nos ordine cuncta
Pandimus, atque ducis letum crudele profamur,
Quo moriente simul perierunt gaudia nostra.
Ut factis, verbisque animos spe arrexerit ingens
Ingenti: sed dehinc nos morte fefellerit omnes.
Non tulit ulterius, contraque haec reddidit ille:
Non pudet o semper caecos, et lucis egentes?
Nonne ducis vestri quondam crudelia vates
Funera praedixere omnes, casusque nefandos
Tot veterum monimenta docent haud credita vobis?
Sponte sua leto caput obvius obtulit ipse
Unus pro multis, patrias quo flecteret iras,
Atque iter ipse suo signaret ad astra cruore.
Haud ita vos ille erudiit: nam saepe futura
Haec eadem de se longe ante retexit amicis.

Atque equidem, memini, nuper media urbe canebat,
Obscura sed verborum rem ambage tegebat.
Nunc autem manifesta patent, nunc omnia aperta
Nube palam ablata, nec spes fovistis inanes.
En rex, qui positas conseverat ordine vites
Praetendens sepem insidiis hominumque, ferarum-
que,
Omnibus immissis incassum ex urbe ministris,
Quos leto dedit insontes manus effera agrestum,
Demum infelices natum ipsum misit in agros.
Nam pater omnipotens post tot fera funera vatum
Ipse suum jussit natum descendere Olympo.
Ecce Palaestini furiis immanibus acti
Natum etiam hauserunt crudeli funere herilem.
Haud impune tamen: rex urbe ultricibus armis
Jam jam aderit, flammisque feros agitabit agrestes,
Et pangenda aliis credet vineta colonis.
Sic fatus cœpit voces ex ordine vatum
Obscuras, veterumque evolvere facta parentum,
Cuncta docens letum CHRISTO crudele minari
Quo mortale genus tenebris educeret atris.
Ut clara antiquis portendi haec omnia signis
Monstrabat ratione, oculis caligine abacta?
Ut nostros mira inflexit dulcedine sensus?
Ut resoluta novo ardebant praecordia amore?
Qualiter aut aeris rigor acri solvitur aestu,
Aut glacies concreta novo sub Sole liquescit.
Non illum tamen immemores agnovimus urbem.
Quam ventum ad sedem, parvamque subivimus
urbem.
Namque iter ulterius fingentem, seque ferentem
Longe alias sedes petere, ambo oravimus, iisdem

Nobiscum haud asper tectis succederet hospes,
Id quoqne praecipiti suadebat vesper Olympo
Jam piceo terras infuscans noctis amictu.
Paruit, et mensas comitum est dignatus egenas.
Ut primum fruges tostas Cerealia liba
Attigit, et solito fregit de more, repente
Nox abiit, tandemque oculis lux addita nostris.
Agnosco, et supplex manifestum numen adoro.
Sed subito volucres abiens ceu fumus in auras.
Respuit humanos visus, sensusque refugit.
Talia narrabat Cleophas, quæ credita cunctis
Vera negat Thomas, et cœptis perstat in iisdem.
Haec mihi (dicam iterum) nemo persuaserit unquam
Illum ipsum his oculis clara nisi luce videndum
Hausero, et his manibus nisi vulnera contrectaro.
Sic fatur: simul ecce Deus cum lumine largo
Improvisus adest iterum, sociosque revisit,
Et clausæ mansere fores, mansere fenestræ.
Non aliter vitri, quod tectis summovet auras,
Lumine Sol penetrat splendentes aureus orbes
Insertim radios jaciens in opaca domorum,
Nec tamen ulla viae apparent vestigia adacta
Luce, sed illæso sæpe, itque, reditque metallo.
Sternunt sese omnes terrae, genibusque salutant.
Ut vero Didymus manifesto in lumine vidit
Uulnera monstrantem, et se nomine compellantem,
Horruit, et prono confestim corruit ore.
Multaque se incusans animo sic denique fatur:
Vera mihi facies; verus Deus, omnia novi.
Haud equidem (fateor) vivum te credere quibam.
Post obitus cœli hoc iterum spirabile lumen,
Has auras haurire, animo tua dicta labanti

Exciderant penitus, modo quæ suprema dedisti.
Demens, qui te obita non posse huc morte reverti
Crediderim, cum quarta alios jam luce sepultos
Ad superas cœli nuper revocaveris oras,
Et memini, atque aderam: sed me mens læva tenebat.
Forsan at hæc tamen haud vestro sine numine tanta
Credo equidem venit dementia, forsitan olim
Proderit hic seris haesisse nepotibus unum,
Et manibus voluisse prius contingere corpus,
Ne facies, aut vana oculos eluderet umbra.
Talibus orantem Deus, et lux ipsa reliquit
Nunc hos, nunc adiens alios, et pectora firmans.
Nec prius evasit mundi mortalibus oris,
Quam quater exoriens dena sol luce rediret.
Forte igitur Petrus, et socii vada salsa secebant
Remigiis lembum subigentes, dum sibi victum
Arte parant solita, piscesque in gurgite captant.
Et jam per totam vano, quam longa, labore
Defessi noctem frustra madefacta legebant
Retia, cum juvenem egregium videre liquentes
Fluctifrago tractus e litore prospectantem.
Nec primo agnovere Deum, divinaque membra,
Quandoquidem se mortali celaverat ore.
Ipse dehinc tali compellans voce natantes
Dextram, ait, affectate viri: huc appellite puppim:
Hac dabitur vanum non effudisse laborem.
Nec mora, præceptis parent, dextraque per undas
Detorquent alacres cursum, nodosaque lina
Projiciunt: moti sonuit plaga cærula ponti.
Jamque senex tacito sociis Petrus innuit ore,
Auxilioque vocat nutuque, manuque silentes.

Significans praedam innumeram: vix retia cuncti
Plena trahunt: capti saliunt per vincula pisces.
Sensit Joannes hic numen, et heus prior inquit
O socii, non fallor, adest Deus, ille magister
Ille quidem: agnosco divinos oris honores.
Laetitiam ut jactat vultuque, oculisque decoris:
Quod simul accepit Petrus, haud cunctatus, ab ipsa
Desiliit rate, et aequoreas se jecit in undas,
Quo regem salsos per fluctus primus adiret,
Quamvis multa timens gliscentibus æquore ventis.
Cætera deinde manus terræ advertuntur, et omnes
Remivaga siccum cupidi tenuere carina.
Tum victu ut vires revocent, Cerealia mensis
Dona onerant jussi, vivosque in litore pisces
Una omnes torrere parant, succensaque pruna
Suggeritur circum: teter petit æthera nitor.
Ut compressa fames, surgit rex optimus ipse,
Confessusque Deum sociis ita denique fatur.
Pacem optate viri, pacem laudate quieti.
Salvete æternum socii, æternumque valete.
Este mei memores: ego claro poscor Olympo:
Iamque adeo duris animos aptate, ferendo
Omnia, nec propius sævos adiisse tyrannos
Sic timor, atque duces affari, et vera monere.
Non vos majestas soliorum, aut sceptra superba
Terrificent regum lucis nil hujus egentes.
Haud longe tum quaerendum, quæ tempora fandi,
Quis modus aptus: ego præsens adero omnibus, ora
Vestra regens: dabitur verborum copia cuique.
Nec cœlo vires vos: et solamen ab alto
Deficient, cum Sol decimo jubar aureus ortu
Extulerit, pater afflabit cœlestibus auris,

Diffusumque animis numen divinitus addet,
Præside quo freti reges, rerumque potentes
Nil veriti, nostrum vulgabitis undique nomen.
Tum sanctum sese genus aurea tollet ad astra,
Densus agens veluti laxis se palmes habenis
Luxuriat, foliisque simul fœtuque gravescit.
Denique, cum suprema dies illuxerit orbi,
Omniaque eliciam patefactis ossa sepulcris,
Atque iterum in lucem emergent, quos terra tegebat,
Hanc vallem, densa hos implebunt agmina colles
Matres atque viri, vixque hausta luce perempti,
Ipse ego jura dabo, mediaque in valle sedebo
Quæsitor, vitas populorum, et crimina pendens.
Vos etiam mecum bis senis sedibus ipsi
Sublimes mortale genus censebitis una,
Bis senaeque tribus gentis tum vestra subibunt
Arbitria, et vestros mirabitur orbis honores.
Interea Petre te (nulli pietate secundum
Novi etenim) his rerum summam, clavumque tenentem
Praeficimus cunctis, ultro qui nostra sequuti
Imperia: hoc te praecipuo insignimus honore.
Tu regere, et populis parcens dare jura memento.
Summa tibi in gentes jam nunc concessa potestas.
Jamque pios tege: pace voca sub signa rebelles.
Quemcumque in terris scelus exitiale perosus
Admonitum frustra justa dedoveris ira.
Colloquio absterrens hominum, cœtuque piorum,
Idem erit invisus cœlo, non ille beatis
Sedibus aspiret, nisi tu placabilis idem
Dignatus venia meliorem in pristina reddas.

Jamque adeo tibi concessum mortalibus aegris
Claudere siderei portas, ac pandere cœli.
Talia mandabat terras, hominesque relinquens.
Sic natis moriturus oves, et ovilia pastor
Commendans caris furta, insidiasque luporum
Edocet, et pecori contraria pascua monstrat.
Sic sociis aevo jam fessus nauta biremem
Credit, inexpertosque docet varias maris oras,
Et brevia, et Syrtes, et navifragas Syrenas.
His animadversis totius lucida circum
Palmiferi nubes collis capita ardua texit,
Et curva aethereis fulserunt litora flammis.
Interea totum exercent nova gaudia cœlum
Alituum cœlestum acies, sanctique volucres
Dant manibus plausus, et multicoloribus alis,
Instaurantque choros, fremitu aetheris atria fervent.
Pars pendent speculis, et propugnacula laeti
Cœli summa tenent, et mœnia celsa coronant.
Obvia pars portis parat ire patentibus, et se
Quisque auris credunt, ac pennis athera obumbrant.
Hi plectro indulgent, fidibusque his tibia cantus
Dat bifores: alii cava cornua flatibus implent.
Raucisonasque tubas, et ahenea cymbala jactant,
Atque ubi ter patris ad solium pernice chorea
Indulsere choris, ter ludo lucida regna
Lustravere, polique e vertice decurrêre,
Non aliter sunt ingressi volucri agmine contra
Concentu vario, et cum multisono modulatu,
Quam prolapsa Remi cum nondum urbs alta jaceret,
Tarpejaeque arces starent, lateque subactis
Jura daret populis rerum pulcherrima Roma,
Consul victor, ovans pugnatis undique bellis,

Intrabat rediens, Capitoliaque alta subibat.
Talis nubivago tendebat ad aethera gressu
Vera Dei soboles, ut vero flectere quiret,
Iratus quoties genitor mortale pararet
Exercere genus meritis ob crimina pœnis,
Omnia fert secum caedis monimenta nefandae,
In primis duplicemque trabem, infandamque columnam,
Brachia cui vinctus tulit aspera verbera, et acres
Virgarum fasces, infectaque sanguine lora,
Hastamqne, et calamo pendentia pocula levi.
Tres deinde ingentes, et acuta cuspide vectes,
Cernere erat, quibus effossus palmasque, pedesque,
Sertaque nexilibus vepribus conserta rigebant,
Illic et longo Romani signa senatus
Hastili suspensa, cavoque latentia cornu
Lumina, quod superas abies tollebat ad auras,
Quamque manu rex pro sceptro gestavit arundo,
Omnia quae pueri cœlestes ante gerebant,
Singula quisque, polique arcem per inane petebant.
Suspexere viri attoniti, acieque sequentes
Alituum nubem, ac regem videre per auras
Tollentemque manus, cœlique serena secantem,
Cum subito rutila haec venit vox reddita ab æthra.
Ne trepidate, quid haeretis supera alta tuentes?
Cum genitore Deus regnandum accepit Olympo.
Nec mora: carminibus cœli domus ardua longe
Auditur resonare, modisque per astra canoris.
Contra etiam plausere, atque haec alterna canebant
Laeta viri, cœlumque oculis, animisque petebant.
Omnes o plausu gentes, linguisque favete,
Atque Deum canite ascensu supera alta tenentem.

Quadrupedum, volucrumque genus, mutaeque natantes
Exultent, tractus terrarum ubicumque patentes
Ipsi dent montes, ipsa et dent flumina vocem
Laeta suam, et scatebris volventes flumina fontes,
Quodque ambit longis terras anfractibus aequor.
Cuncta suum agnoscant auctorem, et carmina dicant,
Semper ut idem ingens regnarit originis expers
Cum genitore Deo Deus omnia numine complens.
Ut nullis mox principiis, aut semine nullo
Omnia condiderit, cœlum, terrasque, fretumque,
Quaeque vago passim subsunt animantia cœlo,
Ut terras ponto discluserit, aethera terris,
Luciferis cœli lustraverit atria flammis,
Tellurisque sinum variis appinxerit herbis,
Sufficiatque satis fruges, et vitibus almum
Humorem, tu cuncta moves: tibi maximus aether,
Quique super latices concrescunt aethere, parent:
Nubila te, ventique timent: te vesper, et ortus
Observant, obeuntque tuo sua munera nutu:
Et tibi monstriferi obsequitur plaga caerula ponti.
Tu manibus validis terrarum pondera libras,
Atque gravem vacuo suspendis in aere molem,
Rerum elementa locans aeterno fœdere, ut omnia
Concordi in medium tendant nitentia motu.
Tu liquidas per inane vias is nubibus actus,
Aurarumque sedens veheris pernicibus alis.
Non tibi tempus equis fugit irrevocabile adactis,
Semper idem ante tuos oculos, praesensque moratur,
Quodque est, quodque fuit, simul et quod deinde sequetur.
Ipse etiam parens tibi cœli in vertice fixus

Sol stetit: ipsa etiam surgens in cornua luna:
Atque suos penitus requierunt sidere cursus,
Te mandante suam vim sæpe innoxius ignis
Dedidicit: pueri in mediis fornacibus astant
Illæsi, jactantque tuas ad sidera laudes.
Tu mare navigerum concreta divitis unda,
Et populis medios das ire impune per æstus.
Tu rapidos flectis ripis mirantibus amnes.
Tu largam tactis e cautibus elicis undam,
Idem largifluos fontes, et flumina sistens.
Ipsa tuo tremit aspectu conterrita tellus,
Quosque procul tangis fumant ad sidera montes.
Assurgunt reges pavidi, tibi sceptra, tibi arma
Déponunt, longeque tremunt, et numen adorant.
Tu sordis aures, oculos tu lumine captis,
Et vocem mutis, et vires sufficis ægris.
Tu revocas in vitam obita jam morte sepultos,
Et rursum potes amissos accendere sensus.
Non te vis crudi perterruit horrida leti,
Non Erebi confusa domus loca fœta timoris.
Te manes tremuere, plagae regnator opacæ
Umbrarum passim populantem immitia regna
Non tulit, atque imis trepidus se condidit antris,
Prostrataeque metu procul Eumenides latitarunt,
Dum superas præda ingenti veherer is ad arces:
Nunc ubi jam victor regnas, superûmque beato
Concilio imperitas, provisaque tempora longe
Disponens reparas fugientia saecula mundo,
Nec requiesse sinis Solis volventia lustra.
Salve opifex rerum, vastique salutifer orbis,
Aspice nos propius, propius genus aspice nostrum
Morte tua patet ætherei cui janua Olimpi,

Et veteres tandem pater obliviscitur iras.
Talia litorea læti sub rupe canebant
Undeni proceres, omnisque effusa juventus.
Non tamen exuerant vanum inter tanta timorem,
Gaudia nondum animos firmati numinis aura
Aetherea, sed adhuc latebras, cavaque ante petebant.
Sicut ubi accipiter celsa de sede columbam
Sustulit apprensam, quam rostro evisceret unco,
Diffugiunt aliæ huc illuc: mox turribus imis
Condunt se celeres, et inania murmura miscent.
Haud illi secus attoniti post funera regis
Inclusi tecto stabant promissa magistri
Cœlo expectantes venturum numen ab alto.
Jamque aderat promissa dies, deciesque tenebras
Flammifera Sol exoriens face ab orbe fugarat,
Cum pater omnipotens cœli regione serena,
Sidera purpureo reficit qua purior æther
Lumine, cœlicolûm in medio media arce sederet
Tempora dispensans, secretaque fœdera mundo.
Cui se tum exutus moribundos filius artus
Diffulgens radiis, ac mira luce coruscus
Obtulit, et magno genitorem affatus amore est.
O pater et sociis tandem succurrere nostris
Tempus, ait, quos amisso duce protinus omnes
Acer agit timor huc illuc, atque omnia terrent
Imbelles, quoniam mortali corpore creti.
Discute terrorem hunc animis, et pectora firma,
Ne casus nequeant alacres procurrere in omnes.
Illis me propter Solyme, Judæaque passim
Insidias infensa odiis molitur iniquis,
Tu tamen hos olim fore, qui præstantibus ausis

Per gentes canerent nostrum indelebile nomen,
Quacunque Oceano terrarum clauditur orbis,
Et populos nova conversos ad sacra vocarent,
Pollicitus genitor, tibi nec sententia nutat.
Hos (quando cœli demum non abnuis arcem)
Ipse ego sæpe tua fretus pietate labantes
Firmavi, implevique animis, siquidem affore Olympi
Promisi auxilium subito, et tutamen ab arce,
Quo freti reges, regumque minacia jussa
Contemnant, alacresque ruant in funera leti
Sponte sua veræ pro relligionis amore.
Sic fatus palmas ferro ostentabat acuto,
Trajectosque pedes, et hians in pectore vulnus,
Sertaque, et hamatos vepres, quos hostia gessit.
Annuit oranti, delibansque oscula nato
Reddidit hæc pater æterno devinctus amore.
Jam concessa petis: dabitur tibi nate, quod optas.
Promissa (ne tende manus) afflabimus aura,
Quos vis, atque viros nostro flammabimus igni,
Ut pro te blandæ projecto lucis amore
Non ferrum, aut flammas metuant, morsusve ferarum,
Aut crinita rotis circum laniantibus haustra,
Quique reformidant nunc omnes aeris auras,
Objicient certis alacres se sponte periclis
Pugnando, et claras animas de corpore reddent
Comtemptu necis, et vera virtute superbi.
Non illos æstus, non illos frigora sistent,
Letiferum aut campos cum sidus findit hiulcos,
Cærulea aut glacie cum nectit flumina bruma.
Verum ultra Gangem auditi, Bactra ultima supra,
Ismara, Bistoniasque plagas, Serasque remotos

Gadibus, et virides penetrabunt voce Britannos.
Implebunt terras monitis, et cuncta novantes
Templa pererrato statuent tibi maxima mundo,
Ad tua mutatæ properabunt nomina gentes,
Divisæ penitus toto orbe per æquora gentes,
Saeclaque conversis procedent aurea rebus.
Quæ tibi sæpe ego pollicitus, scisque omnia mecum.
Nec tantum tua nate piis hæc vulnera Olimpum
Nunc pandi meruere, nigra quos nocte premebat
Insontes primi scelus exitiale parentis.
Verum alios mox, atque alios per saecula cœlo
Efficient dignos, sua quos commissa piacla
Sidereis procul arcebant a sedibus olim.
Tanta tua merces, ea vis, ea gratia mortis.
Atque adeo, quodcumque homines ab origine rerum
Admisere, aliis quidquid peccabitur annis,
Huc coeat, satis illa tui pars parva, superque
Omnia diluere, prorsusque abolere cruoris.
Quin etiam mox tempus erit, cum scilicet olim
Ter centum prope lustra peregerit æthereus Sol,
Tum veri Grajûm obliti mendacia vates
Funera per gentes referent tua carmine verso,
Atque tuis omnes resonabunt laudibus urbes,
Præsertim lætam Italiæ felicis ad oram,
Addua ubi vagus, et muscoso Serius amne
Purior electro, tortoque simillimus angui:
Qua rex fluviorum Eridamus se turbidus infert
Mœnia turrigeræ stringens male tuta Cremonæ,
Ut sibi jam tectis vix temperet unda caducis.
Illic tum nivei velut inter nubila Cygni
Omnibus in ripis pueri, innuptæque puellæ
Carmina casta canent, mixtique in gramine molli

Laudibus incipient certatim assuescere nostris,
Et teneri prima cœtus te voce sonabunt.
Hæc tibi certa manent, hæc vis movet ordine nulla.
Sic fatus dulcem nato inspiravit amorem.
Interéa scelus infandum pellacis Judæ
Multa execrantes socii se ad jussa parabant
Munera diversas sortiti protinus oras,
Quas peterent, moresquc novos, nova sacra docerent.
Quove autem patribus bis senis cætera, ut ante,
Pararet pubes, numerum, sanctumque senatum,
Quod superest, supplent, sociisque ex omnibus unus
Sortitu gaudes tanto prælatus honore,
Matthia, obscurum genus, et sine luce propago.
Tum cuncti inter se mœsti sic ore precari.
Si nunc, si nobis aurai cœlitus almæ
Halitus omnipotens patefacto aspiret Olimpo,
Quandoquidem toties nobis Deus omnibus illum
Auxilio fore pollicitus, sane omnia vera
Prædixit: defit veris hoc hactenus unum.
Talia suspensi secum ægra mente serebant.
Ecce autem cœli ruere ardua visa repente,
Et superûm tonat ingenti domus alta fragore.
Suspiciunt: nova lux oculis diffulsit, et ingens
Visus ab æthereo descendere vertice nimbus
Lucis inardescens maculis, tectumque per omne
Diversi rumpunt radii: tum innoxius ignis
Omnibus extemplo supra caput astitit ingens,
Et circum rutilis incanduit aura favillis:
Stricturis veluti crebræ crepitantibus olim
Dissiliunt scintillæ, acres dum incudibus ictus
Alternant Chalybes, robustaque brachia tollunt

Candentem curva versantes forcipe massam.
Nam pater omnipotens, superaque æquævus ab arce
Filius aspirant una omnipotentibus auris,
Infunduntque viris numen, Deus ecce repente,
Ecce Deus: cunctis divinitus algida corda
Incipiunt afflata calescere, numine tacti
Implentur propiore viri, sacrumque furorem
Concepere, Deumque imis hausere medullis.
Nec mora, nec requies: ter scintillantibus ignes
Terrifico radiis fulgore, ter alitis auræ
Turbine correpti blando flammantur amore,
Ignescuntque animis, atque exultantia cunctis
Exercent acres stimulis praecordia motus.
Diffugiunt animis terrores: mira loquuntur,
Mira canunt, eadem variis (mirabile dictu)
Gentibus accipitur vox haud obscura, sibique
Quisque videbatur patrias haurire loquelas;
Multi ut tunc ierant variis huc partibus orbis
Sacrorum studio, visendaeque urbis amore,
Solemnem quae luce illa celebrabat honorem
Quinquaginta actis post orgia prima diebus,
Orgia cum mensis epulandum apponimus agnum.
Hîc sua verba audit tellure Libystide cretus,
Hîc Galli sua, Romulidae, Parthique, Scythaeque,
Nec non subjecti glaciali sidere Thraces,
Afrique, Cretesque, Phrygumque e gente profecti,
Atque Indi, atque Arabes, et arenivagi Garamantes,
Mirantur cuncti circum, mirantur et ipsi.
Namque hominem velut exuti, moribundaque membra
Mente domos cœli peragrant, atque aethera apertum
Intenti, et superûm taciti sermone fruuntur.
Jamque canunt ventura: animis Deus expulit atram
Lustrans corda intus nubem, quae corpora circum

Caligatque, hebetatque humanas humida mentes.
Quosque modo durae mortis formidine turpi
Speluncis atris terrebant omnia clausos,
Liberius nunc luce palam, atque licentius audent
Terrorum expertes: nec jam mortalia curant.
Non ferrum, aut flammas metuunt, morsusve fe-
rarum,
Sed regem vulgo testantur morte peremptum
Immerita, genus aethereo deducere Olympo.
Jamque pudet metuisse omnes, animosaque leti
Spes magis, atque magis viget acris numinis haustu.
Haud secus ac crebris cum rimis terra dehiscit,
Cum sitit omnis ager, tum quae morientia languent
Gramina, caeruleus si cœlo venerit imber,
Continuo attollant rursus capita, arvaque ponant
Squalorem, redeatque decor suus omnibus agris.
Ergo abeunt varias longe, lateque per oras
Diversi, laudesque canunt, atque inclyta vulgo
Facta ducis, jamque (ut vates cecinere futurum
Antiqui) illorum vos fines exit in omnes.
Audiit et si quem medio ardens aethere iniquo
Sidere desertis plaga dividit invia terris,
Quique orbem extremo circumsonat aequore pontus.
Continuo ponunt leges, moremque sacrorum
Urbibus, infectum genti lustralibus undis
Eluitur scelus, et veteris contagia culpae,
Relligioque novas nova passim exuscitat aras,
Protinus hinc populos CHRISTI de nomine dicunt
Christiadas, toto surgit gens aurea mundo,
Saeclorumque oritur longe pulcherrimus ordo.

FINIS.

SI QUID HIC FACTUM DICTUMVE
CONTRA SANCTORUM PATRUM SCITA :
INFECTUM INDICTUMVE ESTO.

QUISQUIS ES

AUTOR TE ADMONITUM VULT, SE

NON LAUDIS ERGO OPUS ADEO

PERICULOSUM CUPIDE AGGRESSUM,

VERUM EI HONESTIS PROPOSITIS

PRAEMIIS A DUOBUS SUMMIS PONTT.

DEMANDATUM SCITO LEON. X.

PRIUS, MOX CLEM. VII. AMBOB.

EX ETRUSCORUM MEDYCUM CLARISSIM.

FAMILIA: CUJUS LIBERALITATI

ATQUE INDUSTRIAE HAEC AETAS

LITTERAS AC BONAS ARTES, QUAE

PLANE EXTINCTAE ERANT, EXCITATAS

ATQUE REVIVISCENTES DEBET.

ID VOLEBAM NESCIUS NE ESSES.

EMINENTISSIMIS AC RIVERENTISSIMIS DD.

EPISCOPIS SUBURBICARIIS

JULIO M. DE SOMALIA OSTIENSI

AC VELITERNO S. SENATUS PRINCIPI

BARTOLOMAEO PACCA PORTUEN. AC S. RUFINAE

JOSEPHO SPINA PRAENESTINO

PETRO FRANCISCO GALLEFRIO ALBANEN.

THOMAE ARETIO SABINENSI

FRANC. XAVERIO CASTILLIONIO TUSCULANO

S. R. E. CARD. DD. SUIS COLENDISSIMIS.

VINCENTIUS CAROFALI ABBAS GENERALIS

ORD. CANON. RR. SS. SALVATOR. LATERAN.

FELICITATEM.

CHRISTIADEM, ac selectos (*) HYMNOS VIDAE nostri, immortalis ingenii beatissimam ubertatem venire in conspectum Vestrum decet, et ad hunc quoque splen-

(*) Non tantum selecti hymni, sed omnes in II. volumine habentur, ita ut nihil desideretur.

**

dorem atque adeo majestatem sibi conciliandam auctoritati Vestrae commendari. Decet enim sacra Episcopi carmina plane aurea Episcoporum nuncupari Principibus: ejus maxime Episcopi, qui hebraicam, graecam, latinamque sapientiam toto pectore hausit, et saeculo Leonis x. doctrinae feracissimo doctissimus est habitus. Ad haec: Christianus is Maro peculiari quodam jure Vester est, quod divinos suos libros Tusculi ad Aedem D. Silvestri intra fines Episcopatus ad excelsum Vestrum Ordinem seviralem pertinentis conscripserit. Sed Vester etiam, quod consilium meum de hujusmodi Opere ad usum studiosorum nostri ordinis juvenum iterum in lucem emittendo quum primum Vobis significassem, statim una quasi voce declarastis: Vestris quoque Seminariis, aliorumque Antistitum usui futurum opus, quo nullum videtur conducibilius ad instillandum in teneris animis veritatis, pietatisque christianae amorem cum incredibili latinitatis castitate elegantiaque conjunctum (*). Immo ad-

(*) Jure LEO X. CHRISTIADEM legens admiratione captus, exclamavit: *Nescio quid majus nasci-*

didistis: plane optandum, ut in Scholis singulis quibusque tales legantur libri, postquam praesertim publicus morbus per anteactos annos gymnasia non pauca ita afflaverit, fere ut puduerit quosdam; (flendum!) desideratissima ac dulcissima DEI CHRISTIQUE nomina in iis usurpare.

Ac profecto, id si contigeret, non novus mos in scholas induceretur, sed revocaretur antiquus, nempe qui post Concilium Tridentinum viguit; etenim instauratis tunc in religiosiorem formam studiis, ut tempora postulabant, sacra VIDAE opera, vivo ipso, explicabantur, in deliciisque atque in oculis habebantur (*).

Habeant igitur in manibus divina haec carmina nostri ordinis alumni: et VIDAE imitatores facti, pectus suum saluberrimis compleant disciplinis. Habeant item ea in manibus adolescentes, qui in Vestris Seminariis in spem Ecclesiae educantur: addiscantque e vi-

---

tur Æneide. et Scalig: *Christias vero meretur summam laudem non enim nisi a viro pio, atque etiam optimo proficisci illa potuere.*

(*) Consulatur Cominiana Vidae edit. T. II. p. 141. et 163.

DAE libris *Quaecumque sunt vera* (utar Pauli verbis), *quaecumque pudica*, *quaecumque justa*, *quaecumque sancta*, *quaecumque amabilia*, *quaecumque bonae famae* : ebibantque haec omnia e fontibus illis purissimis. Eos in sortem Domini vocatos condocefaciet VIDA saecculares fabulas ineptiasque fastidire; ac sentient praeterea corda sua paulatim erga divina elevari, et quasi per gradus tranferri in Dei lumen et regnum; quumque aetas inceperit maturescere, collucebunt tamquam candelabra in Ecclesia: et errantibus in media saeculi nocte, ut in viam possint redire justitiae, veritatis lumen ostendent.

Itaque, VIRI EMINENTISSIMI, VIDA totus Vester est, ac propterea eumdem fovete, ac Vestris Clericis commendate: meque aliud aliquid ad DEI gloriam conantem, meumque Ordinem bene, DEO dante, erga bona studia, pietatemque animatum benevolentia Vestra sustentate.

JUDICIUM OPERIS

DATUM A CL. V. JO. ANTONIO VULPIO

IN EPISTOLA PRAEMISSA EDITIONI COMINIANAE.

Sive delectum verborum, sive splendorem figurarum, sive pondera sententiarum, sive similitudinum copiam, sive denique totius operis ornatum et dispositionem spectare velis, nihil exhibet VIDA *non e Virgilii, Lucretii, Catulli, Horatii, et reliquorum poetarum qui aurea illa aetate floruerunt, myrotheciis depromptum; nihil quod non incorruptam Romani sermonis dignitatem prae se ferat: omnia sunt in ejus carminibns miro artificio elaborata, rotunda, perspicua, candida, ad unguem castigata, ut non solum imitari veteres, verum etiam cum iis certare voluisse videatur. Si vero ad argumenta ipsa mentem animi convertas, neminem profecto ex poetis* VIDAE *anteponendum censebis. Alienus enim est ab omnibus corruptelarum illecebris, nullas faces libidini atque intemperantiae ministrat: sed potius juventutem in voluptates effusam, adhibitis quibusdam quasi frenis orationis revocat, et a turpibus ad hone-*

sta traducit. Totum se pium, sobrium, pudicum, severum praestat : DEI OPTIMI MAXIMI, CHRISTI *Servatoris nostri, Deiparae Virginis, et Caelestium reliquorum laudes in ore semper habet: vitia exagitat, virtutes ornat, impiorum insaniam objurgat, eorumque conatibus acerrime, et fortissime obsistit; ut si magnus ille Plato reviviscat, eum in civitatem suam, e qua olim Homerum, tamquam bonis moribus minus utilem, delibuto capillo et coronatum dimiserat, libentissime sit admissurus. Nempe in hunc virum perbelle conveniunt ea quae cecinit Horatius* (Epist. I. l. 2. v. 126.) *poetica studia commendans* :

Os tenerum pueri balbumque poeta figurat:
Torquet ab obscenis jam nunc sermonibus aurem;
Mox etiam pectus praeceptis format amicis,
Asperitatis, et invidiae corrector, et irae:
Recte facta refert: orientia tempora notis
Instruit exemplis: inopem solatur et aegrum.

Pag.	verso	Errori	Correzioni
8	2	Harqyas	Harpyias
11	4	fratriisque	fratrisque
16	15	Circundat	Circumdat
22	15	jacebat	jacebant
26	6	implumas	implumes
ib:	15	jugerat	jugarat
34	2	Nocte	Noctem
35	22	incedunt	incendunt
42	14	fremebaat	fremebant
ib:	23	Gallilæi	Galilaei
56	4	Paædixi	Praedixi
67	14	tumulti	tumultu
77	23	Aripete	pariete
104	24	eduxit	eduxti
145	17	Ne gente	Ne gentem
161	1	Vir	Vis
165	1	nsedit	insedit
168	6	Ed	Da
183	1	Cleopas	Cleophas

A S. E.

MONSIGNOR COLANGELO

PRESIDENTE DELLA PUBBLICA ISTRUZIONE.

Eccellenza

Luigi Prete, bramerebbe ristampare, il Libro Intitolato, *Marci Hieronymi Vidae Cremonensis opera* — in due volumi in dodici, perciò ne supplica il permesso.

PRESIDENZA

DELLA

GIUNTA DELLA PUBBLICA ISTRUZIONE.

addì 22. Febbrajo 1833.

Il Regio Revisore il Signor D. Biagio Ruberti avrà la compiacenza di rivedere la soprascritta opera e di osservare se vi sia cosa contro la Religione, ed i dritti della Sovranità. — Il deputato della Revisione dei Libri —

Firmato Canonico
Francesco Rossi.

ECCELLENTISSIMO, E RIVERENTISSIMO SIGNORE

Napoli 25 Febbrajo 1833.

Non posso incontrar certamente difficoltà per la stampa dei Poemi Latini del Celebre letterato del Secolo decimosesto Geronimo Vida, Vescovo di Alba sul Tanaro. Tutti abbondano di dottrina, e di Pietà: ma il primo sulla vita di GESU' CRISTO, e sul Cristianesimo, scritto per ordine di Leone X. e di Clemente VII, ai quali l'autore fu carissimo, è pieno di Sacra Unzione, e di Massime le più pure. Quante volte l'Eccellenza Vostra Riverentissima non giudichi diversamente son di avviso, che di sì fatta opera possa permettersi la stampa —

Il Regio Revisore
BIAGIO RUBERTI.